

January - June 2026

ปีที่ 70 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2569

Vol. 70 No. 1

วารสารห้องสมุด *T.L.A. BULLETIN*

ISSN 3027-6969 (Online)

วารสารห้องสมุด (T.L.A. Bulletin)
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ (Thai Library Association)

วารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย (T.L.A. Bulletin)

ISSN: 3027-6969 (online)

ผู้จัดพิมพ์ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
ที่ปรึกษาบรรณาธิการ คณะกรรมการบริหารสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
บรรณาธิการ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธินันท์ ชื่นชม อาจารย์ ดร.ธนิศา สุขขารมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.ท.ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ ศ.อ.พงศกร สุกันยา
มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ พิมพ์ประภัทร ทำสวน นางสาวกนกวรรณ บัวงาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
นางสาวแสงเดือน ฝ่องพุด นายชาติรี วงษ์แก้ว
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
นางสาวธนภรณ์ จิมแพ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

กรรมการตรวจรูปแบบวารสาร

นางสาวสีฟ้า ประดิษฐ์ภูมิ อาจารย์ สัตยญา วีระเดชอุปถัมภ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
นางสาววาสนา คำสงค์ นายพุดมัทธ เสมอจิตร
มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
นางสาวนาฏยา แสงสวัสดิ์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้จัดการวารสาร นางสาวสุจิตรา สุภาพ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ
ออกแบบปก นางสาวมัณฑุกันต์ ช่อผกา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
กำหนดออก ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม-มิถุนายน และ กรกฎาคม-ธันวาคม)
ค่าประเมินบทความ สมาชิกสมาคมฯ 2,000 บาท บุคคลทั่วไป 3,000 บาท

วารสารห้องสมุดสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย (T.L.A. Bulletin)

ปีที่ 70 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2569

ISSN: 3027-6969 (online)

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุพัตร์นันท์ ชื่นชม อาจารย์ ดร. ธนิตา สุขขารมย์

i

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.ท. ปรีดี ปลื้มสำราญกิจ อาจารย์พิมพ์ภัทร ทำสวน

ส.อ. พงศกร สุกันยา นางสาวธนาภรณ์ จิมแพ

บทความวิชาการ

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน:

1

กรณีศึกษา โครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษา

ในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่

ชโรชนีชัย ชัยมินทร์, สุรชาติ พุทธิมา, พิสิฐ ศรีใจภา, รัชฎาภรณ์ มูลมาก, อรรวรา ไสคำ

บทความวิจัย

การศึกษาบรรณมิติของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล

15

ณัฐชา สว่างอารมณ์, ฐิติ อติชาติชยากร, โชคธำรงค์ จงจอหอ

การจัดการพื้นที่ห้องสมุดอุดมศึกษาและความต้องการของผู้ใช้บริการ:

39

มุมมองจาก The Four-Space model

ศรณารายณ์ บุญขวัญ และศศิพิมล ประพินพงศกร

การวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์จากฐานข้อมูล Scopus

57

ในช่วงปี 2014-2024

กานดาวัลย์ คุณานนท์วิทยา, รุ่งริวา ขลิบเงิน, สกนธ์ ม่วงสุน, จุฑาทิพย์ จันทร์ดุน

การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหา

75

เพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

จันทกานต์ พันเลียว

การพัฒนาเค้าร่างเมทาดาทา (Metadata schema) สำหรับการจัดการสารสนเทศวัด:	90
กรณีศึกษาวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์	
สุชาดา สุรางค์กุล, ปารมี ลางคูลานนท์, มะลิวรรณ สุวรรณพฤษ, ณัฐนันท์ สีดาแก้ว, ศาสตรา มุลวิไล	
การวิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุด	107
สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ	
วิไลรัตน์ ปรานศิริป๋, ศุภรรษตรา แสนวา, วิภากร วัฒนสินธุ์	
Assessing User Expectations of Library Services in Autonomous Universities	123
in Southern Thailand	
Prin Khwanriang, Kongkidakorn Boonchuay, Kanyarat Kwiecien	
ปริทัศน์การประชุม	
Nice to Meet You, Hello Boss, Hi Technology and Welcome ชบอ	141
การปรับตัวและนวัตกรรมห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลเปลี่ยนผ่าน	
คณะกรรมการบริหารชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา	
บทวิจารณ์หนังสือ	
AI-Assisted Library Reconstruction	152
อาภามาส ปราชญ์เป็รื่องกุล	

บทบรรณาธิการ

สวัสดีค่ะ ท่านผู้อ่านทุกท่าน

บทความในวารสารฉบับนี้มีจำนวน 9 บทความ ซึ่งครอบคลุมเรื่องที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางวิชาการและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ประกอบไปด้วย

บทความที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุด ได้แก่ การศึกษาบรรณมิติของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล การจัดการพื้นที่ห้องสมุดอุดมศึกษาและความต้องการของผู้ใช้บริการ: มุมมองจาก The Four-Space model การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ Assessing User Expectations of Library Services in Autonomous Universities in Southern Thailand และแนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่

บทความที่เกี่ยวกับสมรรถนะของบรรณารักษ์ ได้แก่ การวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์จากฐานข้อมูล Scopus ในช่วงปี 2014 – 2024 รวมถึงบทความที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะของผู้ใช้ห้องสมุด คือ การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และบทความเกี่ยวกับการพัฒนา Metadata Framework สำหรับการจัดการสารสนเทศมรดกทางวัฒนธรรมพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์

นอกจากนี้ยังมีปริทรรศน์การประชุมคณะกรรมการบริหารชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา หัวข้อ Nice to Meet You, Hello Boss, Hi Technology and Welcome ชบอ: การปรับตัวและนวัตกรรมห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลเปลี่ยนผ่านอีกด้วย ขณะเดียวกันในเล่มนี้ยังมีบทวิจารณ์หนังสือเรื่อง AI-assisted library reconstruction ซึ่งนำเสนอประเด็นการรับมือและการบูรณาการเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กับการใช้ห้องสมุดในแง่มุมต่าง ๆ ที่น่าสนใจและน่าติดตามเป็นอย่างยิ่ง

ทั้งนี้ กองบรรณาธิการวารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและประสบการณ์จากหลายหน่วยงานยังคงมุ่งมั่นให้วารสารห้องสมุดเป็นวารสารคุณภาพที่เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทัศน์ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้สู่สังคมให้เป็นประโยชน์ต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นที่น่ายินดีที่วารสารห้องสมุดได้รับการรับรองคุณภาพให้เป็นวารสารกลุ่มที่ 1 จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) โดยมีระยะเวลาตั้งแต่ มกราคม 2569 – ธันวาคม 2572 รวมระยะเวลา 4 ปี

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบพระคุณผู้อ่านและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ความรู้ทั้งทางด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในวารสารห้องสมุด สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ โดยขอเชิญสมาชิกสมาคม และผู้สนใจส่งบทความมาที่เว็บไซต์ของวารสารห้องสมุด https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/index เพื่อการส่งเสริมและต่อยอดองค์ความรู้ในวิชาชีพ รวมถึงการพัฒนาคุณภาพวารสารสู่ระดับภูมิภาคอาเซียนต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธินันท์ ชื่นชม
อาจารย์ ดร.ธนิศา สุขขารมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร้อยโทปรีดี ปลื้มสำราญกิจ
อ.พิมพ์ภัทร ท้าวสวน
ส.อ. พงศกร สุกันยา
นางสาวธนาภรณ์ จิมแพ
บรรณาธิการประจำฉบับ

**แนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน: กรณีศึกษา
โครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่**

ชโรชินี ชัยมินทร์¹, สุรชาติ พุทธิมา¹, พิสิฐ ศรีใจภา², รัชฎาภรณ์ มูลมาก², และ อรวรา ไสคำ²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน จากกรณีศึกษาโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ห้องสมุดโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ยังขาดแผนพัฒนาระยะยาว ขาดแคลนทรัพยากรดิจิทัลและเทคโนโลยีห้องสมุดอัตโนมัติ มุ่งเน้นบริการเชิงรับมากกว่าเชิงรุก มีความท้าทายในการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การจัดหาบุคลากรบรรณารักษ์วิชาชีพ และมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและเทคโนโลยี กรอบแนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนที่ยั่งยืนจากการศึกษาค้นคว้านี้ ประกอบด้วย 1) มิติด้านการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ที่เน้นการวางแผนอย่างเป็นระบบและการตัดสินใจบนฐานข้อมูล 2) มิติด้านทรัพยากรและเทคโนโลยีที่มุ่งสู่การเป็นห้องสมุดแบบไฮบริด 3) มิติด้านบริการและการเรียนรู้ที่เปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เชิงรุกและบูรณาการ และ 4) มิติด้านบุคลากรและการสร้างเครือข่ายที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพและการสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

คำสำคัญ: ห้องสมุดโรงเรียน, การพัฒนาห้องสมุด, แหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน

(Received: December 18, 2026; Revised: June 20, 2026; Accepted: June 22, 2026)

สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่¹

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่²

email: charochinee_cha@g.cmru.ac.th, surachart_put@g.cmru.ac.th, pisit_sri@g.cmru.ac.th,

ratchadaporn_m@g.cmru.ac.th, ornwara_sai@g.cmru.ac.th

**Guidelines for Developing School Libraries into Sustainable Learning Resources:
A Case Study of the Outstanding School Library Contest for Schools
under the Chiang Mai Municipality**

Charochinee Chaimin¹, Surachart Putthima¹, Pisit Srijaipha², Ratchadaporn Moonmark²,
and Ornwara Saikham²

Abstract

This article synthesizes guidelines for developing school libraries into sustainable learning resources, based on a case study of the Outstanding School Library Contest for schools under the Chiang Mai Municipality. The study identifies several key challenges: a lack of long-term development plans, a shortage of digital resources and library automation technology, a focus on passive services rather than proactive ones, and difficulties in fostering multi-stakeholder participation, compounded by a scarcity of professional librarians and budget constraints. In response, a framework for sustainable school library development is proposed. This framework consists of four integrated dimensions: 1) strategic management emphasizing systematic planning and data-driven decision-making; 2) resources and technology aimed at creating a hybrid library model; 3) services and learning that shift the library's role to a proactive, integrated learning hub; and 4) personnel and networking focused on professional development and collaborative engagement.

Keywords: School library, Library development, Sustainable learning resource

Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Science, Chiang Mai Rajabhat University
Chiang Mai Rajabhat University Library, Chiang Mai Rajabhat University
email: charochinee_cha@g.cmru.ac.th, surachart_put@g.cmru.ac.th, pisit_sri@g.cmru.ac.th,
ratchadaporn_m@g.cmru.ac.th, ornwara_sai@g.cmru.ac.th

บทนำ

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรม ส่งผลให้บทบาทของสถาบันการศึกษาถูกท้าทายและจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้สร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต ภายใต้บริบทดังกล่าวห้องสมุดโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นในฐานะหัวใจของโรงเรียนและเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่มีชีวิต ที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ (Phueakfak, 2021; Sanitwong Na Ayutthaya, 2017) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดสากลที่มุ่งพัฒนาให้ห้องสมุดโรงเรียนก้าวไปสู่การเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน (Learning Commons) และพื้นที่สร้างสรรค์ (Makerspaces) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ การทำงานร่วมกัน และการสร้างสรรค์นวัตกรรม (Maitaouthong, 2018; Wimolsittichai, 2019) อย่างไรก็ตาม จากงานวิจัยในระดับชาติ พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนยังคงเผชิญกับปัญหาสำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการขาดแคลนบุคลากรบรรณารักษ์วิชาชีพที่มีความรู้ความสามารถโดยตรง ข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่อง ความล่าช้าของทรัพยากรสารสนเทศโดยเฉพาะการขาดแคลนสื่อดิจิทัล รวมถึงภาระงานของครูผู้รับผิดชอบที่มีจำนวนมาก ส่งผลให้ไม่สามารถพัฒนางานห้องสมุดได้อย่างเต็มศักยภาพ (Kwiecien, et al., 2022; Trongchai, 2011; Wongboonmak, 2023) ปัญหาเหล่านี้ทำให้ห้องสมุดโรงเรียนจำนวนมากยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนจึงไม่ใช่หน้าที่ของบรรณารักษ์หรือโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมกันของทุกภาคส่วนในสังคมการศึกษา การลงทุนพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในปัจจุบันถือเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตของชาติ ที่จะช่วยสร้างพลเมืองที่รักการอ่านใฝ่เรียนรู้และมีทักษะสำคัญ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดวิเคราะห์ ตลอดจนสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนต่อไป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระดับพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมและพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน เทศบาลนครเชียงใหม่เป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว จึงได้ดำเนินโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพและประสิทธิภาพของห้องสมุดโรงเรียนในสังกัด จำนวน 11 แห่ง ให้สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้สถานศึกษาเห็นความสำคัญของการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด (Chiang Mai Municipality, 2025) โครงการดังกล่าวมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเชิงส่งเสริมเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกการประเมินเชิงระบบที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในระดับปฏิบัติการ ได้อย่างชัดเจน ข้อมูลที่ได้

จากการประเมินจึงมีคุณค่าในการนำมาวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลการประเมินและข้อเสนอแนะที่ได้จากโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 โดยใช้เป็นกรณีศึกษาเชิงลึกและนำผลการวิเคราะห์มาสังเคราะห์ร่วมกับองค์ความรู้จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนในประเทศไทย เพื่อเสนอกรอบแนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งระดับสถานศึกษาและระดับนโยบายต่อไป

สถานการณ์ ปัญหา และความท้าทายของห้องสมุดโรงเรียนไทย

การทำความเข้าใจบริบทของกรณีศึกษาอย่างลึกซึ้งจำเป็นต้องพิจารณาสภาพการณ์ ปัญหา และอุปสรรคของห้องสมุดโรงเรียนในภาพรวมของประเทศตามที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดโรงเรียน ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. **วิกฤตด้านบุคลากร** ประเด็นปัญหาการขาดแคลนครูบรรณารักษ์วิชาชีพถือเป็นวิกฤตเชิงโครงสร้างที่มีความรุนแรงสูงสุด เนื่องจากเป็นรากฐานของการดำเนินงานห้องสมุดทั้งหมด การที่บุคลากรส่วนใหญ่ไม่ได้จบด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง ส่งผลให้การบริหารจัดการ การจัดระบบทรัพยากรสารสนเทศและการให้บริการห้องสมุดขาดประสิทธิภาพ (Phueakfak, 2021) อีกทั้งภาระงานที่ทับซ้อนยังทำให้ไม่สามารถพัฒนางานห้องสมุดได้อย่างต่อเนื่อง ดังงานวิจัยของ Kwiecien, et al. (2022) ที่พบว่า ครูผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 ไม่ได้สำเร็จการศึกษาด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง แต่เป็นการได้รับมอบหมายจากผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในงานวิจัยของ Senarat and Phongphattanayothin (2016) และ Trongchai (2011) ที่ชี้ให้เห็นว่าการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านบรรณารักษศาสตร์โดยตรง ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานห้องสมุดโรงเรียนในหลายมิติ กล่าวคือ ส่งผลให้การบริหารจัดการขาดความเป็นระบบ การจัดหมวดหมู่ทรัพยากรสารสนเทศไม่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนไม่สามารถพัฒนาและออกแบบบริการเชิงรุก รวมถึงการจัดการเรียนรู้ด้านการรู้สารสนเทศ (Information Literacy) ให้แก่ผู้เรียนอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ แม้ในสถานศึกษาที่มีครูบรรณารักษ์ ยังพบว่าบุคลากรดังกล่าวต้องเผชิญกับภาระงานด้านการสอนและงานบริหารอื่นจำนวนมาก ซึ่งจำกัดโอกาสในการพัฒนางานห้องสมุดอย่างเต็มศักยภาพ (Songsurapun, et al., 2018) ภาระงานที่เกินขีดความสามารถนี้ส่งผลให้การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง และขาดการพัฒนาวัฒนธรรมบริการที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน (Pitithanabodee, 2021) อย่างไรก็ตาม มีความพยายามในการแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวในบางสถานศึกษา โดยการส่งเสริมบทบาทของยุวบรรณารักษ์ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ซึ่งถือเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยสนับสนุนการให้บริการพื้นฐานและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนได้ในระดับหนึ่ง

(Setthawatbodee, et al., 2024) ทั้งนี้ ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากรยังคงเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่สำคัญและส่งผลกระทบไปยังข้อจำกัดด้านคุณภาพในมิติอื่น ๆ ในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน

2. ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรสารสนเทศ นับเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณที่ไม่เพียงพอและขาดความต่อเนื่อง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการให้บริการ (Wongboonmak, 2023) ทั้งนี้ ห้องสมุดมักถูกจัดให้อยู่ในลำดับความสำคัญสุดท้ายของการจัดสรรงบประมาณภายในสถานศึกษา (Chaiyaphrom & Muntabutara, 2018) ส่งผลให้การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศเป็นไปอย่างจำกัด ผลจากข้อจำกัดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในด้านคุณภาพและปริมาณของทรัพยากรสารสนเทศ โดยมีงานวิจัยที่พบว่า ห้องสมุดโรงเรียนส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาทรัพยากรสารสนเทศล้าสมัย ไม่เพียงพอ และไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน (Philuek & Chaowachai, 2023; Thongdee, et al., 2022) นอกจากนี้ ในบริบทของสังคมดิจิทัล ปัญหาช่องว่างทางเทคโนโลยียังทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการขาดแคลนสื่อดิจิทัล เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์และบทเรียนออนไลน์ ซึ่งยังไม่แพร่หลายในโรงเรียนระดับประถมศึกษา (Chaimin & Sengsri, 2020) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความไม่สอดคล้องระหว่างทรัพยากรสารสนเทศที่ห้องสมุดจัดหาเก็บพฤติกรรมแสวงหาสารสนเทศของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน ซึ่งมีแนวโน้มพึ่งพาสื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์มากขึ้น ส่งผลให้นักเรียนจำนวนหนึ่งลดการใช้บริการห้องสมุดและหันไปใช้แหล่งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตในรูปแบบสื่อดิจิทัลแทน แม้ว่าแหล่งข้อมูลดังกล่าวอาจขาดการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Wongboonmak, 2023) ด้วยเหตุนี้ ข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากรสารสนเทศจึงถือเป็นปัจจัยข้อจำกัดด้านศักยภาพที่สำคัญในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้สามารถตอบสนองต่อบริบทการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความล้าหลังทางเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน นอกเหนือจากข้อจำกัดด้านการขาดแคลนทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการห้องสมุดยังคงเป็นปัญหาในเชิงปฏิบัติการ โดยในงานวิจัยของ Chaimin and Sengsri (2020) ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ได้มีการนำระบบห้องสมุดอัตโนมัติ (Automated Library System) มาใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศและการให้บริการยืม-คืน ส่งผลให้กระบวนการให้บริการขาดประสิทธิภาพ อีกทั้งยังไม่สามารถจัดเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสถิติการใช้งานเพื่อนำใช้ในการวางแผนและพัฒนาการให้บริการได้อย่างเป็นระบบ ในขณะเดียวกัน ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพยังคงเป็นอุปสรรคที่พบได้อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะปัญหาจำนวนที่นั่งที่ไม่เพียงพอ สภาพครุภัณฑ์ที่เก่าและขาดความน่าสนใจ ตลอดจนจำนวนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์สำหรับการสืบค้นสารสนเทศที่ไม่เพียงพอต่อการใช้งาน (Chaiyaphrom & Muntabutara, 2018; Thongdee, et al., 2022) ปัจจัยดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการให้บริการห้องสมุดของผู้เรียนและลดทอนบทบาทของห้องสมุดในฐานะแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

ดังนั้น ความล้ำหลังทางเทคโนโลยีและข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานจึงอาจถือได้ว่าเป็น ข้อจำกัดเชิงเครื่องมือที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานและศักยภาพในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในภาพรวม

4. ช่องว่างในการบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน อุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน คือ การที่ห้องสมุดยังถูกแยกส่วนออกจากกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียนอย่างชัดเจน แม้ว่าในเชิงแนวคิดและทฤษฎีให้ความสำคัญกับความร่วมมือระหว่างครูบรรณารักษ์และครูผู้สอนในการจัดการเรียนรู้ (Kuhapinan, 2016) อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกลับพบว่าความร่วมมือดังกล่าวเกิดขึ้นในระดับจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านภาระงานของบุคลากรทั้งสองฝ่าย ตลอดจนการขาดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ซึ่งกันและกัน สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ห้องสมุดไม่สามารถบูรณาการตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังถูกมองว่าเป็นเพียงหน่วยบริการสนับสนุน หรือพื้นที่สำหรับดูแลผู้เรียนในช่วงเวลาที่ผู้สอนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ มากกว่าจะเป็นองค์ประกอบหลักที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดโรงเรียนข้างต้นชี้ให้เห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนในประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาเชิงระบบที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นองค์รวม การศึกษาโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ในส่วนถัดไป จะช่วยให้เห็นภาพของปัญหาเหล่านี้ในระดับปฏิบัติการที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะสะท้อนให้เห็นว่าห้องสมุดโรงเรียนในประเทศไทยกำลังเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ข้อจำกัดด้านการขาดแคลนครูบรรณารักษ์วิชาชีพ ด้านงบประมาณและทรัพยากรสารสนเทศ ความล้ำหลังทางเทคโนโลยีและโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนการขาดการบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอน ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการให้บริการและบทบาทของห้องสมุดในฐานะแหล่งเรียนรู้ของผู้เรียน

กรณีศึกษาโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่

โครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 เป็นความพยายามในระดับท้องถิ่นที่จะกระตุ้นและยกระดับคุณภาพห้องสมุดโรงเรียนในสังกัด การวิเคราะห์เกณฑ์การประเมินและข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการตัดสิน ได้ให้ข้อมูลเชิงลึกที่สอดคล้องกับกับปัญหาระดับชาติที่กล่าวมาข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้ (Chiang Mai Municipality, 2025)

1. กรอบการประเมิน เกณฑ์การประเมินของโครงการฯ ได้ถูกออกแบบมาอย่างครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการ 2) ทรัพยากรสารสนเทศและสื่อ 3) บริการและกิจกรรม และ 4) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานห้องสมุดโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) (Office of the Basic Education Commission, 2013) โดยกรอบการประเมินนี้เป็นเครื่องมือ

ในการประเมินผลการดำเนินงานของห้องสมุดของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่ต้องพัฒนาของห้องสมุดแต่ละแห่ง

2. ข้อค้นพบและบทเรียนจากกรณีศึกษา จากการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการตัดสินโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 สามารถสรุปประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงปัญหาในภาพรวมได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารจัดการ คณะกรรมการฯ ให้ข้อสังเกตว่าห้องสมุดส่วนใหญ่ขาดแผนงานในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนที่ชัดเจนและยังไม่ได้นำระบบห้องสมุดอัตโนมัติมาใช้ในการจัดการอย่างเต็มรูปแบบ รวมถึงยังขาดการจัดเก็บสถิติผู้เข้าใช้อย่างสม่ำเสมอ ข้อค้นพบนี้สะท้อนถึงวิกฤตการณ์ด้านบุคลากรในระดับชาติโดยตรง การขาดครูบรรณารักษ์วิชาชีพทำให้การบริหารจัดการเป็นไปในลักษณะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์และการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานของห้องสมุดโรงเรียน

2.2 ด้านทรัพยากรสารสนเทศและสื่อ ข้อเสนอแนะที่ชัดเจน คือ โรงเรียนควรเพิ่มสื่อออนไลน์ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-books) และนำสื่อการเรียนการสอนที่จัดทำโดยครูกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มาปรับใช้เพื่อให้บริการในห้องสมุด แสดงถึงปัญหาช่องว่างทางดิจิทัลและความล้าหลังทางเทคโนโลยีที่พบในระดับชาติ รวมถึงห้องสมุดโรงเรียนในสังกัดเทศบาลฯ ยังคงยึดติดกับทรัพยากรสิ่งพิมพ์เป็นหลัก และยังไม่สามารถก้าวไปสู่การเป็นห้องสมุดแบบไฮบริด (Hybrid Library) ที่ให้บริการทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม

2.3 ด้านบริการและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ คณะกรรมการฯ แนะนำให้ห้องสมุดนำสื่อสังคมออนไลน์มาปรับใช้ในกิจกรรมของห้องสมุด และส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ห้องสมุดเป็นฐาน (Library-Based Learning) โดยข้อเสนอแนะนี้ชี้ให้เห็นว่าบริการของห้องสมุดส่วนใหญ่ยังคงให้บริการแบบเชิงรับ คือ ห้องสมุดรอให้ผู้เข้ามามากกว่าจะเป็นการบูรณาการห้องสมุดตนเองเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอนและวิถีชีวิตดิจิทัลของนักเรียน

2.4 ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ข้อเสนอแนะให้มีการประเมินและคัดเลือกหนังสือปีเก่า ๆ ออกจากชั้นบริการและจัดวางตำแหน่งของหนังสือให้เหมาะสมกับการใช้งานของนักเรียน สะท้อนถึงปัญหาพื้นฐานในการจัดการคอลเลกชันและการออกแบบพื้นที่ใช้สอย ซึ่งแม้จะดูเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ก็ส่งผลต่อบรรยากาศและความน่าใช้งานของห้องสมุดโดยตรง ซึ่งเป็นผลมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารจัดการห้องสมุด

โดยสรุป กรณีศึกษาของห้องสมุดโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ได้ยืนยันและสะท้อนภาพอย่างชัดเจนของข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและการบริหารจัดการห้องสมุดที่ปรากฏในวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อเสนอแนะของคณะกรรมการตัดสิน โครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของ

สถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ มิได้เป็นเพียงแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขสำหรับโรงเรียนในสังกัดเท่านั้น หากแต่ยังเป็นบทเรียนเชิงประจักษ์ที่สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนในระดับประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน

จากการสังเคราะห์ปัญหาและบทเรียนที่ได้จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดโรงเรียน และกรณีศึกษาโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ผู้เขียนจึงได้เสนอกรอบแนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยอาศัยกระบวนการที่เน้นเชิงนิเวศที่มองห้องสมุดโรงเรียนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเรียนรู้ที่มีองค์ประกอบหลากหลายและมีปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ทั้งในมิติของนโยบายเพื่อบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ มิติด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรและเทคโนโลยี มิติด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อการให้บริการและส่งเสริมการเรียนรู้ และมิติด้านบุคลากรและเครือข่าย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. มิติด้านการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ เป็นกลไกหลักในการกำหนดทิศทางการบริหารงานห้องสมุดโรงเรียน เริ่มต้นจากการบริหารจัดการที่มีวิสัยทัศน์และเป็นระบบและดำเนินการดังต่อไปนี้

1.1 การจัดทำแผนพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนเชิงกลยุทธ์ ผู้บริหารและครูบรรณารักษ์หรือครูผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดต้องร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาห้องสมุดระยะ 3-5 ปี ที่มีเป้าหมาย ตัวชี้วัด และแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน โดยแผนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับบริบทและแผนพัฒนาสถานศึกษาโดยรวม

1.2 การบริหารจัดการบนฐานข้อมูล โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ ซึ่งปัจจุบันมีซอฟต์แวร์โอเพนซอร์สที่ไม่มีค่าใช้จ่าย เช่น OBEC Library Automation System เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศและให้บริการยืม-คืนและเก็บสถิติการใช้งานอย่างเป็นระบบ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อวางแผนการจัดหาทรัพยากรและออกแบบบริการให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้

1.3 การบริหารงบประมาณเชิงรุก มีการจัดทำแผนงบประมาณที่ชัดเจนและสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ ควบคู่ไปกับการแสวงหาแหล่งงบประมาณเพิ่มเติมจากภายนอก เช่น การขอรับบริจาคจากชุมชน ศิษย์เก่า หรือการเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ (Moonmuang & Sanjaiprom, 2023)

2. มิติด้านทรัพยากรและเทคโนโลยี ห้องสมุดโรงเรียนต้องพัฒนาให้เป็นห้องสมุดยุคใหม่ อาทิ ห้องสมุดแบบไฮบริด (Hybrid Library) ที่ผสานทรัพยากรสิ่งพิมพ์และดิจิทัลเข้าด้วยกันอย่างลงตัว (Pawinun, 2015) ห้องสมุดต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการจัดห้องสมุดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการและสนับสนุนให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการอ่านและรักการอ่านหนังสือ โดยมีแนวทางดังนี้

2.1 การพัฒนาคอลเลกชันแบบผสมผสาน โดยกำหนดนโยบายการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ และสื่อการเรียนรู้ที่ชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับการจัดหาสื่อดิจิทัลควบคู่ไปกับหนังสือฉบับจริง โดยอาจเริ่มต้นจากการรวบรวมและจัดบริการแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ให้บริการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น หนังสืออิเล็กทรอนิกส์จากสถาบันอุทยานการเรียนรู้ (TK Park) หรือจากหอสมุดแห่งชาติ เป็นต้น

2.2 การสร้างห้องสมุดดิจิทัลของโรงเรียน โดยรวบรวมและจัดระบบสื่อการสอนที่ครู กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ จัดทำขึ้น เช่น คลิปวิดีโอ เกมในวิชาต่าง ๆ และผลงานของนักเรียน มาสร้างเป็น คลังทรัพยากรสารสนเทศดิจิทัลของโรงเรียนที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มของโรงเรียน

2.3 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ควรลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น การเพิ่มจำนวนคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้น การติดตั้งเครือข่าย Wi-Fi ที่ครอบคลุม และการจัดหาหม้อสำหรับใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้

2.4 ห้องสมุดในสังกัดของเทศบาลนครเชียงใหม่ ควรมีการแลกเปลี่ยนหรือหมุนเวียน ทรัพยากรที่ช่วยส่งเสริมการอ่านให้กับนักเรียน เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และส่งเสริมให้เกิดการใช้ทรัพยากร ได้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

3. มิติด้านบริการและส่งเสริมการเรียนรู้ ห้องสมุดโรงเรียนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้บริการเชิงรับสู่ การเป็นหุ้นส่วนและผู้ร่วมออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกกับครูผู้สอนในโรงเรียน ดังนี้

3.1 การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน (Library-Based Learning) ซึ่งครูบรรณารักษ์หรือครู ผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดต้องทำงานร่วมกับครูผู้สอนอย่างใกล้ชิดในลักษณะการสอนร่วม (Co-teaching) เพื่อร่วมกันออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมที่ให้นักเรียนต้องใช้ทักษะและทรัพยากรสารสนเทศ ของห้องสมุดในการค้นคว้าและสร้างสรรค์ผลงาน (Kuhapinan, 2016)

3.2 การพัฒนาบริการดิจิทัลและการสื่อสารเชิงรุก โดยใช้ช่องทางโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม ดีคิต็อก ฯลฯ ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมห้องสมุด แนะนำหนังสือใหม่ และสื่อสารกับผู้ใช้งาน (Chaimin & Yuangsoi, 2018)

3.3 การจัดกิจกรรมที่หลากหลายและสร้างสรรค์ ควรพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้มากกว่า กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน เช่น การจัดพื้นที่สร้างสรรค์ (Makerspace) ขนาดย่อม การจัดกิจกรรมที่บูรณาการกับ สะเต็มศึกษา (STEM) การใช้บอร์ดเกมเพื่อการเรียนรู้ หรือการจัดอบรมทักษะดิจิทัลให้แก่นักเรียนและครู (Pitithanabodee, 2020; Wongsawangsi & Hongthong, 2022)

4. มิติด้านบุคลากรและการสร้างเครือข่าย ในการดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียนนั้น นอกจากต้อง อาศัยบุคลากรเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนแล้ว ยังต้องพึ่งพาเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอก โรงเรียนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนา อย่างไรก็ตามปัญหาสำคัญที่พบในหลายสถานศึกษาคือการ ขาดแคลนครูบรรณารักษ์ที่มีคุณวุฒิเฉพาะทาง ส่งผลให้การบริหารจัดการห้องสมุดขาดความต่อเนื่อง ส่งผล

ให้ประสิทธิภาพการให้บริการห้องสมุดลดลง และไม่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ดังนั้น การพัฒนาด้านบุคลากรและเครือข่ายจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้

4.1 การพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารโรงเรียนควรสนับสนุนให้ครูบรรณารักษ์หรือครูผู้รับผิดชอบงานห้องสมุดได้เข้ารับการอบรมและพัฒนาความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ เทคโนโลยีที่ใช้ในงานห้องสมุด และความรู้ด้านการบริหารจัดการงานห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อทดแทนข้อจำกัดด้านการขาดแคลนบุคลากรเฉพาะทาง และยกระดับคุณภาพการดำเนินงานห้องสมุดให้มีมาตรฐานมากยิ่งขึ้น

4.2 การเสริมสร้างพลังของยุวบรรณารักษ์ โดยการพัฒนาโครงการยุวบรรณารักษ์อย่างเป็นระบบ มีการอบรมให้ความรู้ มอบหมายบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียน ไม่เพียงแต่เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระงานของครูผู้ดูแลห้องสมุด แต่ยังเป็นการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ และทักษะการทำงานร่วมกันให้แก่นักเรียน (Songsurapun et al., 2018) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของนโยบายการศึกษาแห่งชาติ

4.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โรงเรียนควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับห้องสมุดโรงเรียนอื่นในพื้นที่ ห้องสมุดประชาชน และห้องสมุดมหาวิทยาลัย เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันทรัพยากร และสนับสนุนองค์ความรู้ด้านวิชาชีพ และการจัดกิจกรรมร่วมกัน (Rattanasin, 2018) โดยเฉพาะในกรณีที่โรงเรียนไม่มีครูบรรณารักษ์ประจำ เครือข่ายดังกล่าวจะช่วยเสริมศักยภาพในการดำเนินงานและลดข้อจำกัดด้านบุคลากร นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชนและผู้ปกครองยังเป็นกลไกสำคัญในการระดมทรัพยากรและส่งเสริมการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ห้องสมุดโรงเรียนในประเทศไทย รวมทั้งการวิเคราะห์กรณีศึกษาโครงการประกวดห้องสมุดโรงเรียนดีเด่นของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ สามารถสังเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพปัญหาได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ แม้ห้องสมุดโรงเรียนจะมีศักยภาพในการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน แต่ยังมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การขาดแคลนบุคลากรวิชาชีพ ขอบประมาณที่ไม่เพียงพอ การเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศที่จำกัด และความไม่พร้อมด้านเทคโนโลยี ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานโดยตรง ปัญหาดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบในลักษณะต่อเนื่องเป็นลูกโซ่ กล่าวคือ เมื่อไม่มีครูบรรณารักษ์ที่มีความเชี่ยวชาญ การบริหารจัดการทรัพยากรสารสนเทศและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ย่อมขาดคุณภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการขาดแคลนงบประมาณและ

โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี ทำให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาห้องสมุดไปเป็นห้องสมุดดิจิทัลหรือห้องสมุดไฮบริด ทำให้ไม่สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ การแก้ไขปัญหาจึงไม่สามารถดำเนินการในระดับสถานศึกษาเพียงลำพังได้ เนื่องจากข้อจำกัดดังกล่าวมีรากฐานจากโครงสร้างการบริหารจัดการในระดับนโยบายของรัฐ ทั้งในด้านการจัดสรรอัตรากำลัง การกระจายงบประมาณ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการศึกษา ดังนั้น การขับเคลื่อนการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการขับเคลื่อนระดับนโยบายที่มีความชัดเจนและเป็นระบบ จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สำหรับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การดำเนินงานของห้องสมุดโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นต้นสังกัดจะให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างเพียงพอแล้ว ควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 การสนับสนุนบุคลากรวิชาชีพ ผลักดันและสนับสนุนให้มีการบรรจุครูบรรณารักษ์ที่มีวุฒิการศึกษาโดยตรงในสถานศึกษา โดยอาจเริ่มต้นจากการจัดสรรอัตราจ้างพิเศษ หรือการสนับสนุนทุนการศึกษาเพื่อพัฒนาครูที่มีอยู่ให้มีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

1.2 การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานกลาง พิจารณาการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่สามารถใช้ร่วมกันได้ เช่น การจัดซื้อระบบห้องสมุดอัตโนมัติแบบคลาวด์ (Cloud-based Integrated Library System) หรือการสมัครสมาชิกฐานข้อมูลออนไลน์กลางสำหรับโรงเรียนในสังกัด เพื่อลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรสารสนเทศร่วมกัน

2. สำหรับหน่วยงานการศึกษาระดับชาติ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) การบริหารจัดการและให้บริการในห้องสมุดโรงเรียนจำเป็นต้องใช้บุคลากรมืออาชีพที่มีความรู้เฉพาะด้านในการดำเนินงาน ดังนั้น หน่วยงานการศึกษาระดับชาติจึงควรเห็นความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว โดยควรให้การสนับสนุนดังนี้

2.1 การทบทวนนโยบายอัตรากำลัง โดยการกำหนดอัตรากำลังครูบรรณารักษ์อย่างชัดเจนและเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนขนาดต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระยะยาว

2.2 การส่งเสริมแพลตฟอร์มทรัพยากรดิจิทัลระดับชาติ พัฒนาหรือส่งเสริมให้มีแพลตฟอร์มกลางสำหรับทรัพยากรการเรียนรู้ดิจิทัลที่มีคุณภาพและโรงเรียนทั่วประเทศสามารถเข้าถึงได้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพื่อลดช่องว่างทางดิจิทัลและสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาในศตวรรษที่ 21

จากบทสรุปและข้อเสนอแนะดังกล่าว เหตุผลสำคัญของการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของห้องสมุดโรงเรียนจึงขึ้นอยู่กับนโยบายของรัฐและการนำมาปฏิบัติ โดยการยกระดับการสนับสนุนในระดับนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการในระดับพื้นที่ พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของสถานศึกษาให้สามารถนำแนวทางการพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ไปปฏิบัติได้จริง อันจะนำไปสู่การพัฒนาห้องสมุดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

References

- Chaimin, C., & Sengsri, S. (2020). Situation of primary school library under the office of the Basic Education Commission (OBEC) in Thailand. *The Golden Teak: Humanity and Social Science Journal (GTHJ.)*, 26(1), 23-35. [In Thai]
- Chaimin, C., & Yuangsoi, P. (2018). Reading promotion in digital age schools. *Journal of Education Naresuan University*, 21(3), 356-368. [In Thai]
- Chaiyaphrom, W., & Muntabutara, S. (2018). A development strategy of the operation concerning library of standard school at Chomthong School, Chiang Mai Province. *Academic Journal of MBU Lanna*, 7(2), 28-36. [In Thai]
- Chiang Mai Municipality. (2025). *Official Letter No. ChM 52006/12512 regarding the request for judges for the outstanding school library competition project for fiscal year 2025*. (Unpublished document). [In Thai]
- Kuhapinan, C. (2016). Cooperation of teacher – librarian with teacher in school. *Journal of Humanities and Social Sciences Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 10(1), 67-74. [In Thai]
- Kwiecien, K., Hoaihongthong, S., Chitiyaphol, J., Phrompan, I., & Chuenchom, S. (2022). The competency of teacher librarians for providing school library services smart. *Journal of Information Science Research and Practice*, 40(2), 116-133. [In Thai]
- Maitaouthong, T. (2018). School libraries in the 21st century: Global concepts. *T.L.A. Bulletin*, 62(2), 1-17. [In Thai]
- Moonmuang, S., & Sanjaiprom, S. (2023). Good practices in school library management of promote lifelong learning under the Lamphun Primary Educational Services Area Office 1, *Journal of Graduate Studies Review MCU Phrae*, 9(1), 166-179. [In Thai]

- Office of the Basic Education Commission. (2013). *School library standards of the Office of the Basic Education Commission 2013*. Ministry of Education. [In Thai]
- Pawinun, P. (2015). Social environmental provision to promote reading interest and behavior of Pratomsuksa 6 students in Buriram province: A case study of Thai, Laos Esarn, Thai Khmer, Suay and Thai Khorat ethnicities. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 9(3), 209-220. [In Thai]
- Philuek, K., & Chaowachai, S. (2023). The library administration of secondary school under secondary educational service area office Sukhothai. *Sisaket Rajabhat University Journal*, 17(1), 78-88. [In Thai]
- Phueakfak, S. (2021). The importance of teacher-librarians in elementary school libraries. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi*, 3(1), 65-78. [In Thai]
- Pitithanabodee, N. (2020). STEM education in school libraries. *Journal of Humanities and Social Science Review (JHSSR)*, 22(2), 34-45. [In Thai]
- Pitithanabodee, N. (2021). Research on the promotion of reading in school library. *Reading Journal Thailand Reading Association*, 25(2), 85-95. [In Thai]
- Pawinun, P. (2015). Social environmental provision to promote reading interest and behavior of Pratomsuksa 6 students in Buriram province: A case study of Thai, Laos Esarn, Thai Khmer, Suay and Thai Khorat ethnicities. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 9(3), 209-220. [In Thai]
- Rattanasin, S. (2018). The university library resources sharing to the school library: Ongkharak library and secondary school library, Nakhon Nayok province, *T.L.A. Bulletin*, 62(1), 30-42. [In Thai]
- Sanitwong Na Ayutthaya, A. (2017). The development of Bangkok public library libraries. *T.L.A. Bulletin*, 61(1), 10-19. [In Thai]
- Senarat, C., & Phongphattanayothin, C. (2016). The qualities and basic skill for the primary school librarians of the private education commission in Bangkok. *Journal of Information Technology and Innovation*, 15(1), 58-68. [In Thai]
- Setthawatbodee, S., Chinsomboon, M., Saisema, M., Thanupetch, A., Sichaliang, A., & Noochuai, W. (2024). The roles of student librarians in the operations of school library: A case study of the schools under Sakaeo Provincial Administrative Organization. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajachat University*, 18(3), 212-222. [In Thai]

- Songsurapun, K., Pawinun, P., Prasertwong, P. R., & Settawatbhodi, S. (2018). Participation of student library assistant in the secondary schools in Nakhon Pathom. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(1), 103-119. [In Thai]
- Thongdee, P., Sarika, A., & Wilaikum, F. (2022). A study of student' s problem and needs towards the use of the Chalermkhansatree school library. *Aksara Pibul Journal*, 3(1), 47-59. [In Thai]
- Trongchai, S. (2011). *A learning resource center model for primary schools under the Samut Sakhon Primary Educational Service Area Office* [Master's thesis]. Ramkhamhaeng University. [In Thai]
- Wimolsittichai, N. (2019). School library makerspace: Learning resources for developing 21st century skill. *T.L.A. Bulletin*, 63(1), 1-29. [In Thai]
- Wongboonmak, S. (2023). A study of conditions and operational challenges in secondary school libraries under the office of Kamphaeng Phet' s secondary education service area. *T.L.A. Research Journal*, 16(1), 19-36. [In Thai]
- Wongsawangsi, S., & Hongthong, P.-oranut. (2022). Reading promotion games for elementary school libraries. *Journal of Humanities and Social Sciences Review*, 24(2), 31-44. [In Thai]

การศึกษาบรรณมิติของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล

ณัฐชา สว่างอารมณ์¹ จูติ อติชาติชยากร² โชคธำรงค์ จงจอหอ³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์บรรณมิติงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS เอกสารที่นำมาวิเคราะห์เป็นบทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในช่วงปี ค.ศ.2003-2025 เครื่องมือที่ใช้วิจัยครั้งนี้ คือ โปรแกรม Bibliometrix และ VOSviewer ผลการวิจัย พบว่า 1) บทความวิจัยที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกมีจำนวนทั้งสิ้น 6,866 รายการ 2) ผู้วิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ Zhang Y จำนวน 41 รายการ รองลงมา ได้แก่ Wang Y จำนวน 38 รายการ และ Fox R จำนวน 32 รายการ 3) ปีที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ปี ค.ศ. 2022 จำนวน 453 รายการ รองลงมาเป็น ปี ค.ศ. 2023 จำนวน 425 รายการ และปี ค.ศ. 2024 จำนวน 420 รายการ 4) แหล่งวารสารที่รับตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ Electronic Library จำนวน 243 รายการ International Journal on Digital Libraries จำนวน 171 รายการ และ Journal of Chemical Information and Modeling จำนวน 157 รายการ 5) หน่วยงานที่มีความร่วมมือกันในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย จำนวน 158 รายการ รองลงมาไม่ปรากฏหน่วยงาน จำนวน 116 รายการ และมหาวิทยาลัยอุซัน จำนวน 96 รายการ 6) นักวิจัยต่างประเทศที่มีความร่วมมือกันในการตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 1,425 รายการ รองลงมา คือ ประเทศจีน จำนวน 631 รายการ และประเทศอินเดีย จำนวน 351 รายการ 7) สำหรับพัฒนาการด้านการวิจัย พบว่า บทความวิจัยจำแนกได้เป็น 2 หมวดใหญ่ คือ (7.1) ห้องสมุดดิจิทัล (Digital Libraries), (7.2) บทความ (Article) (8) แนวโน้มการวิจัยในอนาคต พบว่า ได้มีการขยายพรมแดนของหัวข้อการวิจัย ได้แก่ มนุษย์ (Human) การฉายภาพเสมือนจริง (Virtual Screening) ห้องสมุด (Libraries) และการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic review) ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญกับการวิจัยเชิงพัฒนาการ เพื่อศึกษาแนวโน้มของการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลในอนาคต

คำสำคัญ : บรรณมิติ, ห้องสมุดดิจิทัล, การวิเคราะห์เนื้อหา, การวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัย

(Received: December 23, 2025; Revised: June 15, 2026; Accepted: June 16, 2026)

¹ สาขาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: natcha.sawangarrom@g.swu.ac.th

² อาจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Corresponding author: E-mail: thitik@g.swu.ac.th

³ อาจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: chokthamrong@g.swu.ac.th

A Bibliometric Study of Research Related to the Development of Digital Library.

Natcha Sawangarrom¹ Thiti Atichartchayakorn² Chokthamrong Chongchorhor³

Abstract

This study aimed to conduct a bibliometric analysis of research on digital library development indexed in the international SCOPUS database. The documents analyzed comprised research articles published between 2003 and 2025. The bibliometric analysis was performed using Bibliometrix and VOSviewer. The findings revealed that: (1) a total of 6,866 research articles met the selection criteria; (2) the three most prolific authors were Zhang Y (41 publications), Wang Y (38 publications), and Fox R (32 publications); (3) the three years with the highest publication output were 2022 (453 publications), 2023 (425 publications), and 2024 (420 publications); (4) the top three journals publishing the highest number of articles were *The Electronic Library* (243 publications), *International Journal on Digital Libraries* (171 publications), and *Journal of Chemical Information and Modeling* (157 publications); (5) the three leading institutions in terms of collaborative publications were the University of California (158 publications), “not specified” (116 publications), and Wuhan University (96 publications); (6) the three countries with the highest levels of international research collaboration were the United States (1,425 publications), China (631 publications), and India (351 publications); (7) regarding research development, the articles were classified into two major categories: (7.1) digital libraries and (7.2) articles; and (8) future research trends indicated an expansion of topic frontiers, including “human,” “virtual screening,” “libraries,” and “systematic review.” Therefore, greater emphasis should be placed on developmental research to examine emerging trends in digital library development in the future.

Keywords: Bibliometrics, Digital library, Content analysis, Research trend analysis

¹Bachelor of Arts in Information Studies Faculty of Humanities Srinakharinwirot University, E-mail: natcha.sawangarrom@g.swu.ac.th

²Lecturer, Faculty of Humanities Srinakharinwirot University. Corresponding author: E-mail: thitik@g.swu.ac.th

³Lecturer, Faculty of Humanities Srinakharinwirot University. E-mail: chokthamrong@g.swu.ac.th

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนกระทรวงศึกษาธิการให้ความสำคัญอย่างมากกับการศึกษาในยุคประเทศไทย 4.0 ความหมายมากกว่า การเตรียมความพร้อมของคนหรือการให้ความรู้กับคนเท่านั้น แต่เป็นการเตรียมมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ นั่นคือการสร้างคนให้มีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นทักษะการคิดวิเคราะห์เป็นหลัก เพื่อให้การศึกษาในยุคประเทศไทย 4.0 สามารถสร้างคนที่เป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม มีความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และความคิดสร้างสรรค์ กระทรวงศึกษาธิการได้นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (information and communication technology: ICT) มาใช้กับสถานศึกษาอย่างเป็นระบบมากขึ้น โดยจัดทำโครงการห้องสมุดดิจิทัลที่มุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี ตอบโจทย์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ (Office of the Education Council, 2017)

การวิจัยเป็นที่รู้จักและเข้าใจกันโดยแพร่หลายในหมู่นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปทุกชาติ ทุกภาษา เพราะการวิจัยเป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่ดีที่สุดในปัจจุบัน ในการแสวงหาความรู้และที่มาของปัญหาต่าง ๆ ที่มนุษย์ไม่รู้และต้องการแสวงหาคำตอบ การวิจัยทำให้มนุษย์มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ของโลก และของจักรวาล การวิจัยทำให้มนุษยชาติมีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนา ความเจริญรุ่งเรืองอยู่ตลอดเวลา ไม่มีที่สิ้นสุด (ร่างยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม 20 ปี พ.ศ. 2560 – 2579) งานวิจัยจึงเป็นเครื่องมือสำคัญของการเรียนรู้การสร้าง ความรู้ใหม่ ๆ และมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นสิ่งเสริมสร้างศักยภาพ และคุณภาพการปฏิบัติงานของ บุคลากรในทุกวิชาชีพ สำหรับนักวิจัยและอาจารย์ การทำวิจัยเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาการทำงานให้มีศักยภาพมากขึ้น และยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาศึกษาการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ มีการบูรณาการความรู้และมีความทันสมัยตลอดเวลา

ห้องสมุดดิจิทัล คือ การจัดหาห้องสมุดดิจิทัลในการเชื่อมโยงบริการออนไลน์สร้างขึ้นบนหน้าที่หลักของห้องสมุดทั่วไป โดยให้บริการเข้าถึงแหล่งรวบรวมผ่านอินเทอร์เน็ต ความหมายของห้องสมุดดิจิทัลที่สังเคราะห์จากงานวิจัย เป็นแพลตฟอร์มที่สร้างขึ้นบนหน้าที่หลักของห้องสมุดทั่วไปมีการรวบรวม จัดหมวดหมู่ และการบริการออนไลน์ให้ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงเอกสารผ่านอินเทอร์เน็ตการจัดการข้อมูลกับแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเพื่อการศึกษา พ.ศ. 2557-2559 ตั้งแต่กระบวนการบ่งชี้ความรู้ การเข้าถึงความรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการจัดเก็บความรู้เพื่อนำไปใช้ โดยเน้นที่ประสิทธิผลผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะในวิเคราะห์เป็นหลักแต่ในเชิงปฏิบัติการจัดการห้องสมุดดิจิทัลยังไม่สามารถพัฒนาสื่อการเรียนรู้แบบทันสมัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบรรณมิติของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล เพื่อให้เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนให้สอดคล้องตามสาระที่ระบุไว้ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา

สารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลมีความจำเป็นที่จะต้องนำเสนอข้อมูลและแสดงให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของงานวิจัยด้านการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล รวมทั้งข้อมูลชุดนี้ยังสามารถกำหนดทิศทางของการพัฒนาเนื้อหาในรายวิชาห้องสมุดดิจิทัลให้สอดคล้องกับแนวโน้มของการวิจัยทางด้านห้องสมุดดิจิทัลในปัจจุบัน การศึกษาในครั้งนี้จึงพยายามสะท้อนสภาพจริงที่เกิดขึ้นในงานวิจัยทางด้านห้องสมุดดิจิทัล และจากการศึกษาเบื้องต้นที่ผ่านมาพบว่ามีปัจจัยหลากหลายที่ส่งผลต่อการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล การศึกษาค้นคว้าความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำไปประยุกต์ใช้จริง

ดังนั้น จากรายงานจำนวนการเผยแพร่สิ่งพิมพ์ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลที่ได้รับการจัดทำดัชนีโดยฐานข้อมูล SCOPUS จำนวน 6,866 รายการ ถือเป็นข้อมูลสำคัญที่นำมาสู่โจทย์วิจัยซึ่งควรได้รับการศึกษาต่อเพื่อให้กลุ่มศึกษากว้างขึ้น โดยเหตุผลสำคัญในการดำเนินการวิจัยนี้ คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล ในฐานข้อมูล SCOPUS ด้วยวิธีการทางบรรณมิติ (Bibliometric analysis) ซึ่งเป็นผลผลิตที่ได้จากงานวิจัยนี้ (Output) สามารถนำไปสู่ผลลัพธ์ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะในการการปรับปรุงและพัฒนาห้องสมุดดิจิทัล ข้อมูลเชิงลึกจากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงการออกแบบ การจัดการเนื้อหา การให้บริการ และการเข้าถึงทรัพยากรของห้องสมุดดิจิทัลให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของงานวิจัยทางด้านห้องสมุดดิจิทัลที่ปรากฏในฐานข้อมูล SCOPUS
2. เพื่อศึกษาแนวโน้มของการวิจัยทางด้านห้องสมุดดิจิทัลในฐานข้อมูล SCOPUS

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้มีขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประชากร คือ งานวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารที่อยู่บนฐานข้อมูล SCOPUS โดยต้นสังกัดของผู้เขียนจากทั่วโลก สำหรับกลุ่มตัวอย่างได้คัดเลือกแบบเจาะจง คือ บทความวิจัยที่ตีพิมพ์ในวารสารที่มีรายชื่ออยู่บนฐานข้อมูล SCOPUS ในช่วงปี ค.ศ. 2003-2025 สำหรับขอบเขตด้านเนื้อหาครอบคลุมเฉพาะบทความภาษาอังกฤษเท่านั้น โดยใช้การวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric analysis) ด้วยโปรแกรม Bibliometrix และ VOSviewer เป็นเครื่องมือวิเคราะห์เนื้อหา

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษามetrics (Bibliometric analysis) เป็นการศึกษาเชิงปริมาณของเอกสารบรรณานุกรม (Bibliometric) (Merigó & Yang, 2017; Choudhri et al., 2015) โดย Pritchard (1969) ได้นิยามการวิเคราะห์บรรณานุกรมว่าเป็นการประยุกต์คณิตศาสตร์และวิธีการทางสถิติกับหนังสือ และสื่ออื่น ๆ ในการสื่อสาร ในขณะที่ Iftikhar et al. (2019) กล่าวถึงการวิเคราะห์บรรณานุกรมว่าเป็นการประเมินทางสถิติของบทความหรือหนังสือซึ่งเป็นวิธีที่น่าเชื่อถือที่สุดในการวัดผลกระทบของสิ่งพิมพ์ทางวิทยาศาสตร์ และใช้การวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อวัดข้อมูลในเอกสารที่ตีพิมพ์ (Sweileh et al., 2017) ปัจจุบันนับว่าเป็นวิธีการที่ได้รับการยอมรับในฐานะความเชี่ยวชาญทางวิทยาศาสตร์และเป็นส่วนสำคัญของการประเมินผลการวิจัยโดยเฉพาะในสาขาวิทยาศาสตร์และสาขาประยุกต์ ซึ่งหากมีจำนวนงานวิจัยที่เสร็จสมบูรณ์ที่ได้ตีพิมพ์เพียงพอจึงสามารถวิเคราะห์ด้วยวิธีบรรณานุกรมได้ (Ellegaard & Wallin, 2015) การศึกษาการวิเคราะห์บรรณานุกรมเพื่อทำความเข้าใจแนวโน้มการวิจัยทั่วโลกในด้านใดด้านหนึ่ง โดยพิจารณาจากฐานข้อมูลวรรณกรรมทางวิชาการซึ่งทำให้การวิเคราะห์บรรณานุกรมแตกต่างจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยการวิเคราะห์บรรณานุกรมมีจุดประสงค์หลักเพื่อพิจารณาเกี่ยวกับความก้าวหน้า ความท้าทาย และทิศทางในอนาคตของหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งโดยเฉพาะ

ในปี ค.ศ. 1999 พบว่ามีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับ “Digital library” ปรากฏขึ้น ได้แก่ Traditional library, Paperless library, Data warehousing, Library without walls, Library of the future, Electronic library, Online library, Virtual library, World Wide Web, Digital library, Digital research library และ Digital archive (Watstein, et al., 1999) จากการค้นพบนี้ Wipawin (1999) อธิบายว่า “ห้องสมุดดิจิทัล (Digital Library)” เป็นคำที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายเพราะให้ความหมายที่กว้างกว่าคำว่า ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Library) และห้องสมุดเสมือนจริง (Virtual Library) เนื่องจากคำว่าอิเล็กทรอนิกส์โดยมากเน้นที่เทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการกับสารสนเทศ ส่วน คำว่า เวอร์ชวล (Virtual) เน้นที่สถานะเสมือนจริงที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ไม่ใช่ทางกายภาพ ขณะที่คำว่า ดิจิทัล หมายถึง สารสนเทศที่อยู่ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

Seadel and Greifeneder (2007) ได้อธิบายความหมายของ “ห้องสมุดดิจิทัล” จากการศึกษเปรียบเทียบผลการวิจัยจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) ห้องสมุดดิจิทัลเกิดจากเอกสารดิจิทัลที่ต้องจัดการด้วยกระบวนการมาตรฐานของห้องสมุดทั่วไป การรวบรวมการจัดหมวดหมู่ และการเตรียมการเข้าถึง และสร้างให้เข้าถึงแคตตาล็อก (Catalog) ด้วยระบบออนไลน์ (2) ห้องสมุดดิจิทัลคือ โปรแกรม (Software) ที่บรรจุข้อมูลพื้นฐาน (Primary data) และจัดเก็บด้วยเมทาเดตาที่สร้างหรือตรวจทานด้วยมือข้อมูลดังกล่าวจำเป็นต้องมีการรวบรวมจัดระบบ และบำรุงรักษาอย่างดี ด้วยภาระหน้าที่หลักเช่นเดียวกับห้องสมุดปกติ 3 อย่างได้แก่ การทำรายการ การ

จัดเก็บเอกสารในระยะยาว และการเข้าถึงเอกสาร และ (3) ห้องสมุดดิจิทัลคือ การให้บริการสารสนเทศดิจิทัล โดยให้บริการเข้าถึงแหล่งรวบรวมผ่านอินเทอร์เน็ต (Seadel & Greifeneder, 2007)

Waters (1998) กล่าวว่า ห้องสมุดดิจิทัล เป็นการจัดการระบบที่จัดเตรียมทรัพยากร รวมทั้งคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง การเลือกสรร การจัดโครงสร้าง การจัดการให้เข้าถึงสารสนเทศอย่างชาญฉลาด การแปลความหมาย การแพร่กระจายสารสนเทศ การรักษาความสมบูรณ์ การรับประกันการคงอยู่ขณะที่ทำการรวบรวม และมีความพร้อมใช้ในเชิงเศรษฐศาสตร์สำหรับการใช้งานที่กำหนดโดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษาและส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก (Waters, 1998)

ในภาพห้องสมุดดิจิทัลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในวัยเด็ก ที่มีความแตกต่างจากผู้ใหญ่ เนื่องจากทักษะและการมองโลกแตกต่างกับ ผู้ใหญ่ไม่ควรใช้ทักษะแบบเดียวกันสำหรับเด็กเพราะจะส่งผลเสียต่อการพัฒนาการของเด็ก (Panosot, 2000) โดยเด็กในช่วงเริ่มต้นถึงอายุประมาณ 7 ปี ยังมีความสามารถพัฒนาการเรียนรู้แบบเข้าใจปัญหาและนามธรรมได้น้อย เมื่อเข้าสู่ช่วงวัย 8-14 ปี เด็กจึงจะค่อย ๆ เข้าใจและพัฒนาการเรียนรู้ในเชิงนามธรรมได้ จากการเรียนรู้โดยได้ลงมือกระทำอย่างสม่ำเสมอจะนำไปสู่ความเคยชินในการปฏิบัติ ดังนั้นสิ่งแวดล้อมรอบตัวเด็กในช่วงวัยนี้จึงต้องเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี เพราะจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป โดยห้องสมุดดิจิทัลจะเป็นอีกทางหนึ่งที่จะสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่เด็กสื่ออิเล็กทรอนิกส์ในบริบทของการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลในรูปแบบนี้มีรากฐานมาจากทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism) ของ เพียเจต์ (Piaget) ที่มุ่งศึกษาว่าความรู้คืออะไรเกิดขึ้นได้อย่างไร โดยมุ่งความสนใจที่การสร้างเชื่อมโยงระหว่างความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ผ่านปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งบุคคลที่มีการสื่อสารกันทั้งต่อหน้าและผ่านอินเทอร์เน็ต และต่อมาได้มีการได้พัฒนาทฤษฎีเพิ่มเติมเป็น Constructionism ที่เน้นศิลปะการเรียนรู้หรือการเรียนรู้ด้วยการสร้างบางสิ่งบางอย่างที่มีความหมายต่อตนเองขึ้นมา โดยให้ความสำคัญกับเครื่องมือ สื่อ และบริบทของการพัฒนามนุษย์ (Tunhikorn, 2004) โดยมีส่วนประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การมีทางเลือกที่หลากหลายในการเข้าถึงความรู้ การมีความหลากหลายทั้งในแง่บุคคลและรูปแบบ และการมีความเป็นกันเองของชุมชนการเรียนรู้ในห้องสมุดดิจิทัล เป็นต้น

ห้องสมุดดิจิทัลนอกจากจะช่วยจัดเตรียมทรัพยากรและกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ยังต้องคำนึงถึงประสบการณ์ในการใช้งานเพื่อการเข้าถึงองค์ความรู้ และมีกิจกรรมที่ส่งเสริมจินตนาการของเด็กด้วย (IFLA, 2003) โดยห้องสมุดดิจิทัลที่ช่วยพัฒนาการเรียนรู้สำหรับเด็กมีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1. การนำเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้เด็กรู้จักวิธีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Learn how to learn) 2. ระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่จัดให้มีแหล่งความรู้ที่หลากหลายเพื่อรองรับความต้องการที่

แตกต่างกัน 3.การปรับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและชี้แนะโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบเครือข่ายการเรียนรู้เป็นเครื่องมือ 4.การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งก่อให้เกิดการสร้างสรค้องค์ความรู้ และ 5.การเรียนรู้ด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่หลากหลายเพื่อความสนุกสนานในการเรียนรู้ (Wipawin, 1999)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric analysis) จากงานวิจัยด้านการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลในฐานข้อมูล SCOPUS ประยุกต์ใช้ตามแนวคิดทฤษฎีของ Borgman and Furner (2002) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บทความวิจัยของนักวิจัยที่ปรากฏในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี ค.ศ.2003-2025 พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 9,143 รายการ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย คือ บทความวิจัยของนักวิจัยที่ปรากฏในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS ทางด้านห้องสมุดดิจิทัล ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี ค.ศ. 2003-2025 พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 6,866 รายการ

(2) เครื่องมือวิจัย เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจบทความวิจัยของนักวิจัยที่ปรากฏในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS ซึ่งตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี 2003-2005

(3) การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

(3.1) การสืบค้นบทความวิจัยที่เผยแพร่ในฐานข้อมูล SCOPUS ที่ตีพิมพ์ในช่วงปี ค.ศ. 2003-2024 คัดเลือกเฉพาะบทความวิจัย โดยคำสำคัญและเงื่อนไขที่ใช้สืบค้นประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก คือ (1) Affiliation: “digital library” (2) Type: “Article” (3) Language: “English” (4) Year: “2003-2025”

(3.2) การสืบค้นประยุกต์ใช้ตรรกะบูลีน (Boolean operation) รวมทั้งใช้เทคนิคการตัดคำ (Truncation) เทคนิคการหาคำพ้องความหมาย (Synonyms) และเทคนิคการใช้คำค้นอิสระ (Free text) เพื่อปรับแต่งคำค้นให้ครอบคลุม

(3.3) คัดกรองผลการสืบค้นเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงเนื้อหาบทความวิจัย โดยพิจารณาจากชื่อเรื่อง คำสำคัญ และบทคัดย่อเพื่อให้ได้บทความวิจัยที่ครอบคลุมมากที่สุด โดยบทความวิจัยที่เข้าข่ายมีจำนวน 6,866 บทความ ซึ่งเป็นบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการที่มีรายชื่ออยู่บนฐานข้อมูล SCOPUS ตั้งแต่ปี ค.ศ.2003 เป็นต้นมา ดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการคัดเลือกบทความวิจัยแบบเฉพาะเจาะจง ตั้งแต่ ค.ศ.2003-2025

(4) การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณได้ดำเนินการวิเคราะห์คุณลักษณะของบทความวิจัยโดยใช้งานโปรแกรม “VOS viewer” และ “Bibliometrix with R” โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์บรรณมิติ

(Bibliometric analysis) ซึ่งผู้วิจัยได้เริ่มทำความสะอาดข้อมูล (Data Cleansing) โดยนำรายการที่คัดกรองได้จากฐานข้อมูล Scopus มาตรวจสอบคุณสมบัติและพิจารณาความซ้ำซ้อนโดยคัดแยกรายการที่ซ้ำซ้อนออกไป และตรวจสอบข้อมูลให้เหมาะสมกับมาตราอัตราส่วน (Ratio Scale) หลังจากนั้นจึงปรับรูปแบบข้อมูลให้เป็นแนวทางเดียวกัน แล้วบันทึกเป็นไฟล์ดิจิทัลที่อยู่ในรูปแบบ Comma-Separated Values หรือ ไฟล์ CSV ซึ่งสามารถนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ด้วยซอฟต์แวร์ด้วยสถิติพื้นฐาน (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ค่ามัธยฐาน (Median) และช่วง (Range) และวิเคราะห์แผนผังใจความหลัก (Thematic map analysis) เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างคำสำคัญ (Keywords) กับข้อมูลบรรณมิติของงานวิจัย

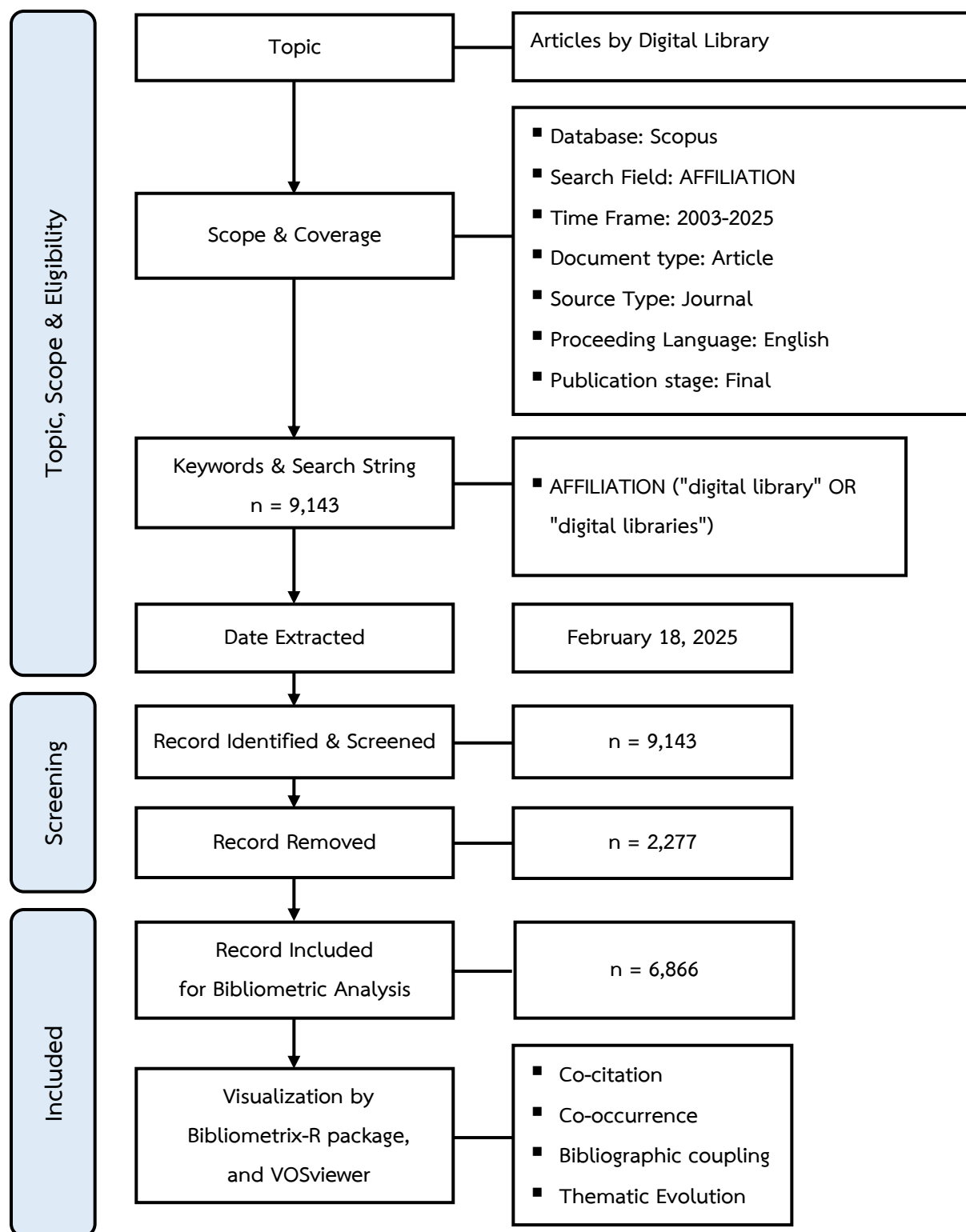
ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแบ่งเป็น 2 ส่วน ตามที่อธิบายในบทนำและวิธีการศึกษา ได้ดังต่อไปนี้

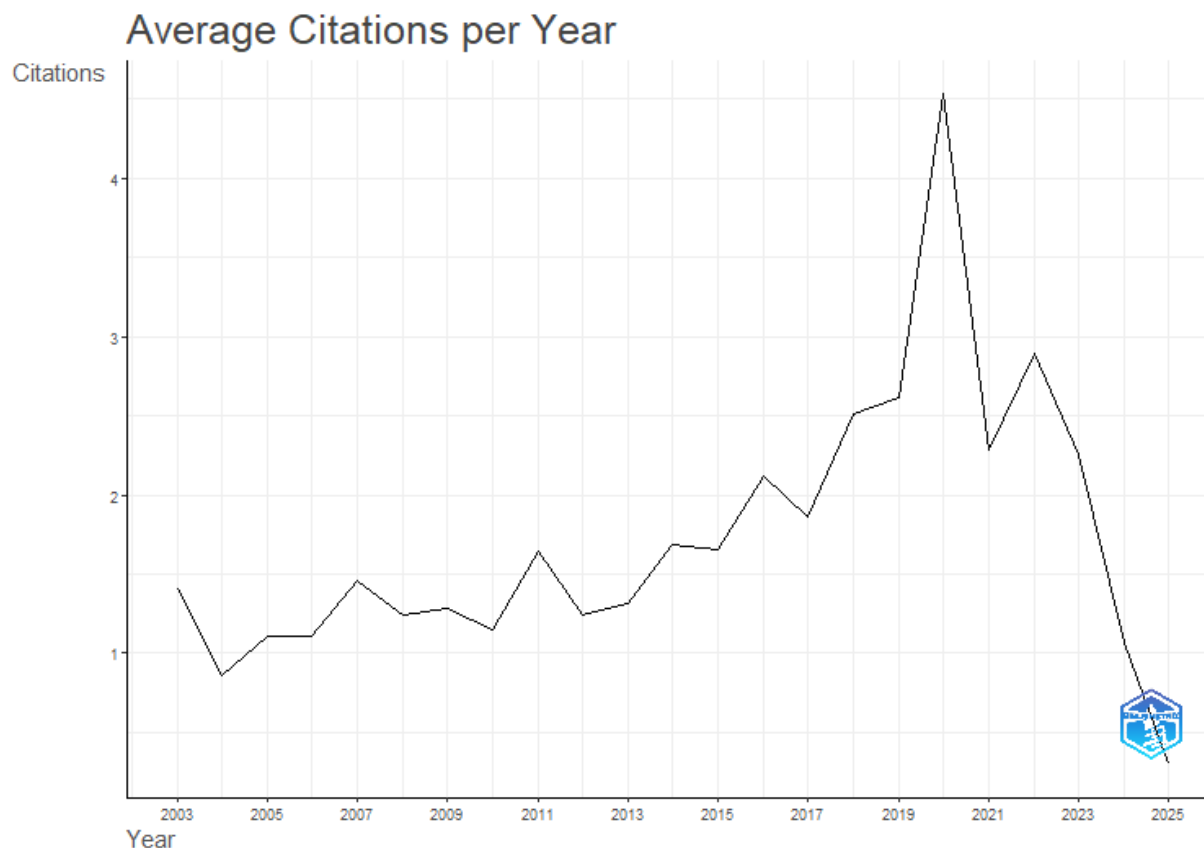
4.1 ส่วนที่ 1: ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของงานวิจัยทางด้านห้องสมุดดิจิทัล

4.1.1 ผลการสืบค้นเอกสารงานวิจัย

จากการสืบค้นพบเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในฐานข้อมูล SCOPUS ระหว่างปี ค.ศ.2003-2025 พบว่า เอกสารที่ได้มีจำนวนทั้งหมด 6,866 บทความ ซึ่งทุกรายการเป็นบทความวิจัย (n=6,866, 100.00%) จำนวนงานวิจัยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องมากที่สุดในช่วงปี ค.ศ. 2020-2022 ก่อนที่งานวิจัยจะลดลงเล็กน้อยในช่วงปี ค.ศ. 2022-2024 ตามลำดับ (ภาพที่ 2) ซึ่งพบว่า แนวโน้มจำนวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

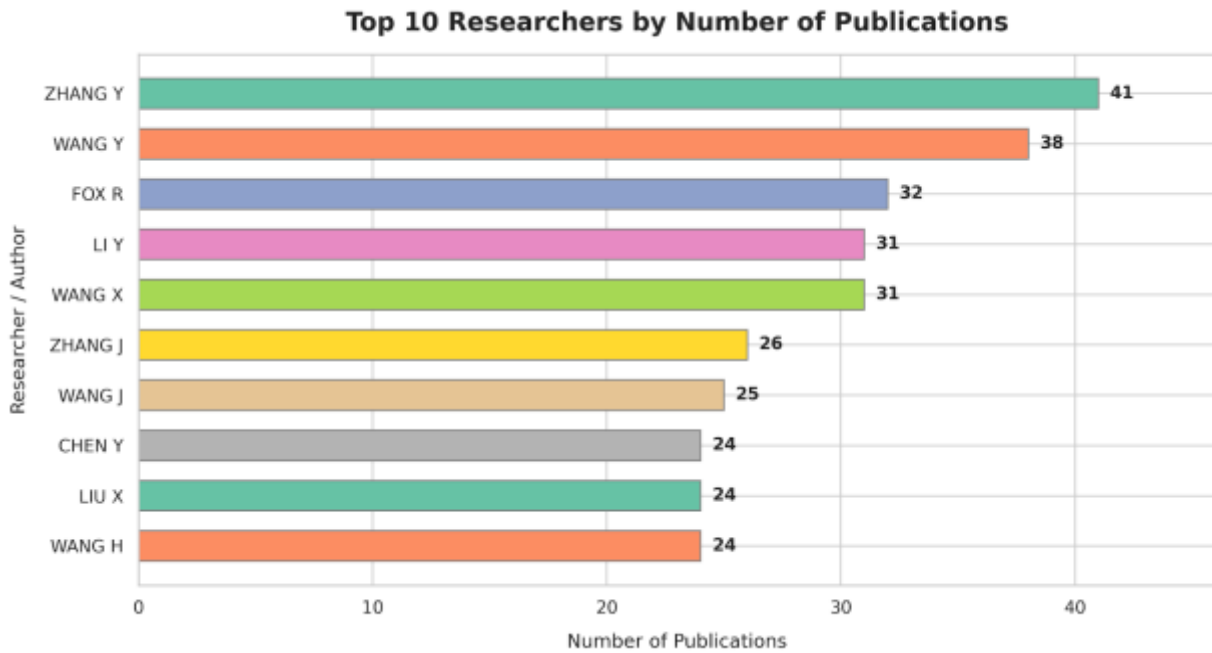
ภาพที่ 1 กระบวนการวิเคราะห์บรรณมิติโดยหลักการ PRISMA (ดัดแปลงจาก Moher et al., 2009)

ภาพที่ 2 แนวโน้มจำนวนเอกสารงานวิจัยระหว่างปี ค.ศ.2003-2025 (ข้อมูลเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2568)

4.1.2 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของเอกสารงานวิจัย

จากผลการสืบค้นบทความนักวิจัยพบว่า บทความมาจากแหล่งตีพิมพ์จำนวน 1,836 แหล่ง มีจำนวนผู้แต่งทั้งหมด 18,172 รายชื่อ ส่วนการตีพิมพ์บทความวิจัย พบว่า ผู้แต่งซึ่งมีบทความจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ Zhang Y (จำนวน 41 บทความ) Wang Y (จำนวน 38 บทความ) Fox R (จำนวน 32 บทความ) ตามลำดับ สำหรับประเทศต้นสังกัดของนักวิจัยที่มีบทความวิจัยจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา (จำนวน 1,425 บทความ) ประเทศจีน (จำนวน 631 บทความ) และประเทศอินเดีย (จำนวน 380 บทความ) สำหรับรายชื่อของสถาบันต้นสังกัดของนักวิจัยที่อ้างถึงไว้เป็นจำนวนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (จำนวน 158 ครั้ง) ไม่ปรากฏหน่วยงาน (จำนวน 116 ครั้ง) และมหาวิทยาลัยอู่ฮั่น (จำนวน 98 ครั้ง) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ภาพที่ 3 แผนภูมิจำนวนผู้แต่งต่อจำนวนงานวิจัย

Notes: 1 = จากจำนวนผู้แต่งทั้งหมด 18,172 รายการ / 2 = จากจำนวนบทความวิจัยทั้งหมด 6,866 รายการ

ภาพที่ 4 ประเทศที่มีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 10 อันดับ

Notes: 1 = จากจำนวนประเทศต้นสังกัดทั้งหมด 109 ประเทศ / 2 = จากจำนวนบทความวิจัยทั้งหมด 6,866 รายการ

ตารางที่ 1 องค์กร/สถาบันที่มีจำนวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมากที่สุด 10 อันดับ

อันดับ	ชื่อองค์กร/สถาบันต้นสังกัดของนักวิจัย/ผู้แต่ง *	จำนวนครั้งของชื่อองค์กร/สถาบันที่อ้างถึง (Number of Relevant Affiliations)
1.	มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (University of California)	158
2.	ไม่ปรากฏ (not reported)	116
3.	มหาวิทยาลัยอู่ฮั่น (Wuhan University)	96
4.	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีหนานยาง (Nanyang Technological University)	81
5.	มหาวิทยาลัยยูนิเวอร์ซิตี คอลเลจ ลอนดอน (University College London)	81
6.	มหาวิทยาลัยแมริแลนด์ (University of Maryland)	78

อันดับ	ชื่อองค์กร/สถาบันต้นสังกัดของนักวิจัย/ผู้แต่ง *	จำนวนครั้งของชื่อองค์กร/สถาบันที่ อ้างอิง (Number of Relevant Affiliations)
7.	มหาวิทยาลัยมาลายา (University of Malaya)	67
8.	ศูนย์วิจัยลออส อลามอส (Los Alamos National Laboratory)	66
9.	มหาวิทยาลัยสแตรธไคลด์ (University of Strathclyde)	63
10.	มหาวิทยาลัยวายกาโตะ (University of Waikato)	62

Notes: 1 = ชื่อองค์กร/สถาบันต้นสังกัด จำนวนทั้งหมด 4,754 แห่ง / 2 = จำนวนครั้งของชื่อองค์กร/สถาบันที่อ้างอิงทั้งหมด 6,866 ครั้ง

4.1.3 ผลการวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์

หากพิจารณาแหล่งตีพิมพ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มวารสารที่มีคุณภาพระดับ Q1 พบว่า วารสาร Scientific Reports ซึ่งเป็นแหล่งตีพิมพ์ที่มีค่า H-index สูงที่สุดเท่ากับ 315 โดยมีจำนวนบทความ 35 บทความ รองลงมาเป็นวารสาร Talanta ซึ่งเป็นแหล่งตีพิมพ์ที่มีค่า H-index เท่ากับ 185 โดยมีจำนวนบทความ 32 บทความ และวารสาร Heliyon ซึ่งเป็นแหล่งตีพิมพ์ที่มีค่า H-index เท่ากับ 88 โดยมีจำนวนบทความ 32 บทความ หากพิจารณาเฉพาะแหล่งตีพิมพ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มวารสารที่มีคุณภาพระดับ Q2-Q4 ซึ่งนักวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัยมากที่สุด ได้แก่ วารสาร Journal of the Medical Association of Thailand ซึ่งเป็นแหล่งตีพิมพ์ที่มีค่า H-index เท่ากับ 53 โดยมีจำนวนบทความสูงสุด 361 บทความ ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แหล่งการตีพิมพ์งานวิจัยที่มีคุณภาพและค่า H-index มากที่สุด 10 อันดับแรก

อันดับ	แหล่งตีพิมพ์ (Sources)	ดัชนีชี้วัด คุณภาพวารสาร (H-Index)	ระดับ วารสาร (Quartile)	จำนวน บทความ (Number of publication)
1.	Electronic Library	49	Q2	243
2.	International Journal on Digital Libraries	39	Q2	171
3.	Journal of Chemical Information and Modeling	205	Q1	157
4.	Library Hi Tech	55	Q1	153

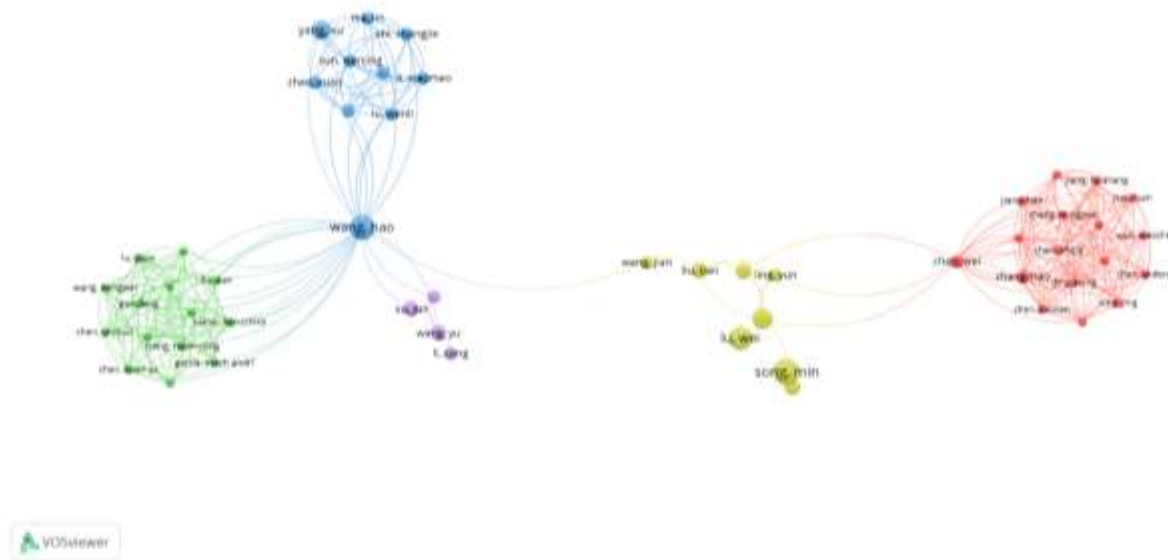
อันดับ	แหล่งตีพิมพ์ (Sources)	ดัชนีชี้วัด คุณภาพวารสาร (H-Index)	ระดับ วารสาร (Quartile)	จำนวน บทความ (Number of publication)
5.	Library Philosophy and Practice	29	Q2	153
6.	Digital Library Perspectives	28	Q2	121
7.	OCLC Systems and Services	3	Q3	106
8.	D-Lib Magazine	59	Q4	93
9.	Proceedings of the Association for Information Science and Technology	26	Q2	92
10.	Journal of the American Society for Information	62	Q1	88

1 Rank = จัดอันดับ / 2 Quartile = SCImago ranking 2023 / 3 NP = Number of publication (จำนวนบทความ)

4.2 ส่วนที่ 2: ผลการวิเคราะห์เนื้อหาและทิศทางการพัฒนางานวิจัย

4.2.1 ผลการวิเคราะห์การอ้างอิงร่วม (Co-citation)

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ผู้แต่งที่มีการอ้างอิงร่วมกันมากกว่า 100 บทความขึ้นไป สามารถสังเคราะห์เป็นเครือข่ายความเชื่อมโยงของการอ้างอิงร่วมกันได้จำนวนทั้งสิ้น 5 เครือข่าย ได้แก่ (1) กลุ่มสี่มวงมีผู้แต่งสำคัญ คือ Xu, Jun., Wang, Yu., และ Li, Cong. (2) กลุ่มสี่ฟ้าครามมีผู้แต่งสำคัญ คือ Wang, Hao., Yang, Xu., Ma, lin., Shi, Zhongjie., Sun, Wenjing., Zhao, Xuan., Li, Xiaomao., และ Lu, Wenli. (3) กลุ่มสี่เขียวมีผู้แต่งสำคัญ คือ Lu, Yujie., Wang, Mingwei., Liu, Kan., Guo, Feng., Kamei, Ken-Ichiro., Chen, Yi-Chun., Tseng, Hsian-Rong., Garcia, Mitch angr?, และ Chen, Kuan-ju. (4) กลุ่มสี่เหลืองมีผู้แต่งสำคัญ คือ Song, Min., Lu, Wei., Wang, Jian., Liu, Tian., และ Ling, Yun. (5) กลุ่มสี่แดงมีผู้แต่งสำคัญ อาทิ Chen, Wei., Zhang, Hao., Chen, Kaixian., Jiang, Hao., Jiang, Hualiang., Yue, Liyan., Zheng, Mingyue., และ Xing, Jing. เป็นต้น ดังได้แสดงรายละเอียดทั้งหมดไว้ในภาพที่ 3 ในหน้าถัดไป

ภาพที่ 5 เครือข่ายการอ้างอิงร่วมกันของผู้แต่ง (Co-citation Network)

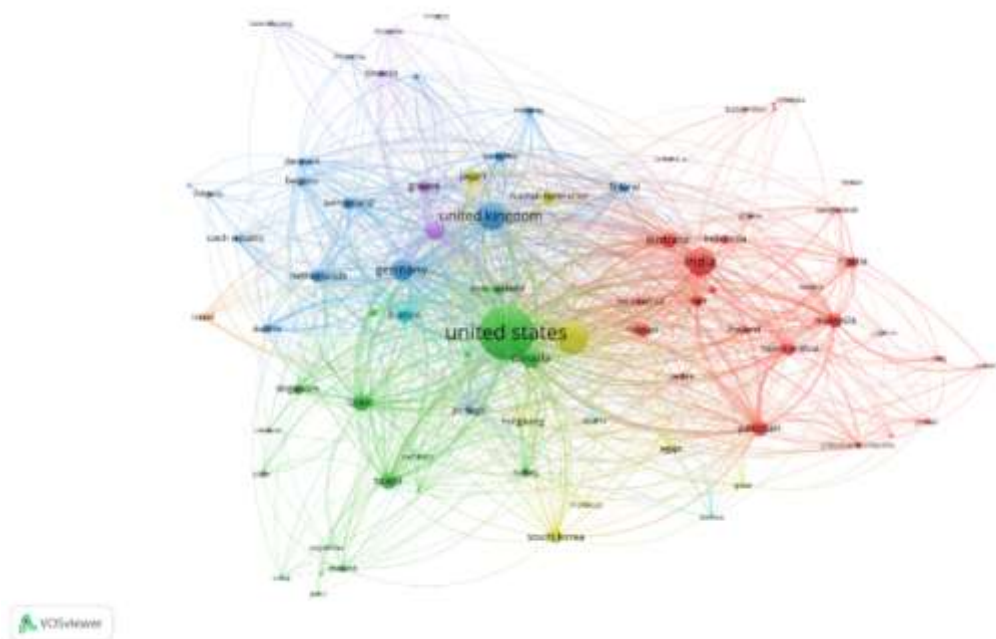
4.2.3 ผลการวิเคราะห์การใช้คำสำคัญร่วม (Co-occurrence)

4.2.3.1 ความสัมพันธ์ในการใช้คำสำคัญร่วมกัน (Co-occurrence) ด้วยโปรแกรม VOSviewer พบว่า กลุ่มคลัสเตอร์ที่เชื่อมโยงกันมีจำนวน 8 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มสีแดง พบคำสำคัญ digital libraries, digital storage, digital storage, user studies, information management (2) กลุ่มสีฟ้า ได้แก่ digital library, higher education, user satisfaction, usability, user experience (3) กลุ่มสีน้ำตาล ได้แก่ academic libraries, information literacy, librarians, electronic resources, e-books (4) กลุ่มสีเหลือง ได้แก่ machine learning, classification, deep learning, systematic literature review (5) กลุ่มสีเขียว ได้แก่ virtual screening, molecular docking, drug discovery, molecular dynamics simulation (6) กลุ่มสีฟ้าคราม คือ artificial intelligence, virtual reality (7) กลุ่มสีน้ำตาล คือ systematic review และ (8) กลุ่มสีส้ม คือ citation analysis ดังได้แสดงรายละเอียดทั้งหมดไว้ในภาพที่ 4

ผลการสังเคราะห์ความร่วมมือการวิจัยระหว่างประเทศ (Bibliograph

<https://www.doi.org/10.64798/tlabulletin.v70i1.291184>

กันทั้งหมด จำนวน 1 ประเทศ คือ อิสราเอล (7) กลุ่มคลัสเตอร์สีฟ้า ประกอบด้วยกลุ่มที่เชื่อมโยงกันทั้งหมด จำนวน 3 ประเทศ ได้แก่ ฝรั่งเศส แอลจีเรีย และตูนิเซีย ตามลำดับ ดังแสดงรายละเอียดไว้ในภาพที่ 5

ภาพที่ 7 ความร่วมมือการวิจัยระหว่างประเทศ (Bibliographic coupling of the countries)

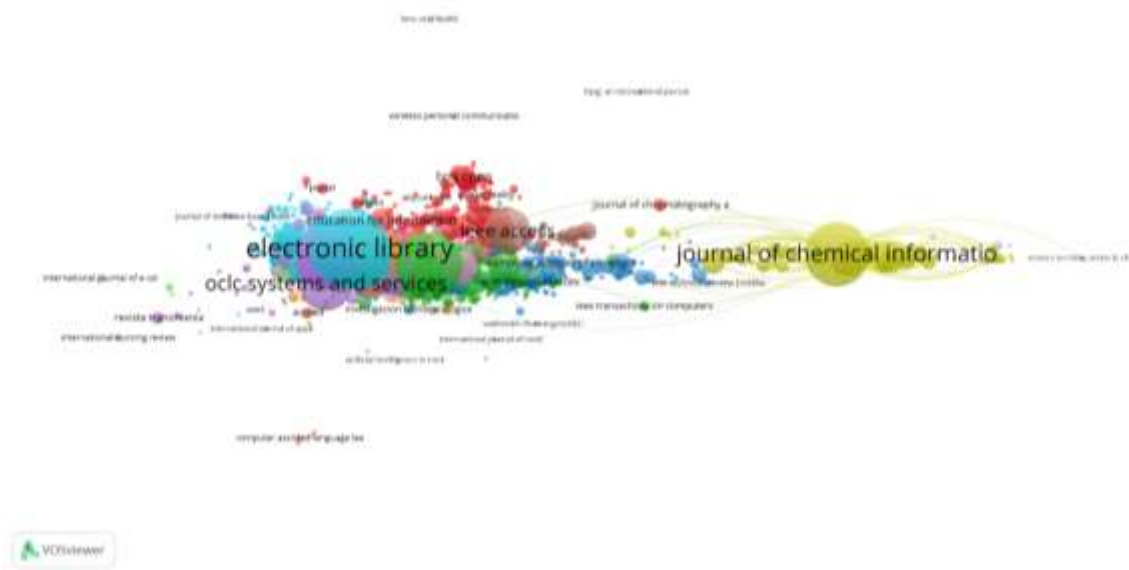
4.2.3.3 ผลการสังเคราะห์ความร่วมมือการวิจัยของแหล่งตีพิมพ์ (Bibliographic coupling of the sources) พบว่า บทความวิจัยด้านห้องสมุดดิจิทัลมีความร่วมมือจากแหล่งตีพิมพ์ทั้งหมด 244 ฉบับ แบ่งออกเป็น 17 กลุ่มคลัสเตอร์ ดังนี้ กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 1 (61 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น ACM Transactions on Management Information Systems, IEEE Transactions on Circuits and Systems, และ Artificial Intelligence Review. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 2 (31 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น IFLA Journal, Library Hi Tech, Library Review, และ Pakistan Journal of Information Management & Libraries. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 3 (28 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Information Systems, Journal of Informetrics, Scientometrics, และ PeerJ Computer Science. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 4 (26 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Chemical Science, BMC Bioinformatics, Molecular Informatics, และ RSC Advances.

กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 5 (21 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Data Science Journal, Library Collections, Acquisitions, and Technical Services, SAGE Open, และ Science of Computer Programming. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 6 (14 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น ASLIB Journal of Information Management, Electronic Library,

Library Hi Tech News, และ Performance Measurement and Metrics. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 7 (11 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Information Research, Decision Support Systems, Journal of Imaging, และ Scientific and Technical Information Processing. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 8 (10 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Annals of Library and Information Studies, Journal of Web Librarianship, Library Quarterly, และ Reference Services Review. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 9 (10 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Canadian Journal of Information and Library Science, Information Technology, Malaysian Journal of Library and Information Science, และ Semantic Web.

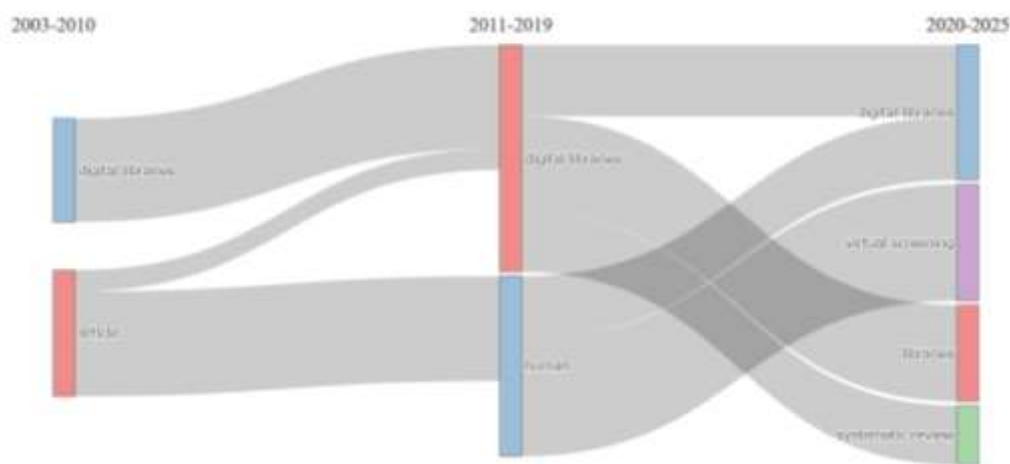
กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 10 (7 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Ciencia da Informacao, Grey Journal, Internet Reference Services Quarterly, และ Journal of Zhejiang University - Science C. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 11 (5 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Computers & Education, Virtual Reality, International Journal of Artificial Intelligence in Education, และ Computers and Education: Artificial Intelligence. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 12 (5 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น International Journal of Information Management, Journal of Documentation, และ Journal of the American Society for Information Science and Technology. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 13 (4 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Library Philosophy and Practice, Journal of Intellectual Property Rights, และ Computational Intelligence.

กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 14 (4 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Indian Journal of Science and Technology, Digital Technology and Culture, และ Agro Food Industry Hi-Tech. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 15 (4 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Journal of Digital Information Management, และ VOEB-Mitteilungen. กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 16 (2 รายการ) ครอบคลุมวารสารต่าง ๆ เช่น Analytical Chemistry และ Journal of Agricultural and Food Chemistry. สุดท้าย กลุ่มคลัสเตอร์ที่ 17 (1 รายการ) ประกอบด้วยวารสารเพียงฉบับเดียว คือ Analytical and Bioanalytical Chemistry การแบ่งกลุ่มนี้ช่วยชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างความรู้และเครือข่ายความสัมพันธ์ของวารสารต่าง ๆ ที่มีบทความวิจัยเกี่ยวข้องกับห้องสมุดดิจิทัลซึ่งเผยแพร่ในอย่างเป็นระบบ

ภาพที่ 8 ความร่วมมือการวิจัยของแหล่งตีพิมพ์ (Bibliographic coupling of the sources)

5) ผลการวิเคราะห์แนวโน้มการศึกษาวิจัย (Thematic Evolution) ด้วยโปรแกรม Bibliometrix เพื่อนำเสนอแนวโน้มงานวิจัยของนักวิจัยในช่วง 7 ปี เริ่มจาก ค.ศ. 2003-2010 (ภาพที่ 8) พบว่า มีการศึกษาโดยทั่วไปในหัวข้อการวิจัยด้าน Digital Libraries – ห้องสมุดดิจิทัล, Article – บทความ ต่อมาในช่วง 8 ปีถัดมา คือ ปี ค.ศ. 2011-2019 พบว่า ยังคงมีการขยายพรมแดนของหัวข้อการวิจัยออกไปในเรื่อง Human – มนุษย์ สำหรับในช่วงปีล่าสุด คือ ปี ค.ศ. 2020-2025 พบว่า ยังคงมีหัวข้อการวิจัย Virtual Screening – การฉายภาพเสมือนจริง Libraries – ห้องสมุด และ Systematic review – การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ดังแสดงรายละเอียดไว้ในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แนวโน้มการศึกษาวิจัย (Thematic Evolution)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยจากนักวิจัยที่ปรากฏในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS พบว่า งานวิจัยที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดมีจำนวน 6,866 รายการ โดยตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี ค.ศ. 2003 และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนมีจำนวนบทความวิจัยมากที่สุดในช่วงปี ค.ศ. 2020-2022 ก่อนที่งานวิจัยจะลดลงในช่วงปี ค.ศ. 2022-2024 ทั้งนี้ นักวิจัยมีแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่จำนวน 1,836 แหล่งตีพิมพ์ มีรายชื่อผู้แต่งจำนวน 18,172 รายชื่อ นักวิจัยที่มีผลงานตีพิมพ์มากที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ Zhang, Y. Wang, Y. และ Fox, R. ตามลำดับ ซึ่งมีวิจัยจากประเทศสหรัฐอเมริกามากที่สุด รองลงมาเป็น จีน และ อินเดีย ตามลำดับ สำหรับสถาบันที่มีการอ้างอิงผลงานวิจัยมากที่สุด ได้แก่ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย รองลงมา ไม่ปรากฏ และมหาวิทยาลัยอุซัน ตามลำดับ นักวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารระดับ Q1 ซึ่งจัดเรียงตามค่า H-index ที่สูงที่สุด ได้แก่ Journal of Chemical Information and Modeling จำนวน 157 บทความ (H-index = 205) ทั้งนี้สามารถสังเคราะห์เป็นเครือข่ายผู้แต่งที่มีความเชื่อมโยงของการอ้างอิงร่วมกันแต่งมากกว่า 100 บทความ ขึ้นไป ได้จำนวนทั้งสิ้น 5 เครือข่าย และสามารถสังเคราะห์ความสัมพันธ์ในการใช้คำสำคัญร่วมกัน (Co-occurrence) พบว่า แบ่งออกเป็น 8 กลุ่มคลัสเตอร์ สำหรับการสังเคราะห์ความร่วมมือการวิจัยในมิติระหว่างประเทศ (Bibliographic coupling of the countries) พบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 68 ประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มคลัสเตอร์ สำหรับผลการวิเคราะห์ความร่วมมือการวิจัยของแหล่งตีพิมพ์ (Bibliographic coupling of the sources) พบว่า มีความร่วมมือทั้งหมด 244 เครือข่าย แบ่งออกเป็น 17 กลุ่มคลัสเตอร์ การวิเคราะห์วิวัฒนาการของประเด็นวิจัย (Thematic Evolution) พบว่า พัฒนาการของหัวข้อวิจัยจากยุคแรก (2003-2010) ที่เน้นการศึกษา ด้านห้องสมุดดิจิทัล และต่อมาได้ขยายขอบเขตไปสู่ยุคที่สอง (2011-2019) คือ การวิจัยด้านมนุษย์ในยุคปัจจุบัน (2020-2025) พบว่า ได้ขยายขอบเขตไปสู่การวิจัยด้านการฉายภาพเสมือนจริง ห้องสมุด และการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบจากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงการเติบโตของงานวิจัยด้านห้องสมุดดิจิทัลในระดับสากลช่วง ค.ศ. 2003-2024 ทั้งในแง่จำนวนบทความ ผู้เขียน และความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมถึงการขยายตัวของประเด็นวิจัย สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความสนใจที่เพิ่มขึ้นต่อการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลทั่วโลก ปรากฏการณ์นี้มีความสอดคล้องกับแนวโน้มการวิจัยด้านห้องสมุดดิจิทัลในประเทศไทยที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นเช่นกัน ดังเห็นได้จากงานวิจัยของ Hengsudphol, Warunyanugrai and Panmeka (2017) ที่พัฒนาห้องสมุดดิจิทัลสำหรับโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดบวรนิเวศวิหาร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sianglam and Uthairat (2021) ที่มุ่งพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแนวโน้มจำนวนบทความในภาพรวมในระดับสากล พบว่า หัวข้อในการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลเริ่มมี

อัตราการตีพิมพ์จะลดตัวลงเล็กน้อยหลังปี ค.ศ. 2002 ปรากฏการณ์นี้อาจไม่ได้หมายถึงความสนใจที่ลดลงในประเทศไทยหรือระดับสากล แต่เป็นการเปลี่ยนผ่านจากการวิจัยเพื่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานหรือระบบห้องสมุดดิจิทัลโดยทั่วไป ไปสู่การวิจัยที่มุ่งเน้นเฉพาะเจาะจงและการบูรณาการทางด้านเทคโนโลยีตามบริบทและความต้องการของผู้ใช้

เมื่อพิจารณาในบริบทระดับนานาชาติ ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Aminy (2022) ที่ได้วิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับการศึกษาห้องสมุดดิจิทัลในช่วงปี 1991-2021 ซึ่งพบว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีผลงานมากที่สุด ทั้งนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Leventakou (2024) ที่ศึกษาบรรณมิติจากการผลิตผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับความยั่งยืนของห้องสมุดดิจิทัลในฐานข้อมูล Web of Science และ Scopus ระหว่างปี 1997-2023 ซึ่งพบว่าจำนวนผลงานวิชาการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ที่พบการเพิ่มขึ้นของบทความวิจัยอย่างต่อเนื่องจนถึงช่วงปี ค.ศ. 2020-2022 ก่อนที่จะมีการลดลงเล็กน้อยในช่วงปี ค.ศ. 2022-2024 ดังนั้นแสดงให้เห็นพลวัตของวงการวิจัยที่มีการปรับตัวตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและความต้องการของสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นในงานวิจัยทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. **ข้อเสนอแนะทั่วไป:** ควรกำหนดนโยบายการจัดการจัดหาและการสำรวจทรัพยากรสารสนเทศให้เป็นนโยบายหลัก เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่เหมาะสม ด้านงบประมาณ ด้านการให้บริการ และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศที่ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการได้ ตรงตามความต้องการ ครอบคลุมทุกเนื้อหาวิชา ครอบคลุมการให้บริการผู้ใช้บริการทุกช่วงวัย ทุกประเภท

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป:

2.1 ควรมีการศึกษาด้านการพัฒนารูปแบบบริการสารสนเทศแบบเน้นผู้ใช้บริการ

2.2 ควรนำการพัฒนารูปแบบบริการสารสนเทศแบบเน้นผู้ใช้บริการ ที่ได้จากการศึกษาวิจัย ในครั้งนี้ไปศึกษาและพัฒนาเพิ่มเติมสำหรับกับห้องสมุดประเภทอื่น ๆ เช่น ห้องสมุดเฉพาะ ห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย เนื่องจากบริบท บทบาทหน้าที่ และกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้บริการที่แตกต่างกัน

2.3 ควรมีการศึกษารูปแบบบริการสารสนเทศแบบเน้นผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะบริการสารสนเทศ เน้นผู้ใช้บริการในรูปแบบดิจิทัลเนื่องจากปัจจุบันแนวโน้มการใช้สารสนเทศดิจิทัลมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง "การวิเคราะห์แนวโน้มการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาห้องสมุดดิจิทัลที่อยู่ในฐานข้อมูลนานาชาติ SCOPUS โดยใช้วิธีการทางบรรณมิติ" ในรายวิชา IS442 โครงการอาชีพ (Professional Project) โดยมี อาจารย์ ดร.ฐิติ อติชาติชยากร และอาจารย์ ดร.โชคธำรง จงจอหอ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ

References

- Aminy, M. M. (2022). *30-year bibliometric analysis of digital library studies* (Article 13372). *Library Philosophy and Practice*. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/6922/>
- Bupphachart, T. (2004). Electronic media in the context of collaborative learning. In *Proceedings of the Academic Seminar on ICT for Thai Education*. Computer Service Center, Faculty of Engineering; Faculty of Education; and Faculty of Social Sciences, Kasetsart University; and the Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. [In Thai]
- Ellegaard, O., & Wallin, J. C. (2015). The therapeutic use of bibliometric analysis: A multi-method case study. *Scientometrics*, 103(1), 1–22. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1536-5>
- Hengsudphol, S., Warunyanugrai, S., & Panmeka, P. (2017). The development of antique and art objects digital library, H.M.K. Bhumibol Adulyadej Building, Bovoranives Temple. *Journal of Information Technology and Innovation*, 16(2), 211–221. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/oarit/article/download/108268/85658/275739>. [In Thai]
- Iftikhar, P. M., Ali, F., Faisaluddin, M., Khayyat, A., De Castro, A. R., & Khosa, F. (2019). A bibliometric analysis of the top 30 most-cited articles in gestational diabetes mellitus literature (1946–2019). *Cureus*, 11(2), Article e4131. <https://doi.org/10.7759/cureus.4131>
- International Federation of Library Associations and Institutions. (2003). *Guidelines for children's library services*.

- Leventakou, F. (2024). *Digital libraries and sustainability: A bibliometric analysis using Web of Science and Scopus* [Master's thesis] University of Borås. DiVA Portal. <http://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:1911654/FULLTEXT01.pdf>
- Namtip, W., et al. (1999). *Library automation & digital library*. DLS. [In Thai]
- Merigó, J. M., & Yang, J. B. (2017). A bibliometric analysis of operations research and management science. *Omega*, 73, 37-48. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2016.12.004>
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & The PRISMA Group. (2009). Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine*, 6(7), Article e1000097. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000097>
- Office of the Education Council. (2017). National Education Plan B.E. 2560–2579 (2017–2036). <https://bic.moe.go.th/images/stories/pdf/EDU2560-2579full.compressed.pdf>. [In Thai]
- Phan-Osot, P. (2000). *Thai early childhood learning: According to the Waldorf approach*. Thai Health Resource Center. https://dol.thaihealth.or.th/resourcecenter/sites/default/files/documents/_taamaenwkhidwldrf1.pdf [In Thai]
- Panosot, P. (2000). *Thai early childhood learning based on the Waldorf approach*. Office of the National Education Commission. [In Thai]
- Seadle, M., & Greifeneder, E. (2007). Defining a digital library. *Library Hi Tech*, 25(2), 169–173. <https://doi.org/10.1108/07378830710754938>.
- Sianglam, U., & Uthairat, W. (2021). An effective digital library management model for extra-large secondary schools. *Journal of Education Studies*, 49(1), Article 11, 1–10. <https://doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.49.1.11>. [In Thai]
- Subcommittee on Research and Innovation Policy and Strategy. (2017). *(Draft) 20-year research and innovation strategy (2017–2036)*. https://www.ubu.ac.th/web/files_up/03f2019013108571396.pdf [In Thai]
- Sweileh, W. M., Al-Jabi, S. W., AbuTaha, A. S., Zyoud, S. H., Anayah, S. H. A., & Sawalha, A. F. (2017). Bibliometric analysis of worldwide scientific literature in mobile - health: 2006–2016. *BMC Medical Informatics and Decision Making*, 17, Article 72.

Waters, D. J. (1998). What are digital libraries? *CLIR Issues*, (4).

<https://www.clir.org/pubs/issues/issues04/#dl>

Watstein, S. B., Calarco, P. V., & Ghaphery, J. S. (1999). Digital library: Keywords. *Reference Services Review*, 27(4), 344–352. <https://doi.org/10.1108/00907329910303473>.

การจัดการพื้นที่ห้องสมุดอุดมศึกษาและความต้องการของผู้ใช้บริการ: มุมมองจาก The Four-Space model

สรนารายณ์ บุญขวัญ¹, ศศิพิมล ประพินพงศกร²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุดและความต้องการของผู้ใช้บริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 11 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) บุคลากรห้องสมุด จำนวน 11 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง และ 2) ผู้ใช้บริการ จำนวน 43 โดยใช่วิธีสุ่มตามสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุด พฤติกรรมและประสบการณ์การใช้บริการห้องสมุด รวมถึงความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองของผู้ใช้บริการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล ผลการศึกษาในประเด็นสภาพการจัดการพื้นที่ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พบว่า มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและมีทิศทางชัดเจนในการปรับบทบาทของห้องสมุดจากแหล่งเก็บทรัพยากรไปสู่การเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้โดยมีการจัดสรรพื้นที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้บริการ พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายจากผู้บริหารที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้และการใช้บริการ ส่วนพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้เข้ามาใช้พื้นที่ทางกายภาพของห้องสมุดเป็นหลักและคาดหวังให้ห้องสมุดทำหน้าที่มากกว่าพื้นที่อ่านหนังสือ โดยต้องการพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ พื้นที่เรียนรู้ที่รองรับการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งแบบเป็นทางการ ไม่เป็นทางการ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง พื้นที่พบปะเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และพื้นที่แสดงผลงาน ตลอดจนความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบริบทการเรียนรู้ยุคใหม่

คำสำคัญ: พื้นที่ห้องสมุด, การจัดการพื้นที่ห้องสมุด, การออกแบบห้องสมุด, ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

(Received: 22 December 2025; Revised: 12 January 2026; Accepted: 13 January 2026)

¹ นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตร ศศ.ม. สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Email: sornnaraiboonkwan@gmail.com

² ผศ. ดร., อาจารย์ประจำหลักสูตร ศศ.ม. สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Corresponding author: E-mail: sasipimol@g.swu.ac.th

Academic Library Space Management and User Needs: A Four-Space Model Perspective

Sornnarai Boonkwan¹, Sasipimol Prapinpongsakorn²

Abstract

This qualitative study examines library Space management and user needs in 11 Academic Libraries at Autonomous Public Higher Education Institutions in Bangkok and the Metropolitan Region. Data was gathered from two main groups of key informants: 1) 11 library staff members selected through purposive sampling, and 2) 43 users chosen through convenience sampling. Interviews with preset questions about library Space management, user behavior and service experiences and user needs on library Space requirements were among the study instruments used. Data was analyzed using content analysis, research instruments were validated by experts to strengthen their reliability, and data dependability was verified through data triangulation. The study on Space management in academic libraries revealed a systematic and clearly defined approach to transforming the library's role from a resource repository to a learning Space. Diverse spatial arrangements were implemented to meet the diverse needs of users, with administrators' policies focusing on building Spaces that align with evolving learning and service usage behaviors. Users' behavior and needs showed that they mainly use the physical Space of the library and expect it to serve functions beyond reading. Users also expressed the need for Inspiration Spaces that foster creativity; Learning Spaces that support diverse modes of learning, including formal, informal, and self-directed learning; Meeting Spaces that facilitate knowledge exchange and social interaction; and Performative Spaces for presenting and showcasing work. In addition, the availability of adequate infrastructure and a learning-supportive atmosphere was identified as essential in responding to contemporary learning contexts.

Keywords: Library Space, Library Space management, Library design, Academic libraries, Four-Space model

¹ Master's student, Master of Arts Program in Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

² Asst. Prof., Master of Arts Program in Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

บทนำ

ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการเป็นแหล่งสนับสนุนการเรียนการสอนและการวิจัย (Karschamroon, 2016) อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัลได้ส่งผลกระทบและเป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญต่อวงการห้องสมุด ทรัพยากรสารสนเทศได้เปลี่ยนจากรูปแบบสิ่งพิมพ์สู่หนังสืออิเล็กทรอนิกส์และฐานข้อมูลออนไลน์ ทำให้พฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการเปลี่ยนแปลงไป (Limwichitr, 2022; Stewart, 2009) การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลโดยตรงต่อการจัดการพื้นที่ห้องสมุด ซึ่งต้องปรับตัวจากการเป็นเพียงคลังเก็บทรัพยากรสารสนเทศขนาดใหญ่ในอดีตมาสู่การเป็นพื้นที่ที่ตอบสนองต่อวิถีการเรียนรู้ที่หลากหลายและซับซ้อนของผู้ใช้บริการในยุคปัจจุบัน (Banla et al., 2012) การปรับเปลี่ยนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการพื้นที่ห้องสมุดที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติทางกายภาพ แต่เป็นการสร้างสรรค์พื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ (Watson, 2013) ห้องสมุดยุคใหม่ถูกมองว่าเป็น “สถานที่ที่สาม” (Third Place) ซึ่งเป็นพื้นที่ทางสังคม นอกเหนือจากบ้านและสถาบันการศึกษาที่ผู้ใช้บริการสามารถเข้ามาพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ ทำงานร่วมกัน หรือแม้กระทั่งพักผ่อน (White, 2004) แนวคิดนี้สอดคล้องกับ “The Four-Space model” ที่มองว่าห้องสมุดเป็นพื้นที่สร้างการเรียนรู้และปฏิสัมพันธ์มากกว่าการเป็นเพียงแหล่งที่เก็บหนังสือ โดยโมเดลนี้มุ่งเน้นที่เป้าหมายสำคัญของพื้นที่ห้องสมุด ประกอบด้วย 4 มิติ ที่ส่งเสริมการเชื่อมโยงและการสร้างสรรค์ซึ่งกันและกัน ได้แก่ พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Space) เป็นพื้นที่เน้นสร้างประสบการณ์และกระตุ้นความสนใจผ่านกิจกรรม การเล่าเรื่อง หรือการแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) เป็นพื้นที่ค้นคว้าหาความรู้ สำรวจสิ่งใหม่ ๆ ผ่านการเข้าถึงข้อมูลและความรู้ได้อย่างอิสระ เน้นการมีปฏิสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ พื้นที่พบปะ (Meeting Space) เป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถพบปะ สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือประชุมทั้งแบบเจอหน้ากันหรือผ่านช่องทางออนไลน์ และพื้นที่แสดงผลงาน (Performative Space) เป็นพื้นที่สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่สามารถเข้าถึงเครื่องมือสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ และยังเป็นเวทีสำหรับเผยแพร่และจัดแสดงผลงาน ซึ่งทั้ง 4 พื้นที่เหล่านี้มีความสัมพันธ์และอาจทับซ้อนกันได้เพื่อตอบสนองเป้าหมายด้านประสบการณ์ การมีส่วนร่วม การเสริมสร้างศักยภาพ และนวัตกรรมของผู้ใช้บริการ (Jochumsen et al., 2012) ภายใต้นี้พื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) เน้นประสบการณ์เชิงพื้นที่และสังคม เช่น การสัมผัสบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และการสร้างปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า มีอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงพื้นที่ ในขณะที่พื้นที่เสมือน (Virtual Space) เน้นการเข้าถึงข้อมูลและเครือข่ายแบบออนไลน์เพื่อความสะดวกรวดเร็ว ช่วยขยายขอบเขตบริการของห้องสมุดผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ทำให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงทรัพยากรและสร้างปฏิสัมพันธ์ได้ทุกที่ทุกเวลา โดยไม่จำกัดด้วยเวลาและระยะทาง

จากบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปจึงส่งผลให้ความต้องการของผู้ใช้บริการมีความหลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความต้องการพื้นที่เงียบสงบเพื่อการทำงานวิชาการ พื้นที่สำหรับทำงานกลุ่มที่สามารถใช้เสียงได้ พื้นที่พักผ่อนในบรรยากาศที่สบายไปจนถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น เช่น จุดเสียบปลั๊กไฟหรือบริการปลั๊กพ่วง อินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เฟอร์นิเจอร์ที่ใช้งานได้หลากหลาย เช่น โต๊ะเก้าอี้เพื่อสุขภาพปรับได้หลายระดับ รวมถึงร้านกาแฟในห้องสมุด (Ojennus & Watts, 2017; Phokiew & Sarawanawong, 2020; Yoo-Lee et al., 2013) ดังนั้นห้องสมุดจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจและออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการที่แตกต่างเหล่านี้ เพื่อให้สามารถดึงดูดผู้ใช้บริการและกลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม แม้ห้องสมุดหลายแห่งจะมีความพยายามในการปรับปรุงพื้นที่ แต่การจัดการพื้นที่ในปัจจุบันอาจยังไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ใช้บริการอย่างครอบคลุม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ห้องสมุดและพื้นที่การเรียนรู้ พบว่า มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการของผู้ใช้บริการในบริบทที่หลากหลาย เช่น งานวิจัยของ Edem et al. (2020) พบว่า ห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไนจีเรีย ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่แบบดั้งเดิม มีเพียงพื้นที่นั่งอ่านแบบเงียบและพื้นที่ทำงานร่วมกัน แต่ขาดพื้นที่การเรียนรู้ที่ทันสมัย อีกทั้งบุคลากรยังขาดความเข้าใจและแนวปฏิบัติในการจัดการพื้นที่ รวมถึงขาดงบประมาณในการจัดการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ateka et al. (2023) ในประเทศเคนยา ที่พบว่า พื้นที่ห้องสมุดส่วนใหญ่ถูกออกแบบเพื่อการจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศเป็นหลัก และไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้บริการได้

สำหรับบริบทของประเทศไทย พบประเด็นที่คล้ายคลึงกัน งานวิจัยในประเทศไทยหลายชิ้นชี้ให้เห็นถึงความต้องการในการปรับปรุงพื้นที่ห้องสมุดให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาของ Phokiew and Sarawanawong (2020) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการมีความต้องการพื้นที่ทำงานกลุ่มสูงมาก และเสนอแนะให้มีการออกแบบและจัดสรรพื้นที่ทำงานกลุ่มที่เหมาะสม พร้อมทั้งแบ่งโซนพื้นที่ใช้เสียงและพื้นที่เงียบให้ชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Wichitmongkol and Wechosotsakda (2022) ที่พบว่า ผู้ใช้บริการต้องการให้ห้องสมุดปรับเปลี่ยนและออกแบบพื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการ โดยมีการแบ่งโซนการให้บริการที่ชัดเจน เนื่องจากปัจจุบันห้องสมุดมหาวิทยาลัยยังขาดการจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่เป็นระบบ นอกจากนี้งานวิจัยของ Roodchanabut (2012) ที่ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในห้องสมุด ยังสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่แตกต่างและซับซ้อนของผู้ใช้บริการจากต่างคณะสาขาวิชา ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่สำคัญของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการจัดการพื้นที่ให้สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการที่หลากหลายของผู้ใช้บริการในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาส่วนใหญ่ยังใช้กรอบแนวคิดการจัดการพื้นที่ห้องสมุดแบบดั้งเดิมและยังไม่สะท้อนในภาพรวมห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในขณะที่ความต้องการของผู้ใช้บริการมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบใหม่อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญของ

ห้องสมุดในการพัฒนาพื้นที่ให้ตรงกับความต้องการอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาสภาพการจัดการพื้นที่และความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการอย่างลึกซึ้ง โดยมุ่งเน้นผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-Centric) ภายใต้แนวคิด The Four-Space model อันจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผน พัฒนา และปรับปรุงพื้นที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาให้ตอบสนองต่อวิถีการเรียนรู้แห่งอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุดและความต้องการของผู้ใช้บริการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

วิธีดำเนินการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** สำหรับขั้นตอนการศึกษาศภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุด ได้แก่ บุคลากรห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐ เขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 11 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารห้องสมุด และ/หรือ หัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าหน่วยหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนพื้นที่ห้องสมุด 2) มีประสบการณ์การทำงานห้องสมุด 3 ปีขึ้นไป ส่วนการศึกษาความต้องการพื้นที่ห้องสมุดของผู้ใช้บริการ ได้แก่ ผู้ใช้บริการ จำนวน 43 คน จากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาข้างต้น ใช้วิธีสุ่มตามสะดวก โดยคัดเลือกจากผู้ใช้บริการที่กำลังเข้าใช้พื้นที่ห้องสมุดในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล และกระจายการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจากพื้นที่การใช้งานที่หลากหลายภายในห้องสมุด เช่น พื้นที่พบปะ พื้นที่พักผ่อนและนันทนาการ พื้นที่แสดงผลงาน เป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับประเด็นการศึกษา เนื่องจากการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและประสบการณ์การใช้พื้นที่ห้องสมุดของผู้ใช้บริการโดยตรง การเลือกผู้ให้ข้อมูลที่กำลังใช้บริการอยู่จริงในแต่ละพื้นที่จึงช่วยให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนบริบทการใช้งานจริงและมีความเหมาะสมกับประเด็นการวิจัย สำหรับขอบเขตพื้นที่ที่ศึกษาจำนวน 11 แห่ง ได้แก่ 1) สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 3) หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 4) หอสมุดและคลังความรู้มหาวิทยาลัยมหิดล 5) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร 6) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 7) สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 8) สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี 9) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ 10) สำนักการเรียนรู้ตลอดชีวิตพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง 11) สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ โดยมีแนวคำถามเกี่ยวกับสภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุด ได้แก่ 1) ด้านการกำหนดนโยบาย 2) ด้านงบประมาณ 3) ด้านบุคลากรหรือผู้รับผิดชอบ 4) ด้านการดำเนินงาน 5) ด้านการจัดการพื้นที่ สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก 6) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 7) ด้านการประเมินผล และแนวคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและประสิทธิภาพการใช้บริการห้องสมุด ความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการ ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน เกี่ยวกับความเหมาะสมของแนวคำถามสัมภาษณ์ ความครอบคลุมของประเด็น ความชัดเจนของภาษาและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์วิจัยก่อนนำไปใช้จริง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวิจัย จากนั้นผู้วิจัยแก้ไขปรับปรุงแล้วทดลองสัมภาษณ์กับบุคลากรห้องสมุดระดับหัวหน้าฝ่ายผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนพื้นที่ห้องสมุดและผู้ใช้บริการห้องสมุดที่ไม่ใช่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งสิ้น 6 คน ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้รับหนังสือรับรองโครงการวิจัยเมื่อวันที่ 22 กันยายน 2567 หมายเลข SWUEC-672383 และดำเนินการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย จากนั้นผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยตนเองระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกรกฎาคม 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพถูกวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นในแนวคำถามสัมภาษณ์ โดยดำเนินการถอดเทปและจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบข้อมูลที่เป็นระบบ และใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไปอย่างต่อเนื่องเพื่อประเมินคุณภาพและความเพียงพอของข้อมูลในแต่ละประเด็นแนวคำถาม ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยสามารถปรับทิศทางการเก็บข้อมูลให้ลึกยิ่งขึ้น จนเกิดความอิ่มตัวของข้อมูล จากนั้นจึงจัดระเบียบ จัดกลุ่ม และจำแนกข้อมูลตามประเด็นสำคัญเพื่อนำไปสังเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนา

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มบุคลากรของห้องสมุดในฐานะกลุ่มผู้ให้บริการเพื่อสะท้อนในมิติด้านนโยบาย การบริหารจัดการในเชิงพื้นที่ และกลุ่มผู้ใช้บริการเพื่อสะท้อนในมิติด้านประสิทธิภาพการใช้งานจริง ความต้องการ และอุปสรรคที่พบจากการตรวจสอบพบว่า ข้อมูลจากทั้งสองกลุ่มมีความสอดคล้องเชิงประจักษ์ โดยเฉพาะในประเด็นความสอดคล้องเชิงนโยบาย และพฤติกรรม ความต้องการการใช้งานพื้นที่ห้องสมุดในแง่การปรับเปลี่ยนบทบาทของห้องสมุดสู่พื้นที่การเรียนรู้และสังคมโดยห้องสมุดไม่ใช่เพียงสถานที่เก็บหนังสืออีกต่อไป ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการขับเคลื่อนนโยบายในเชิงพื้นที่ที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ยังช่วยให้เห็นสภาพปัญหาและอุปสรรคที่ชัดเจนขึ้นใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ปัญหาความ

หนาแน่นของพื้นที่กายภาพในช่วงเวลาสอบ แสดงให้เห็นข้อจำกัดทางกายภาพที่เกิดขึ้นจริง 2) การจัดการสภาพแวดล้อม ที่ให้ความสำคัญกับการควบคุมปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ สอดรับกับความคาดหวังของผู้ใช้บริการที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ และ 3) โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกที่พบว่า ทั้งสองกลุ่มให้ความเห็นสอดคล้องกัน ซึ่งการยืนยันข้อมูลระหว่างกลุ่มผู้ให้บริการและผู้ใช้นี้ ช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงให้กับผลการวิจัยในฐานะภาพตัวแทนของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจสรุปได้ดังนี้

1. สภาพการจัดการพื้นที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา พบว่า มีการดำเนินงานที่เป็นระบบ และมีเป้าหมายชัดเจนในการเปลี่ยนผ่านบทบาทของห้องสมุดจากแหล่งเก็บทรัพยากรไปสู่ “พื้นที่แห่งการเรียนรู้” เพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรมและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของผู้ใช้บริการ สามารถสรุปได้ใน 7 ด้านหลัก ดังนี้

1.1 ด้านนโยบาย ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการจัดการพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดนโยบายและวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่เพื่อตอบสนองผู้ใช้บริการ เช่น การเป็นพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทางสังคมมีการกำหนดกฎระเบียบและจัดแบ่งโซนการใช้งานอย่างชัดเจน เช่น พื้นที่เงียบสงบ และพื้นที่ที่สามารถใช้เสียงได้ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถทำกิจกรรมที่แตกต่างกันได้โดยไม่รบกวนซึ่งกันและกัน

1.2 ด้านงบประมาณ แหล่งงบประมาณหลักมาจากการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน สำหรับโครงการขนาดใหญ่และเงินรายได้ของสถาบันสำหรับการปรับปรุงทั่วไป ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่มีงบประมาณสำหรับการพัฒนาพื้นที่โดยตรง แต่จะรวมอยู่ในงบประมาณประจำปี และต้องเสนอขออนุมัติเป็นรายโครงการไป

1.3 ด้านบุคลากร มีการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน แบ่งเป็น 2 ส่วนหลัก คือ การดูแลด้านกายภาพ และการให้บริการและอำนวยความสะดวก บุคลากรมีการศึกษาสูงและประชุมเพื่อนำนวัตกรรมใหม่ ๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

1.4 ด้านการดำเนินงาน ห้องสมุดมีการจัดสรรพื้นที่หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้ ซึ่งสรุปตามแนวคิด The Four-Space model ได้แก่ 1) พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Space) ส่วนใหญ่มักใช้พื้นที่โถงหรือพื้นที่ชั้น 1 และพื้นที่นั่งชั้นบันได มีลักษณะเป็นพื้นที่มีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนหรือโยกย้ายเฟอร์นิเจอร์ได้ตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นการเสวนาในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเชิญนักเขียน หรือวิทยากรมาพูดคุย พบปะ และแลกเปลี่ยนความรู้กัน รวมทั้งให้นักศึกษามาแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน 2) พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) เป็นพื้นที่สำหรับ

การเรียนรู้ในรูปแบบพื้นที่นั่งอ่านแบบเงียบสงบในลักษณะการเรียนรู้แบบกลุ่มและเดี่ยว โดยพื้นที่ดังกล่าว มักจัดอยู่ในพื้นที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ หรือห้องสำหรับศึกษาเดี่ยว ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ให้ความเงียบสงบสำหรับผู้ที่ต้องการสมาธิในการเรียนรู้ (Quiet zone) รวมทั้งพื้นที่คอมพิวเตอร์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านทางออนไลน์หรือเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ 3) พื้นที่พบปะ (Meeting Space) ห้องสมุดส่วนใหญ่มักกำหนดพื้นที่ชั้น 1 เป็นพื้นที่พบปะ นัดพบกันอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นพื้นที่สามารถใช้เสียงได้ โดยเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการสนทนา อภิปรายผล รวมถึงพื้นที่สำหรับทำงานร่วมกัน มีลักษณะเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีการจัดพื้นที่นั่งเป็นแบบกลุ่มและเดี่ยว และห้องประชุมกลุ่มย่อยสำหรับการประชุมหรือทำงานกลุ่มแบบพื้นที่ปิด นอกจากนี้ ห้องสมุดบางแห่งที่มีร้านค้าแฟ้มตั้งอยู่ในห้องสมุด มีการจัดพื้นที่ไว้สำหรับนัดพบ พูดคุยกัน หรือสามารถนั่งทำงานเช่นกัน และ 4) พื้นที่แสดงผลงาน (Performative Space) เป็นพื้นที่ในการจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนของห้องสมุด บางแห่งเป็นพื้นที่จัดแสดงผลงานของนิสิตและนักศึกษา รวมถึงเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติต่าง ๆ เช่น พื้นที่ Multimedia Lab เน้นส่งเสริมการฝึกทักษะด้านการผลิตและเผยแพร่สื่อมัลติมีเดีย และห้องปฏิบัติการ FABLAB สนับสนุนการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์นวัตกรรม ออกแบบชิ้นงานผ่านเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ เช่น การประชุมหรือปัญหา การเก็บสถิติการใช้งาน และการเผยแพร่ข้อมูลการให้บริการ อย่างไรก็ตาม หลายแห่งยังคงประสบปัญหาพื้นที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ใช้ และข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน

1.5 ด้านการจัดการพื้นที่ สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก มีการออกแบบพื้นที่ที่ยืดหยุ่น โดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์ที่สามารถเคลื่อนย้ายเพื่อปรับเปลี่ยนตามกิจกรรมได้ง่าย แม้พื้นที่จะเพียงพอในช่วงเวลาปกติ แต่จะหนาแน่นและไม่เพียงพอในช่วงสอบ ส่วนด้านสภาพแวดล้อมให้ความสำคัญกับการควบคุมปัจจัยแวดล้อม เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ และระดับเสียง ให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ ในขณะที่ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้จัดหาเฟอร์นิเจอร์ที่สะดวกสบาย เช่น เก้าอี้เพื่อสุขภาพ มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ครอบคลุม และมีบริการปลั๊กพ่วงเสริม นอกจากนี้ยังมีการปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น พื้นที่เทคโนโลยี AR/VR และบริการปัญญาประดิษฐ์แบบรู้สร้าง (Generative AI) เป็นต้น

1.6 ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลพื้นที่และบริการอย่างสม่ำเสมอผ่านช่องทางที่หลากหลาย โดยเน้นใช้สื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ห้องสมุดเป็นช่องทางหลัก เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มผู้ใช้บริการได้อย่างกว้างขวาง

1.7 ด้านการประเมินผล ห้องสมุดมีกระบวนการประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจเป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูล ผลการประเมินจะถูกนำไปรายงานต่อผู้บริหารเพื่อใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่ให้ตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การพิจารณาขยายเวลาเปิด-ปิด การแก้ไขปัญหาลักไฟไม่เพียงพอ และการวางแผนขยายพื้นที่เพิ่มเติม

2. พฤติกรรมและประสบการณ์การใช้บริการห้องสมุด พบว่า ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เข้ามาใช้พื้นที่ทางกายภาพของห้องสมุดเป็นหลัก โดยมีความถี่ในการเข้าใช้สูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงใกล้สอบ ในขณะที่การใช้บริการในรูปแบบออนไลน์ เช่น การสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศออนไลน์ การใช้งานข้อมูลออนไลน์ยังมีสัดส่วนที่น้อยกว่า สำหรับกิจกรรมหลักที่ผู้ใช้บริการเข้ามาทำในพื้นที่ทางกายภาพ แบ่งได้เป็น 3 ประเภทหลัก ดังนี้ 1) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ส่วนบุคคล เช่น การอ่านหนังสือและเตรียมสอบ เป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมสูงสุด 2) กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน สำหรับการทำงานกลุ่ม ทำรายงาน และดูหนังสือ 3) กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนและนันทนาการ เช่น ใช้เป็นพื้นที่สำหรับพักผ่อน นัดพบเพื่อน เล่นบอร์ดเกมและชมภาพยนตร์ รวมถึงการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ใช้คอมพิวเตอร์ เป็นต้น โดยแสดงความคิดเห็นในทางบวกต่อบรรยากาศโดยรวมของห้องสมุด เนื่องจากมองว่าเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการทำงาน ซึ่งประเด็นที่ผู้ใช้บริการรู้สึกพึงพอใจ ได้แก่ 1) การจัดการพื้นที่ที่เป็นสัดส่วนชัดเจน ระหว่างโซนเงียบสงบและโซนทำงานกลุ่ม 2) สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น บรรยากาศที่โปร่งโล่ง ทันสมัย มีแสงสว่างเพียงพอ และการใช้สีสดใสที่ช่วยกระตุ้นการทำงาน ความหลากหลายของเฟอร์นิเจอร์และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น อินเทอร์เน็ตไร้สายที่เสถียร และบริการให้ยืมปลั๊กพ่วง รวมถึง การเปิดให้บริการ 24 ชั่วโมงในช่วงสอบถือเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญอย่างยิ่ง แม้จะมีความพึงพอใจในภาพรวม แต่ผู้ใช้บริการยังสะท้อนถึงปัญหาและข้อจำกัดที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีผู้ใช้บริการหนาแน่น เช่น ช่วงใกล้สอบ ปัญหาหลักที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดคือ ความไม่เพียงพอของพื้นที่และทรัพยากร โดยเฉพาะจำนวนห้องกันคั่ว โต๊ะ-เก้าอี้ จุดเสียบปลั๊กไฟ และ คอมพิวเตอร์ที่มีจำกัด นอกจากนี้ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมยังคงมีอยู่ เช่น เสียงรบกวนจากพื้นที่ทำงานร่วมกัน อุณหภูมิเครื่องปรับอากาศที่หนาวเย็นเกินไป และคุณภาพของเฟอร์นิเจอร์บางชิ้นที่มีสภาพเก่าและนั่งไม่สบาย อีกทั้งเวลาเปิด-ปิดบริการนอกช่วงสอบยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ

3. ความต้องการพื้นที่ห้องสมุดในมุมมองผู้ใช้บริการ จากการศึกษาความต้องการของผู้ใช้บริการสะท้อนให้เห็นความต้องการพื้นที่ห้องสมุดที่หลากหลาย เพื่อรองรับกิจกรรมที่แตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

3.1 พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Space) ผู้ใช้บริการมองว่าห้องสมุดควรเป็นพื้นที่ที่สามารถกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ และเปิดโอกาสให้ผู้ใช้ได้สัมผัสกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ไม่ใช่เพียงแค่อานหนังสือ

1) พื้นที่จัดกิจกรรมที่หลากหลาย มีความต้องการให้ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมที่น่าสนใจ กิจกรรมที่เปิดโลกทัศน์ เพราะพื้นที่จัดกิจกรรมสามารถช่วยให้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และรู้จักเพื่อนต่างคณะ เช่น การฉายภาพยนตร์ร่วมกัน การจัดงานของคณะต่าง ๆ การจัดเสวนาและบรรยายในหัวข้อ

ที่หลากหลาย และนิทรรศการให้ความรู้ กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความรู้ แต่ยังเป็นโอกาสให้ได้พบปะ และเรียนรู้จากเพื่อนต่างคณะ

2) การออกแบบที่สร้างสรรค์ ผู้ใช้บริการต้องการให้ห้องสมุดออกแบบพื้นที่ที่สร้างแรงบันดาลใจหรือการออกแบบพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ที่นั่งแบบขั้นบันไดที่สามารถปรับใช้จัดกิจกรรมได้ นอกจากนี้ยังต้องการบรรยากาศที่ โปร่งโล่ง ทันสมัย มีสีสัน และดูทันสมัยคล้ายกับศูนย์การเรียนรู้สมัยใหม่ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงาน

3.2 พื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) เป็นพื้นที่หลักที่ผู้ใช้บริการคาดหวังจากห้องสมุดอย่างชัดเจน โดยต้องการให้เป็นพื้นที่ที่สนับสนุนการเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง รongรับการเรียนรู้ได้ทุกรูปแบบ ตั้งแต่การอ่านอย่างจริงจังไปจนถึงการเรียนรู้แบบสบาย ๆ

1) พื้นที่เงียบสงบ เป็นความต้องการพื้นฐานที่ผู้ใช้ยังให้ความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ สำหรับผู้ที่ต้องการสมาธิในการอ่านหนังสืออย่างจริงจัง ผู้ใช้ต้องการให้มีการจัดการเรื่องเสียงรบกวนที่เข้มงวด และต้องการห้องศึกษาเดี่ยว (Individual Study Room) เพื่อความเป็นส่วนตัว

2) พื้นที่เรียนรู้แบบอิสระ ผู้ใช้ต้องการพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ สามารถนอนอ่านหรือเอกเซนกได้อย่างอิสระ พื้นที่นี้เน้นความสบายไม่จำเป็นต้องมีโต๊ะเสมอไป และสามารถใช้ทำกิจกรรมกึ่งพักผ่อนได้ ต้องการให้เป็นพื้นที่กึ่งพักผ่อนที่ไม่เน้นความจริงจังมากนัก

3) พื้นที่คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี มีความต้องการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัย และมีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อรองรับผู้ที่ไม่มีอุปกรณ์ส่วนตัว และต้องการใช้ในการเรียนรู้หรือทำงาน นอกจากนี้ ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น จุดเสียบปลั๊กไฟและปลั๊กพ่วง เป็นสิ่งจำเป็นที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด เพื่อรองรับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการเรียนรู้

3.3 พื้นที่พบปะ (Meeting Space) ผู้ใช้ต้องการพื้นที่นี้ส่งเสริมการทำงานกลุ่ม เน้นการทำงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน และสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นความต้องการที่เด่นชัด และมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ใช้บริการยุคปัจจุบัน ห้องสมุดหลายแห่งได้นำแนวคิด Co-working Space มาใช้เป็นรูปแบบหนึ่งของพื้นที่พบปะที่มีความยืดหยุ่นสูง ทั้งนี้แม้พื้นที่พบปะจะเป็นพื้นที่หลัก แต่ลักษณะการใช้งานอาจเชื่อมโยงกับพื้นที่ประเภทอื่นตามบริบทและกิจกรรมที่เกิดขึ้นได้

1) พื้นที่ทำงานร่วมกัน (Collaboration Space) เป็นความต้องการอันดับต้น ๆ ที่ผู้ใช้ต้องการให้เป็นพื้นที่สำหรับทำงานกลุ่ม ดิวหนังสือ และประชุมหรือห้องค้นคว้าที่สามารถใช้เสียงพูดคุยได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องประชุมที่มีปัญหาไม่เพียงพออย่างมากในช่วงสอบ

2) พื้นที่พักผ่อนและนันทนาการ ผู้ใช้ต้องการพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและอิสระ สามารถนั่งเล่นหรือพูดคุยกับเพื่อนได้อย่างไม่เป็นทางการ พักผ่อนคลายเครียด ฯลฯ พื้นที่นี้ควรมีบรรยากาศสบาย ๆ

มีเฟอร์นิเจอร์หลายรูปแบบ เช่น โซฟาที่สามารถเอนนอนได้ และเก้าอี้โพน นอกจากนี้ยังต้องการพื้นที่นันทนาการ เช่น เล่นบอร์ดเกม ชมภาพยนตร์ และร้องคาราโอเกะ เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์และผ่อนคลาย

3.4 พื้นที่แสดงผลงาน (Performative Space) ผู้ใช้บริการต้องการให้ห้องสมุดเป็นเวทีสำหรับการแสดงศักยภาพ การนำเสนอผลงาน ซึ่งเปลี่ยนผู้ให้บริการจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้สร้างสรรค์

1) พื้นที่จัดแสดงและนำเสนอผลงาน มีความต้องการพื้นที่สำหรับจัดแสดงผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษา พื้นที่นี้ควรเข้าถึงง่ายและเป็นพื้นที่เปิดเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้ามาเยี่ยมชมและเรียนรู้ผลงานของเพื่อนจากคณะอื่น ๆ สิ่งนี้ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันได้ โดยเฉพาะสาขาวิชาที่ต้องจัดนิทรรศการ มีความต้องการพื้นที่นี้เพื่อนำเสนอโครงงานของนักศึกษาอย่างชัดเจน

2) พื้นที่จัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผู้ใช้ต้องการให้มีพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมที่เน้นการลงมือทำที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น กิจกรรมเชิงปฏิบัติ กิจกรรมโต้วาทีเพื่อแลกเปลี่ยนมุมมอง หรือกิจกรรมที่นักศึกษาจากต่างคณะสามารถมาร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันได้ พื้นที่ลักษณะนี้จะช่วยเปลี่ยนห้องสมุดให้เป็นพื้นที่แห่งการสร้างสรรค์อย่างแท้จริง

3) พื้นที่อเนกประสงค์สำหรับจัดกิจกรรม ผู้ใช้ต้องการพื้นที่ที่สามารถจัดกิจกรรมเฉพาะของคณะหรือสาขาได้ หรือพื้นที่ส่วนกลางที่คณะต่าง ๆ สามารถมาจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ สะท้อนถึงความต้องการพื้นที่ที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนเพื่อรองรับการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ

นอกจากนี้ผู้วิจัยพบประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของพื้นที่ห้องสมุดในบริบทปัจจุบัน ดังนี้

1. การบูรณาการพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือน พบว่า พื้นที่ทั้ง 4 ประเภทไม่ได้ใช้งานแบบแยกจากกัน แต่มีการเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกันในลักษณะของการใช้งานแบบผสมผสาน พื้นที่ทางกายภาพมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานหรือการเรียนรู้แบบใช้ความตั้งใจสูงซึ่งเป็นการใช้พื้นที่อย่างสงบไม่ถูกรบกวน และการปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้า ส่วนพื้นที่เสมือนช่วยสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศแบบออนไลน์ได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการใช้บริการห้องสมุดในลักษณะการเรียนรู้แบบผสมผสานซึ่งผู้ให้บริการมีการสลับการใช้งานระหว่างพื้นที่ทั้งสองแบบ

2. บทบาทและคุณค่าของห้องสมุดต่อการเรียนรู้ จากผลวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าห้องสมุดไม่ได้ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นแหล่งจัดเก็บสารสนเทศเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้บริการ ผู้ให้บริการรับรู้ถึงคุณค่าของพื้นที่ห้องสมุดในฐานะปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการสร้างบรรยากาศของชุมชนการเรียนรู้ ความรู้สึกเป็น

ส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ร่วมกันภายในมหาวิทยาลัย มีส่วนช่วยส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในห้องสมุด

3. ช่องว่างระหว่างการออกแบบพื้นที่กับการใช้งานจริง พบว่า ยังคงมีความแตกต่างระหว่างแนวคิดหรือความตั้งใจในการออกแบบพื้นที่ของห้องสมุดกับพฤติกรรมการใช้งานจริงของผู้ใช้บริการ โดยผู้ให้บริการมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้พื้นที่ให้สอดคล้องกับความต้องการในแต่ละช่วงเวลา เช่น การใช้พื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่เงียบสำหรับการทำงานกลุ่มในช่วงสอบ สะท้อนถึงความจำเป็นในการออกแบบและพัฒนาพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและคำนึงถึงพฤติกรรมผู้ใช้เป็นศูนย์กลางเพิ่มมากขึ้นทั้งในด้านการจัดสรรพื้นที่ การเลือกใช้เฟอร์นิเจอร์ และการกำหนดแนวทางหรือกฎระเบียบ เพื่อให้สามารถรองรับรูปแบบการใช้งานที่หลากหลายของผู้ใช้บริการได้อย่างเหมาะสม

มุมมองและข้อเสนอแนะของผู้ใช้บริการต่อการพัฒนาพื้นที่ห้องสมุด

1. ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ ผู้ใช้บริการเสนอให้ห้องสมุดมีมาตรการที่เข้มงวดในการจัดการจองที่นั่ง เพื่อป้องกันการนำสิ่งของมาวางจองทิ้งไว้ ควรมีการปรับปรุงระบบการจองห้องคืนคว่ำออนไลน์ให้ใช้งานง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ มีข้อเสนอแนะให้ห้องสมุดขยายเวลาเปิดให้บริการ โดยเฉพาะในช่วงสอบที่ควรเปิด 24 ชั่วโมง และเพิ่มเวลาให้บริการในวันหยุดสุดสัปดาห์ ตลอดจนห้องสมุดควรขยายพื้นที่เพิ่มเติม เนื่องจากพื้นที่ห้องสมุดโดยรวมยังไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ใช้บริการในช่วงเวลาหนาแน่น ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุดคือ การเพิ่มจำนวนห้องคืนคว่ำ และขยายพื้นที่ทำงานร่วมกัน ผู้ใช้บริการมองว่าการขยายพื้นที่โดยรวม หรือเปิดพื้นที่เพิ่มเติม จะช่วยลดความแออัด และกระจายจำนวนผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ด้านเฟอร์นิเจอร์และสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ใช้บริการมีความต้องการเร่งด่วนให้ เพิ่มจำนวนโต๊ะและเก้าอี้ ให้เพียงพอต่อความต้องการโดยเฉพาะในช่วงสอบ นอกจากนี้ควรมีการเปลี่ยนเฟอร์นิเจอร์เก่าที่นั่งไม่สบายและอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพ เช่น เก้าอี้ที่ทำให้ปวดหลัง ประเด็นสำคัญที่สุดคือ การเพิ่มจำนวนจุดเสียบปลั๊กไฟ หรือบริการปลั๊กพ่วงให้เพียงพอ เพื่อรองรับการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ส่วนตัวที่เพิ่มขึ้น

3. ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ ปัญหาเสียงรบกวนเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้ใช้บริการต้องการให้แก้ไขอย่างจริงจัง โดยเสนอให้มีการแบ่งโซนการใช้เสียงที่ชัดเจนและมีกฎระเบียบที่เคร่งครัด ควรมีการปรับปรุง อุณหภูมิเครื่องปรับอากาศและแสงสว่างให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อการอ่านหนังสือและการทำงาน นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงบรรยากาศภายในพื้นที่โดยรวม เช่น การใช้โทนสีที่เหมาะสม การใช้กลิ่นอโรมา และการปรับปรุงห้องน้ำให้สะอาดและน่าใช้งาน

อภิปรายผล

1. การปรับการจัดการพื้นที่ห้องสมุดให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้และพฤติกรรม ความต้องการ ผู้ใช้บริการยุคใหม่ จากผลการศึกษาที่พบว่า กลุ่มบุคลากรในฐานะผู้ให้บริการเน้นย้ำถึงการกำหนดนโยบาย และวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนผ่านห้องสมุดสู่พื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่ทางสังคมโดยมีการจัดสรรพื้นที่ หลากหลายรูปแบบเพื่อตอบสนองความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้ สอดคล้องในทิศทางเดียวกันกับกลุ่ม ผู้ใช้บริการที่มีความต้องการใช้พื้นที่ในมิติที่มากกว่าการยืม-คืนหนังสือหรือเป็นเพียงสถานที่เก็บหนังสือ เท่านั้น อาจเป็นเพราะพฤติกรรมและความต้องการของผู้ใช้บริการที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยที่เป็นผล มาจากทั้งด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและด้านระบบการศึกษาที่เน้นการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ ๆ ที่แตกต่าง จากในอดีต การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้อย่าง ไม่เป็นทางการ (Informal Learning) ซึ่งเกิดขึ้นนอกห้องเรียน การมีปฏิสัมพันธ์ และการใช้เทคโนโลยี ได้กลายเป็นแนวโน้มสำคัญของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทิศทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวโน้มการ เปลี่ยนแปลงบทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่สนับสนุนการ เรียนรู้ที่ส่งผลให้ห้องสมุดต้องปรับบทบาทเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ในฐานะพื้นที่การเรียนรู้อย่าง ไม่เป็นทางการที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง และยังคงคล้อง กับ ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivist Learning) ซึ่งมองว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการ เชิงรุกที่ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อมรอบตัว ดังนั้นการออกแบบพื้นที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจึงควรมีลักษณะที่ยืดหยุ่นและเอื้อต่อการสร้างความรู้ ด้วยตนเอง (Cui et al., 2025) ดังนั้นห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาซึ่งมีบทบาทหลักในการสนับสนุนการเรียน การสอนของอาจารย์และนักศึกษาเป็นผู้ใช้กลุ่มเป้าหมายหลักจึงให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนและ ปรับตัวให้เข้ากับกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ ห้องสมุดไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ แต่มีบทบาทเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งผลให้การออกแบบ และจัดการพื้นที่ต้องคำนึงถึงการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการสร้างองค์ความรู้ การ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ห้องสมุดจำเป็นต้องปรับจากการจัดพื้นที่แบบตายตัวไปสู่ การจัดพื้นที่แบบยืดหยุ่นเพื่อให้สามารถรองรับพฤติกรรมการใช้พื้นที่ที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่าง ต่อเนื่อง เน้นการเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้และพื้นที่ทางสังคมเพื่อตอบสนองต่อรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการ ปฏิบัติและการทำงานร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Limwichitr (2022) พบว่า ห้องสมุดในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนบทบาทจากที่เก็บหนังสือ มาเป็นจุดศูนย์รวมแห่งการทำงานร่วมกันและสร้างสรรค์ โดยเน้น การออกแบบพื้นที่ที่ยืดหยุ่น แบ่งโซนพื้นที่อย่างเหมาะสม และสร้างบรรยากาศที่จูงใจให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

2. พฤติกรรมของผู้ใช้บริการรุ่นใหม่และความต้องการใช้พื้นที่ที่แตกต่างกันในห้องสมุด จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ใช้บริการมีวัตถุประสงค์เข้ามาใช้พื้นที่ทางกายภาพของห้องสมุดเป็นหลักและคาดหวังให้ห้องสมุดทำหน้าที่มากกว่าพื้นที่อ่านหนังสือ โดยผู้บริกรมีพฤติกรรมการเลือกใช้งานพื้นที่ตามลักษณะกิจกรรมและความต้องการเฉพาะ ซึ่งพื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่พบปะถูกใช้งานมากกว่าพื้นที่ประเภทอื่น รวมทั้งต้องการพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจสนับสนุนความคิดสร้างสรรค์ พื้นที่การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้รูปแบบใหม่ ทั้งในมิติของการเรียนรู้อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้บริการยังให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้และปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พื้นที่แสดงผลงาน ตลอดจนความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและกายภาพ คุณภาพสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ เช่น แสงสว่าง อุณหภูมิ และความสะอาด โดยมองว่าห้องสมุดมีส่วนสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการสร้างความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจและการรับรู้คุณค่าของพื้นที่ในฐานะแหล่งสนับสนุนกิจกรรมทางวิชาการและสังคมของผู้บริการ นอกจากนี้ผู้บริการยังมีการใช้พื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่เสมือนควบคู่กันแสดงให้เห็นแนวโน้มของการใช้บริการในลักษณะผสมผสาน สะท้อนให้เห็นบทบาทของห้องสมุดในฐานะพื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุกและความจำเป็นในการออกแบบพื้นที่ที่มีความยืดหยุ่นและคำนึงถึงพฤติกรรมผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการออกแบบพื้นที่เรียนรู้ยุคใหม่ ที่เน้นสภาพแวดล้อมเชิงสร้างสรรค์ การเป็นพื้นที่การเรียนรู้นอกห้องเรียน (Informal Learning Space) โดยไม่จำกัดเฉพาะการศึกษาในห้องเรียนหรือการอ่านแบบเดิม และการออกแบบโดยมีผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งการจัดพื้นที่ให้ยืดหยุ่นและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนสามารถเพิ่มความร่วมมือและประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้ใช้และช่วยพัฒนาการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ได้ (Cui et al., 2025) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim and Yang (2022) ที่พบว่า พื้นที่ห้องสมุดจึงถูกเลือกใช้ตามลักษณะกิจกรรมที่ต่างกันไป ทั้งการอ่านอย่างจริงจัง การทำงานกลุ่ม และการพักผ่อน ซึ่งสะท้อนความต้องการพื้นที่ที่หลากหลายและเหมาะสมกับกิจกรรม (Activity-Space Fit) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sangkaew and Leeniva (2025) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลทำให้บทบาทของห้องสมุดเปลี่ยนจากพื้นที่เก็บทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการทำงานร่วมกัน โดยผู้มีความต้องการพื้นที่ที่รองรับกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การเรียนออนไลน์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การนำเสนอผลงาน และการทำงานกลุ่ม ซึ่งล้วนเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยยังเสนอว่าการจัดการพื้นที่ห้องสมุดควรเน้นการแบ่งโซนตามลักษณะกิจกรรม ความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ของพื้นที่และตอบสนองพฤติกรรมเรียนรู้ของผู้บริการยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้งานวิจัยของ Riratanaphong (2024) ชี้ให้เห็นว่าความต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุด

ของผู้ใช้สะท้อนพฤติกรรมการเรียนรู้และการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยผู้มีความต้องการพื้นที่ที่ผสมผสานทั้งมิติทางกายภาพ ทางสังคม และทางดิจิทัล ซึ่งเน้นความยืดหยุ่น การมีปฏิสัมพันธ์ และการเข้าถึงเทคโนโลยีสนับสนุนที่ทันสมัย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการออกแบบพื้นที่ห้องสมุดในยุคปัจจุบัน ส่วนปัจจัยด้านการจัดการสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า กลุ่มผู้ให้บริการเห็นความสำคัญกับการควบคุมแสงธรรมชาติ อุณหภูมิ การจัดการเสียง เฟอร์นิเจอร์ที่นั่งสบาย และความเพียงพอของปลั๊กไฟ สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ใช้ที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่าความต้องการใช้พื้นที่ห้องสมุดของผู้ใช้บริการมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับการออกแบบสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกภายในห้องสมุด โดย Belotindos and Cansancio (2024) ระบุว่า การออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อความสะดวกสบาย มีแสงธรรมชาติ บรรยากาศที่อบอุ่น และความยืดหยุ่นในการจัดวาง ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและการใช้พื้นที่เพื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขณะที่ Roodchanabut (2012) พบว่า ผู้มีความต้องการสภาพแวดล้อมภายในที่มีความทันสมัยและการเลือกใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม นอกจากนี้ความต้องการปรับปรุงพื้นที่เพื่อรองรับเทคโนโลยี กลุ่มผู้ให้บริการยังสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการที่ต้องการคอมพิวเตอร์ที่ทันสมัยและมีจำนวนเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน พฤติกรรมการเรียนรู้ที่เปลี่ยนไปในยุคดิจิทัลยังส่งผลให้ผู้บริการนำอุปกรณ์ส่วนตัวมาใช้งานเองภายในห้องสมุดเพิ่มขึ้น ปัจจัยนี้ทำให้ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล โดยเฉพาะจุดปลั๊กไฟและความเสถียรของสัญญาณอินเทอร์เน็ต กลายเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการจัดสรรพื้นที่ทางกายภาพในปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jinawong (2020), Phokiew and Sarawanawong (2020) และ Senakhun et al. (2018) ที่ชี้ว่าผู้ใช้ให้ความสำคัญกับสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและระบบเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการทำงานในพื้นที่ห้องสมุดในรูปแบบที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาที่สะท้อนถึงความหลากหลายของการจัดการพื้นที่และความต้องการของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดควรกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ยุคใหม่และพฤติกรรมของผู้ใช้บริการ โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. กำหนดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ห้องสมุดโดยยึดผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายที่มุ่งเน้นการออกแบบและจัดการพื้นที่ตามความต้องการและประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ (User-Centered Space Management) เพื่อปรับบทบาทห้องสมุดจากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่การเรียนรู้และสร้างสรรค์อย่างรอบด้าน

2. สนับสนุนการจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลายและยืดหยุ่น ห้องสมุดควรมีนโยบายส่งเสริมการจัดพื้นที่ที่รองรับการเรียนรู้ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และการเรียนรู้เชิงผ่อนคลาย โดยออกแบบพื้นที่ให้สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ตามกิจกรรมและบริบทของผู้ใช้

3. ส่งเสริมบทบาทของห้องสมุดในฐานะพื้นที่สร้างแรงบันดาลใจและความคิดสร้างสรรค์ โดยการกำหนดแนวทางการพัฒนาพื้นที่ที่เอื้อต่อการสร้างแรงบันดาลใจ เช่น การออกแบบบรรยากาศที่ทันสมัย ผ่อนคลาย และเอื้อต่อการทดลองเรียนรู้ เพื่อเพิ่มคุณค่าเชิงประสบการณ์และดึงดูดผู้ใช้บริการให้เข้ามาใช้พื้นที่อย่างต่อเนื่อง

4. ยกระดับพื้นที่ทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ทางสังคม ห้องสมุดควรให้ความสำคัญกับการออกแบบพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานกลุ่มและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการระหว่างนักศึกษา คณาจารย์ และนักวิจัยอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการจัดสรรพื้นที่ประชุมย่อยและการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) ที่มีความยืดหยุ่นสูง เพื่อส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการสร้างชุมชนการเรียนรู้ภายในห้องสมุด

5. สนับสนุนพื้นที่แสดงผลงานและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ ห้องสมุดควรกำหนดแนวทางในการจัดสรรพื้นที่สำหรับการนำเสนอและจัดแสดงผลงานทางวิชาการ ผลงานสร้างสรรค์ หรือผลงานวิจัยของนักศึกษาและอาจารย์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีบทบาทจากการเป็นผู้รับสารสนเทศไปสู่การเป็นผู้สร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ อันจะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจ การมีส่วนร่วม และความผูกพันของผู้ใช้ต่อห้องสมุดในฐานะพื้นที่ทางวิชาการและการเรียนรู้ร่วมสมัย

6. ใช้ผลการวิจัยสนับสนุนการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาพื้นที่ ผู้บริหารสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบาย วางแผนเชิงกลยุทธ์ การจัดสรรงบประมาณ และพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องความต้องการของผู้ใช้บริการและสอดคล้องกับทิศทางการเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ และความต้องการของผู้ใช้บริการในระยะยาว

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัย จากหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีการศึกษา 2567

References

- Ateka, A., Bosire, E., & Maseh, E. (2023). Physical learning spaces in Kenyan academic libraries. *Information Development*, 41(4), 1234-1248. <https://doi.org/10.1177/02666669231189683>
- Banla, C., Cheunwattana, A., & Panmekha, P. (2012). Design of the academic library buildings in Thailand, 1999-2011. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 5(2), 76-88. <http://ejournals.swu.ac.th/index.php/jlis/article/view/3025/3045> [In Thai]
- Belotindos, J. A. R., & Cansancio, L. A. (2024). Library space design and user engagement of college students. *Psychology and Education: A Multidisciplinary Journal*, 22(2), 298-313.
- Cui, X., Liao, J., & Ahn, A. C. (2025). Scientometric review of informal learning spaces in University libraries: A bibliometric approach to design and trends. *Sustainability*, 17(6), 2480. <https://doi.org/10.3390/su17062480>
- Edem, A. A., Haco-Obasi, F. C., Ogueri, E., & Eke, F. M. (2020). Management of learning space in academic libraries in Imo State, Nigeria: Prospects, challenges and solutions. *International Journal of Library and Information Science Studies*, 6(3), 60-73. <https://www.eajournals.org/wp-content/uploads/Management-of-Learning-Space-in-Academic-Libraries-in-Imo-State-Nigeria.pdf>
- Jinawong, C. (2020). *A study of learning space development at Srinakharinwirot University's libraries* [Technical report]. Srinakharinwirot University Institutional Repository. <https://hdl.handle.net/20.500.14740/7391> [In Thai]
- Jochumsen, H., Hvenegaard Rasmussen, C., & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces—a new model for the public library. *New library world*, 113(11-12), 586-597.
- Karschamroon, S. (2016). *Management of information agencies* (4 ed.). Ramkhamhaeng University Press. [In Thai]
- Kim, Y., & Yang, E. (2022). Academic library spaces and student activities during the COVID-19 pandemic. *The Journal of Academic Librarianship*, 48(4), 102529. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2022.102529>
- Limwichitr, S. (2022). Management of change in the digital age: A case study of academic libraries in Thailand. *Information*, 29(1), 19-46. [In Thai]
- Ojennus, P., & Watts, K. A. (2017). User preferences and library space at Whitworth University library. *Journal of Librarianship and Information Science*, 49(3), 320-334.

- Phokiew, N., & Sarawanawong, J. (2020). The users' need for learning space services at Kasetsart University library. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 13(1). <https://doi.org/https://doi.org/10.14456/jlis.2020.4> [In Thai]
- Riratanaphong, C. (2024). Assessing users' demand for library space: Insights from an architecture school. *Journal of Architectural/Planning Research and Studies (JARS)*, 21(2), 361-386. <https://doi.org/10.56261/jars.v21.267601>
- Roodchanabut, N. (2012). The arrangement of physical environment in central library of King Mongkut's institute of technology Ladkrabang as learning center of the institute. *Asian Creative Architecture, Art and Design*, 14(1), 95-108. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/archkmitl/article/view/4153> [In Thai]
- Sangkaew, N., & Leeniva, P. (2025). Learning space for libraries in the 21st century: Perspectives from the center for library resources and educational media, Walailak University. *Journal of Architecture, Design and Construction*, 7(1), 77-87. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/Jadc/article/view/270499>
- Senakhun, A., Rattanapakorn, P., Laopho, R., Srithanyarat, N., & Posiri, T. (2018). Digital learning park development as a center of learning, academic resource center, Mahasarakham University. *PULINET Journal*, 5(1), 44-49. <https://pulinet.oas.psu.ac.th/index.php/journal/article/view/275> [In Thai]
- Stewart, C. (2009). *The academic library building in the digital age: A study of new library construction and planning, design, and use of new library space*. University of Pennsylvania.
- Watson, L. (2013). *Better library and learning space: Projects, trends, ideas*. Facet Publishing.
- White, C. (2004). Starbucks: the third place. In *Strategic Management* (pp. 766-772). Springer.
- Wichitmongkol, J., & Wechosotsakda, C. (2022). Information commons for Roi Et Rajabhat University library. *Journal of Roi Et Rajabhat University*, 16(1), 238-254. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/reru/article/view/251850> [In Thai]
- Yoo-Lee, E., Heon Lee, T., & Velez, L. (2013). Planning library spaces and services for Millennials: An evidence-based approach. *Library Management*, 34(6/7), 498-511.

การวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์จากฐานข้อมูล Scopus ในช่วงปี 2014-2024

กานดาวัลย์ คุณานนท์วิทยา¹ รุ่งริวา ขลิบเงิน² สกนธ์ ม่วงสุน³ จุฑาทิพย์ จันทร์ลุน⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเอกสารโดยใช้แนวทางการวิเคราะห์บรรณมิติ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) รวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ 2) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลเชิงกราฟิกด้วยวิธีการบรรณมิติเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ ศึกษาจากบทความที่เผยแพร่ในฐานข้อมูล Scopus ระหว่างปี 2014-2024 ด้วยโปรแกรม Bibliometrix-R ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024 มีเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ที่สืบค้นจากฐานข้อมูล Scopus จำนวน 640 รายการตีพิมพ์ในแหล่งตีพิมพ์จำนวน 164 แห่ง โดยจำแนกเป็นบทความจำนวน 623 รายการ หรือคิดเป็นร้อยละ 97.34 บทความที่นำเสนอในงานประชุมวิชาการ จำนวน 17 รายการ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.66 มีอัตราการเติบโตร้อยละ 2.14 ต่อปีวารสารที่ตีพิมพ์บทความทางด้านนี้เป็นประจำมากที่สุด คือ Journal of the Medical Library Association พบจำนวน 49 บทความ ส่วนประเทศที่มีการเผยแพร่บทความมากที่สุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งหมด 183 บทความ เมื่อพิจารณาแหล่งตีพิมพ์พบว่าวารสาร Journal of Academic Librarianship มีค่า h-Index สูงที่สุดคือ 16 จากจำนวน 39 บทความ โดยบทความทั้งหมดเริ่มเผยแพร่ในปี 2014 ได้รับการอ้างอิง 698 ครั้ง ประเทศที่มีบทความได้รับการอ้างอิงมากที่สุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้รับการอ้างอิงทั้งหมด 1,633 ครั้ง มีค่าการอ้างอิงบทความเฉลี่ยที่ 8.90 ครั้ง แนวคิดสำคัญที่พบเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์ ได้แก่ ความเป็นมนุษย์ (human) บรรณารักษ์ (librarian) ห้องสมุด (libraries) การแพทย์ (medical) สมรรถนะวิชาชีพ (professional competence) บทความ (article) การศึกษา (education) ผู้ใหญ่ (adult) ทักษะ (skill) การรู้สารสนเทศ (information literacy) การสอนห้องสมุด (library instruction) ห้องสมุด (library) บริการห้องสมุด (library services) นักเรียน/นักศึกษา (students) การวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ในช่วงปี 2014-2024 เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่อง human, librarian และ information literacy ได้ถูกกล่าวถึงมากที่สุด (ช่วงปี 2019-2020) และประเด็นใหม่ที่พบในปี 2024 คือเรื่อง artificial intelligence

คำสำคัญ: สารสนเทศศาสตร์, บรรณารักษศาสตร์, บรรณมิติ, การวิเคราะห์เอกสาร, การวิเคราะห์ทางบรรณมิติ, ทักษะบรรณารักษ์

(Received: 3 March 2026; Revised: 9 April 2026; Accepted: 6 May 2026)

¹ ผศ. อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: kunanonvthaya_k@su.ac.th

² อ. อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: klibngern_r@su.ac.th

³ อ. อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Email: muangsun_s@su.ac.th

⁴ รศ.ดร., อาจารย์ประจำภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร Corresponding author: Email: chanlun_j@su.ac.th

Bibliometric Analysis of Librarian Skills in the Scopus Database between 2014 and 2024

Kandawan Kunanonvithaya¹, Rungtiwa Klibngern², Sakon Muangsun³, Jutatip Chanlun⁴

Abstract

This research is a documentary study employing a bibliometric analysis approach. The objectives were: 1) to collect research data related to librarians' skills, and 2) to synthesize the data and present graphical information using bibliometric methods. The study analyzed articles indexed in the Scopus database published between 2014 and 2024 using the Bibliometrix-R program. The results revealed that during 2014-2024, a total of 640 publications related to librarians' skills were retrieved from Scopus. The publications appeared in 164 different sources, with an annual growth rate of 2.14%. Of these, 623 (97.34%) were journal articles and 17 (2.66%) were conference papers. The journal with the highest number of published articles was the Journal of the Medical Library Association, with 49 articles. The United States was the most productive country, with 183 publications. In terms of impact, the Journal of Academic Librarianship had the highest h-Index (16) based on 39 articles published since 2014, receiving a total of 698 citations. The United States also had the highest total citations (1,633), with an average of 8.90 citations per article. Key concepts related to librarians' skills included human, librarian, libraries, medical, professional competence, article, education, adult, skill, information literacy, library instruction, library, library services, and students. Trend analysis of research on librarians' skills during 2014–2024 indicated that the most frequently discussed topics particularly during 2019-2020 were human, librarian, and information literacy. The most recent emerging topic in 2024 was artificial intelligence.

Keywords: Information science, Library science, Bibliometric, Document analysis, Bibliometric analysis, Librarian skills

¹ Lecturer, Faculty of Arts, Silpakorn University. E-mail: kunanonvithaya_k@su.ac.th

² Lecturer, Faculty of Arts, Silpakorn University. E-mail: klibngern_r@su.ac.th

³ Lecturer, Faculty of Arts, Silpakorn University. E-mail: muangsun_s@su.ac.th

⁴ Lecturer, Faculty of Arts, Silpakorn University. E-mail: Corresponding Author e-mail: chanlun_j@su.ac.th

บทนำ

โลกยุคคลื่นลูกที่ 4 หรือสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society) ส่งผลให้บรรณารักษ์ในศตวรรษที่ 21 ต้องพัฒนาทั้งทักษะระดับต้นและระดับสูง โดยระดับต้นเน้นการใช้สื่อออนไลน์ การแก้ปัญหาเทคโนโลยีเบื้องต้น และการเรียนรู้เทคโนโลยีร่วมกับเครือข่ายห้องสมุด ส่วนระดับสูงเน้นการบริหารโครงการ การประเมินและพัฒนาบริการ การวิเคราะห์ความต้องการผู้ใช้ การปรับภาพลักษณ์ห้องสมุดสู่ดิจิทัล พัฒนาความรู้เทคโนโลยีและทักษะเฉพาะทาง ทักษะการจัดการห้องสมุด การสื่อสารและการทำงานเป็นทีมและการนำเสนอคุณค่าของห้องสมุด ดังนั้นห้องสมุดและบรรณารักษ์จึงต้องปรับตัวให้ทันสมัย รอบรู้ และพร้อมให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Boonyanon, 2011, p. 45; Thachit, 2020, p. 2; Yadav, 2022) ในยุคปัจจุบันการทำงานต้องอาศัยสมรรถนะ ซึ่งสมรรถนะ (Competency) หมายถึง ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ช่วยให้องค์กรคัดสรร พัฒนา และประเมินบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกลไกสำคัญในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันขององค์กร การเสริมสร้างสมรรถนะจึงเป็นปัจจัยหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และองค์กรในศตวรรษที่ 21 (Smittikrai, 2009, p. 28; Thachit, 2020, p. 3)

สถาบันด้านบรรณารักษศาสตร์และสารานเทศศาสตร์กำหนดสมรรถนะสำคัญหลักของวิชาชีพไว้ 3 ด้าน (Mettarikarnon & Juychum, 2016, pp. 89-95) ได้แก่ 1) สมรรถนะเฉพาะด้าน ครอบคลุมการแนะนำและให้บริการสารานเทศ การจัดระบบและจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ การจัดการและพัฒนาทรัพยากรสารานเทศทั้งสิ่งพิมพ์ ไม่สิ่งพิมพ์ และอิเล็กทรอนิกส์ ให้สอดคล้องกับความต้องการผู้ใช้และนโยบายสถาบัน 2) สมรรถนะด้านเทคนิคและไอซีที ได้แก่ การบริหารฐานข้อมูล เว็บไซต์และเครือข่าย การสืบค้นออนไลน์ขั้นสูง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่สุดตามผลการศึกษาของ Chawner and Oliver (2013, p. 33) ตลอดจนการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีจริยธรรม การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่อย่างต่อเนื่อง และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และ 3) คุณลักษณะส่วนบุคคล เช่น การบริหารโครงการ ภาวะผู้นำ การจัดการทั่วไป การตลาด และการประชาสัมพันธ์ การนำเสนอแนวคิดใหม่ และทักษะการวิจัยเพื่อพัฒนางานและสนับสนุนการวิจัยในสถาบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chotirat and Kewsuwun (2025, pp. 271-289) ที่พบว่า คุณลักษณะทั้ง 3 ด้านเป็นคุณลักษณะที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานในยุคดิจิทัลมากที่สุด

การวิเคราะห์บรรณมิติ (Bibliometric Analysis) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์และรูปแบบการเผยแพร่ของเอกสารวิจัยในระดับต่าง ๆ ทั้งการวัดความถี่ในการอ้างอิง การวิเคราะห์ผู้เขียน และการศึกษาทิศทางในการทำวิจัยในสาขาต่าง ๆ โดยใช้ข้อมูลบรรณานุกรมจากฐานข้อมูลวิจัย เช่น Scopus หรือ Google Scholar การวิเคราะห์บรรณมิติช่วยให้เราสามารถประเมินผลกระทบของงานวิจัย การสร้างเครือข่ายระหว่างนักวิจัย และการสำรวจแนวโน้มการพัฒนาในสาขาวิชานั้น ๆ การใช้การวิเคราะห์บรรณมิติยังช่วยให้การตัดสินใจทางวิจัยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอ้างอิงข้อมูลที่สามารถวัดได้และมีความน่าเชื่อถือสูง ในสาขาสารานเทศศาสตร์ การวิเคราะห์บรรณมิติถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาผลงานวิจัยและการบริหารจัดการข้อมูลวิจัย การประยุกต์ใช้การวิเคราะห์บรรณมิติในสารานเทศศาสตร์นั้นมีหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น

เป็นการประเมินความสำเร็จของการตีพิมพ์ผลงาน การศึกษาผลกระทบจากการตีพิมพ์งานวิจัยในวารสารระดับนานาชาติ ดังนั้นหลักการที่สามารถวัดวิเคราะห์เพื่อประเมินผลกระทบของงานวิจัยที่ตีพิมพ์ และเผยแพร่ในฐานข้อมูลขนาดใหญ่ต่าง ๆ อาทิ Scopus, Web of Science, PubMed, ProQuest โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ทางบรรณมิติ จึงเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำคัญและถูกนำมาใช้อย่างยาวนานในหลากหลายสาขาวิชา (Junlabuddee & Hoaihongthong, 2025, p. 314; Wattanasiri & Chansanam, 2024, p.3)

จากการเติบโตของเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะช่วงหลังยุคโควิด19 มีแนวโน้มการเติบโตทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด (Exponential Growth) บรรณารักษ์และนักสารสนเทศได้เร่งปรับตัวสู่บริบทดิจิทัลมากขึ้น จากการศึกษางานวิจัยในประเทศไทยพบว่าเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือศึกษาเฉพาะเจาะจงไปที่ทักษะดิจิทัล อย่างงานการศึกษาของ Boujanaut (2024) ศึกษาเรื่อง สมรรถนะการรู้ดิจิทัลของบรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือการศึกษาของ Promwong (2018) ศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพบรรณารักษ์ที่พึงประสงค์ในยุคดิจิทัล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ส่วนงานวิจัยด้านการวิเคราะห์บรรณมิติในประเทศไทยในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ยังมีจำนวนไม่มากและพบว่ายังไม่มีการศึกษาด้านการวิเคราะห์ทักษะหรือสมรรถนะของบรรณารักษ์ แต่จะเป็นการศึกษาด้านการวิเคราะห์การตีพิมพ์ หรือการวิเคราะห์การอ้างอิงทรัพยากรในงานที่ตีพิมพ์เผยแพร่ เช่น การศึกษาของ Sirirak (2021) ที่วิเคราะห์เนื้อหาในวารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (Walailak Journal of Science and Technology) ที่อยู่ในฐานข้อมูล Scopus ระหว่างปี พ.ศ. 2555-2563: การวิเคราะห์บรรณมิติ หรือการศึกษาของ Pitithanabodee (2021) ศึกษาเรื่อง การอ้างอิงทรัพยากรเว็บในบทความวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่ตีพิมพ์ในวารสารไทย: การวิเคราะห์บรรณมิติ จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่าในด้านการวิเคราะห์ทักษะของบรรณารักษ์ด้วยวิธีการทางบรรณมิติยังไม่มีการศึกษาจึงเป็นที่มาของการศึกษาสถานการณ์และแนวโน้มทักษะของบรรณารักษ์ในช่วงปี 2014–2024 เพื่อสะท้อนทิศทางการพัฒนาวิชาชีพในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อรวบรวมบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ในฐานข้อมูล Scopus ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024
2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูลเชิงกราฟิกด้วยวิธีการบรรณมิติเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์บรรณมิติ ผลงานตีพิมพ์ที่ใช้ศึกษา คือเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ที่ได้รับการเผยแพร่ในฐานข้อมูล Scopus ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024 โดยใช้วิธีการวิเคราะห์บรรณมิติของ Zupic and Cater (2015) มีขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ในฐานข้อมูล Scopus ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024

2. วิธีการวิจัยศึกษาด้วยวิธีบรรณมิติจากบทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ ที่สืบค้นและรวบรวมข้อมูลจากฐานข้อมูล Scopus โดยเลือกกลยุทธ์การสืบค้นที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ librarian skill* OR librarian competenc* ที่พบในชื่อเรื่องบทคัดย่อ และคำสำคัญ จำกัดขอบเขตการสืบค้น เพิ่มเติมด้วยปี สาขาวิชา ประเภทเอกสาร ภาษา ประเภทแหล่งตีพิมพ์เผยแพร่ และสถานภาพการตีพิมพ์เพื่อให้ได้ผลการสืบค้นที่แคบลง จากนั้นนำมาศึกษาใน 2 ประเด็น คือ 1) สภาพทั่วไปเกี่ยวกับเอกสารงานวิจัย แหล่งตีพิมพ์ และประเทศที่ทำวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์รายการอ้างอิง (citation analysis) เพื่อหาค้นหาแหล่งที่มีการเผยแพร่งานวิจัย 2) เนื้อหาและทิศทางการพัฒนางานวิจัยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบการใช้รายการอ้างอิงร่วมกัน (bibliographical coupling) และการวิเคราะห์การใช้คำสำคัญร่วมกัน (co-word analysis) เพื่อหาแนวคิดหลักที่สำคัญ

3. ขั้นตอนการจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการดังนี้

3.1 นำข้อมูลในรูปแบบของไฟล์ CSV ที่คัดกรองข้อมูลโดย 1) ตรวจสอบและคัดเลือกคำสำคัญ โดยเลือกใช้คำที่เป็นที่นิยมและสอดคล้องกับเนื้อหา 2) ตรวจสอบผลการค้นจากชื่อเรื่องและจัดการข้อมูลที่ซ้ำซ้อน 3) ตรวจสอบข้อมูลให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น การสะกดคำ การใช้อักษรตัวพิมพ์ใหญ่ ตัวพิมพ์เล็ก รูปแบบการเขียนชื่อ-สกุล ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นการทำความสะอาดข้อมูล ทำให้ได้ผลการค้นที่แสดงข้อมูลครบถ้วนทุกรายการ อาทิ ชื่อผู้เขียน ชื่อบทความ คำสำคัญ บทคัดย่อ แหล่งที่มา และลำดับการอ้างอิงข้อมูล จากนั้นบันทึกเป็นไฟล์ดิจิทัลที่สามารถนำไปดำเนินการขั้นตอนต่อไปได้

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรม Bibliometrix ที่พัฒนาโดย Aria and Cuccurullo (2017) ซึ่งเป็นเครื่องมือสนับสนุนงานวิจัยเชิงปริมาณด้านบรรณมิติ (bibliometrics) มีความสามารถในการนำเข้าข้อมูลบรรณานุกรมและเปลี่ยนให้อยู่ในรูปแบบภาษาอาร์ (R) สำหรับวิเคราะห์บรรณมิติ และสร้างเมตริกซ์สำหรับการวิเคราะห์รายการอ้างอิงร่วมกัน (co-citation) การเชื่อมโยง (coupling) การทำงานร่วม (collaboration) และการใช้คำสำคัญร่วมกัน (co-word)

3.3 กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ โดยกำหนดเป็น 2 ส่วน คือ 1) สภาพทั่วไปของเอกสารงานวิจัย แหล่งตีพิมพ์ และประเทศที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์ความถี่และความสัมพันธ์ เพื่อแสดงลำดับ สัดส่วนและความเชื่อมโยงเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ 2) เนื้อหาความรู้ ใช้หลักการใช้คำสำคัญร่วมกันในการวิเคราะห์การเชื่อมโยงคำสำคัญ เพื่อแสดงกลุ่มเนื้อหาของงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ และประเด็นด้านแนวโน้มการวิจัยด้านทักษะของบรรณารักษ์ ใช้หลักการวิเคราะห์ความถี่ของคำสำคัญที่ปรากฏในเอกสาร นำเสนอในรูปแบบของ trend topics

4. การแสดงผลและตีความ เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยรูปภาพหรือกราฟเพื่อแสดงความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์และกลุ่มของข้อมูลในมิติต่าง ๆ โดยใช้ Biblioshiny เป็นเครื่องมือการแสดงผลที่คิด

ตั้งอยู่ในโปรแกรม Bibliometrix ซึ่งเป็นชุดโปรแกรมใน R Studio จากนั้นตีความการแสดงผลจากการศึกษา คือ การอธิบายการเผยแพร่ผลงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ ในด้านสภาพทั่วไปของเอกสารงาน นักวิจัย หน่วยงานวิจัย แหล่งตีพิมพ์และประเทศที่ทำการวิจัย และอธิบายแนวคิดเพื่อแสดงแนวโน้มและทิศทางการพัฒนางานวิจัยที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาจำแนกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของเอกสารงาน แหล่งตีพิมพ์ และประเทศที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ 2) ผลการวิเคราะห์แนวคิดและแนวโน้มงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลการสืบค้นเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษศาสตร์

จากการศึกษาพบว่าในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024 มีเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของ บรรณารักษศาสตร์ที่สืบค้นได้จากฐานข้อมูล Scopus จำนวน 640 รายการจากแหล่งตีพิมพ์ 164 แห่ง โดย บทความในประเด็นนี้มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 2.14 ต่อปี เอกสารส่วนใหญ่เป็นบทความวิจัยจำนวน 623 รายการ ขณะที่บทความจากการประชุมวิชาการมีเพียง 17 รายการ แต่ละบทความมีอายุเฉลี่ยประมาณ 6.78 ปี และมีการอ้างอิงเฉลี่ย 9.83 ครั้งต่อบทความ มีผู้ประพันธ์ทั้งหมด 1,362 คน โดยมีงานของผู้ประพันธ์ คนเดียว 199 เรื่อง และมีผู้ประพันธ์คนเดียว 180 คน ขณะที่บทความส่วนใหญ่เป็นผู้ประพันธ์ร่วม โดยมี ผู้ประพันธ์เฉลี่ย 2.45 คนต่อบทความ และบทความที่มีผู้ประพันธ์จากหลายประเทศอยู่ที่ร้อยละ 9.84 ดังแสดงในภาพที่ 1 และภาพที่ 2

Main Information	
Show all rows ▼	Excel
Description	Results
MAIN INFORMATION ABOUT DATA	
Timespan	2014:2024
Sources (Journals, Books, etc)	164
Documents	640
Annual Growth Rate %	2.14
Document Average Age	6.78
Average citations per doc	9.83
References	0
DOCUMENT CONTENTS	
Keywords Plus (ID)	866
Author's Keywords (DE)	1664
AUTHORS	
Authors	1362
Authors of single-authored docs	180
AUTHORS COLLABORATION	
Single-authored docs	199
Co-Authors per Doc	2.45
International co-authorships %	9.844
DOCUMENT TYPES	
article	623
conference paper	17

ภาพที่ 1 ข้อมูลสรุปเอกสารงานและวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ ระหว่างปี 2014-2024

ภาพที่ 2 ข้อมูลโดยสรุปเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ ระหว่างปี 2014-2024

2. ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของเอกสารและงานวิจัย แหล่งตีพิมพ์ และประเทศที่เผยแพร่ใช้วิธีการ

วิเคราะห์แบบ Citation Analysis

2.1 ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของเอกสารงานที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์

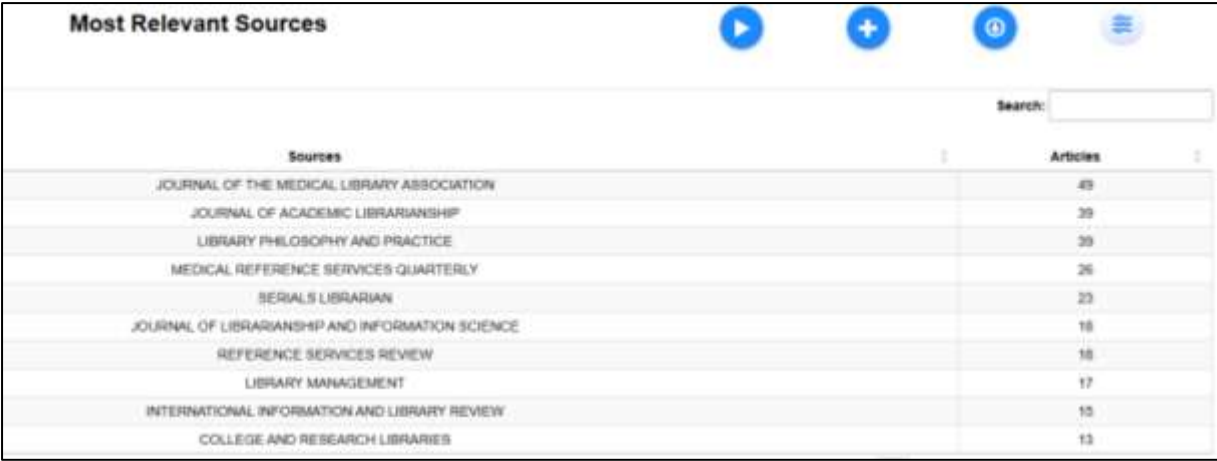
จำนวนบทความที่ตีพิมพ์ในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมามีเพิ่มขึ้น ซึ่งบ่งชี้ว่าชุมชนวิชาการสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีความสนใจเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ เพิ่มขึ้นในช่วงปี 2016-2021 อัตราการเติบโตมีจำนวนลดลงบ้างเมื่อเวลาผ่านไป และกลับมาได้รับความสนใจอีกครั้งในปี 2024 ดังแสดงในภาพที่ 3

Annual Scientific Production	
Year	Articles
2014	55
2015	49
2016	51
2017	50
2018	54
2019	59
2020	78
2021	71
2022	59
2023	46
2024	68

ภาพที่ 3 จำนวนบทความที่ตีพิมพ์จำแนกตามปี

2.2 ผลการวิเคราะห์วารสารที่เผยแพร่บทความมากที่สุด

วารสารที่ตีพิมพ์บทความที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ แสดงในตารางที่ 3 เรียงลำดับจาก 1 ถึง 10 ของวารสารที่ตีพิมพ์บทความเป็นประจำมากที่สุด โดยวารสารที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่บทความมากที่สุดที่ 3 ลำดับแรก คือ Journal of the Medical Library Association จำนวน 49 บทความ รองลงมาคือ Journal of Academic Librarianship จำนวน 39 บทความ และ Library Philosophy and Practice จำนวน 39 บทความ

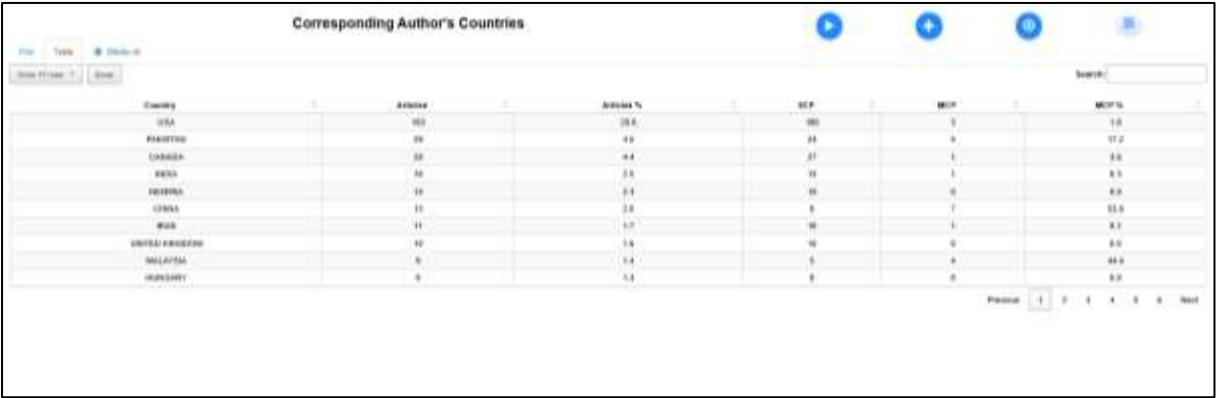

Sources	Articles
JOURNAL OF THE MEDICAL LIBRARY ASSOCIATION	49
JOURNAL OF ACADEMIC LIBRARIANSHIP	39
LIBRARY PHILOSOPHY AND PRACTICE	39
MEDICAL REFERENCE SERVICES-QUARTERLY	26
SERIALS LIBRARIAN	23
JOURNAL OF LIBRARIANSHIP AND INFORMATION SCIENCE	18
REFERENCE SERVICES REVIEW	18
LIBRARY MANAGEMENT	17
INTERNATIONAL INFORMATION AND LIBRARY REVIEW	15
COLLEGE AND RESEARCH LIBRARIES	13

ภาพที่ 4 รายชื่อวารสารที่เผยแพร่บทความมากที่สุด 10 อันดับแรก

2.3 ผลการวิเคราะห์ประเทศที่เผยแพร่บทความมากที่สุด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลประเทศที่มีผู้ประพันธ์บทความเผยแพร่บทความมากที่สุด 10 ประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่มีการตีพิมพ์โดยผู้ประพันธ์จากประเทศเดียว (SCP) มากกว่าการตีพิมพ์จากผู้ประพันธ์หลายประเทศ (MCP) โดยประเทศที่ตีพิมพ์บทความวิจัยที่มีผู้ประพันธ์จากประเทศเดียวมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาตีพิมพ์บทความทั้งหมด 183 รายการ ประเทศปากีสถาน จำนวน 29 รายการ และประเทศแคนาดา จำนวน 28 รายการ ตามลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 5

Country	Articles	Articles %	SCP	MCP	MCP%
USA	183	38.6	180	3	1.6
PAKISTAN	29	6.1	24	5	17.2
CANADA	28	5.9	27	1	3.6
INDIA	26	5.5	21	5	19.2
AFGHAN	19	4.0	18	1	5.3
CHINA	15	3.2	8	7	46.7
RUSS	11	2.3	10	1	9.1
UNITED KINGDOM	10	2.1	10	0	0.0
MALAYSIA	9	1.9	5	4	44.4
AFGHANISTAN	8	1.7	8	0	0.0

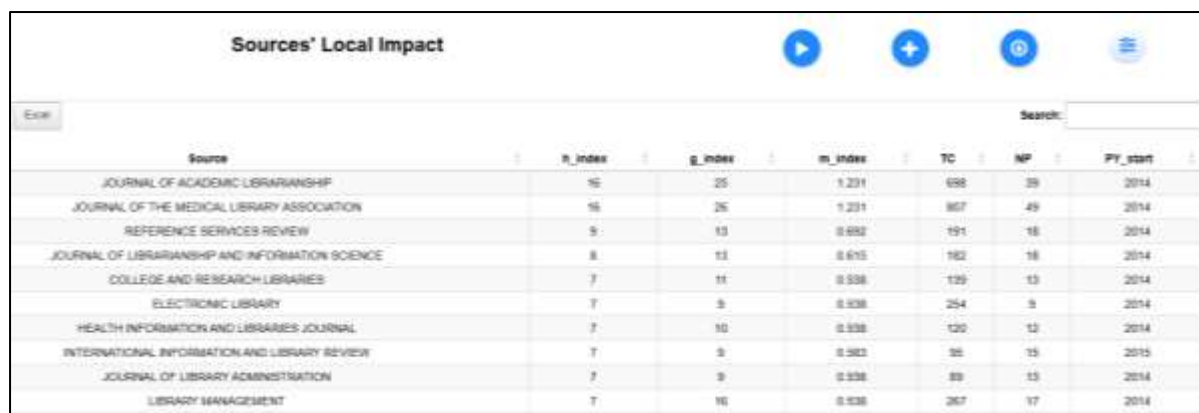
ภาพที่ 5 รายชื่อประเทศที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทความมากที่สุด 10 อันดับแรก

3. ผลการวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์และการอ้างอิงบทความเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์

3.1 แหล่งตีพิมพ์ที่มีค่า h-Index มากที่สุด

การวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์จากฐานข้อมูล Scopus พบว่า มีแหล่งตีพิมพ์ทั้งสิ้น 164 แหล่ง โดยเมื่อพิจารณาจากค่า h-Index ของแต่ละแหล่งตีพิมพ์ พบว่า วารสาร Journal of Academic Librarianship มีค่า h-Index 16 โดยคำนวณจากบทความ 39 เรื่อง ได้รับการอ้างอิง 698 ครั้ง เริ่มเรื่องลงมาเป็น Journal of the Medical Librarian Association มีค่า h-Index 16 โดยคำนวณจากบทความ 49

เรื่อง ได้รับการอ้างอิง 807 ครั้ง และ References Services Review ที่มีค่า h-Index 9 โดยคำนวณจากบทความ 18 เรื่อง ได้รับการอ้างอิง 191 ครั้ง โดยรายละเอียดของแหล่งตีพิมพ์ 10 อันดับแรก ดังแสดงในภาพที่ 6

Source	h_index	g_index	m_index	TC	NP	FY_start
JOURNAL OF ACADEMIC LIBRARIANSHIP	16	25	1.231	698	39	2014
JOURNAL OF THE MEDICAL LIBRARY ASSOCIATION	16	25	1.231	857	49	2014
REFERENCE SERVICES REVIEW	9	13	0.692	191	16	2014
JOURNAL OF LIBRARIANSHIP AND INFORMATION SCIENCE	8	11	0.615	162	16	2014
COLLEGE AND RESEARCH LIBRARIES	7	11	0.536	129	13	2014
ELECTRONIC LIBRARY	7	9	0.538	254	9	2014
HEALTH INFORMATION AND LIBRARIES JOURNAL	7	10	0.538	120	12	2014
INTERNATIONAL INFORMATION AND LIBRARY REVIEW	7	9	0.582	95	15	2015
JOURNAL OF LIBRARY ADMINISTRATION	7	9	0.538	89	13	2014
LIBRARY MANAGEMENT	7	16	0.538	267	17	2014

ภาพที่ 6 รายชื่อวารสารที่มีค่า h-Index มากที่สุด 10 อันดับแรก

3.2 ประเทศที่บทความได้รับการอ้างอิงมากที่สุด

ประเทศที่ผลิตงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์ที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดจากการใช้ค่าความถี่ในการอ้างอิงเทียบกับจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ พบว่าประเทศที่มีบทความได้รับการอ้างอิงมากที่สุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้รับการอ้างอิงทั้งหมด 1,633 ครั้ง มีค่าการอ้างอิงบทความเฉลี่ยที่ 8.90 ครั้ง รองลงมาคือประเทศสหราชอาณาจักร ได้รับการอ้างอิงจำนวน 373 ครั้ง ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 37.30 ครั้ง และประเทศปากีสถานได้รับการอ้างอิงทั้งหมด 349 ครั้ง ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.00 ครั้ง ทั้งนี้รายละเอียดของประเทศที่มีงานเอกสารและงานวิจัยที่มีค่าความถี่การอ้างอิงสูงสุด 10 อันดับแรก ดังแสดงในภาพที่ 7

Country	TC	Average Article Citations
USA	1833	8.90
UNITED KINGDOM	573	37.30
PAKISTAN	349	12.00
CANADA	311	11.16
INDIA	189	12.70
CHINA	162	12.50
GERMANY	145	57.50
RUSSIA	132	17.80
IRAN	99	9.00
INDONESIA	74	18.50

ภาพที่ 7 รายชื่อประเทศที่มีค่าความถี่การอ้างอิงสูงสุด 10 อันดับแรก

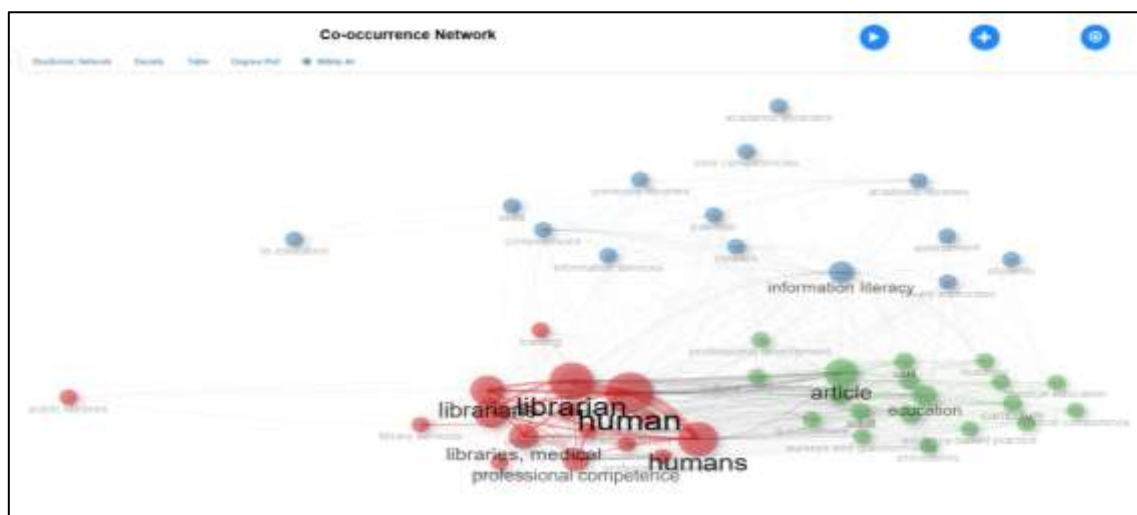
4. ผลการวิเคราะห์ด้านแนวคิดและแนวโน้มงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์

ใช้วิธีการวิเคราะห์การใช้คำสำคัญร่วมกัน (co-word analysis) และการวิเคราะห์แนวโน้ม (trend topics) มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์การใช้คำสำคัญร่วม (co-occurrence) เกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ได้พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและคำสำคัญร่วมที่ปรากฏในเอกสารซึ่งคำสำคัญจะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย (co-word network) ซึ่งโครงสร้างลักษณะนี้มีประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจประเด็นวิจัย การกำหนดหัวเรื่อง หัวข้อที่สำคัญและกำลังเป็นประเด็นน่าสนใจในปัจจุบัน จากการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรม Bibliometrix และแสดงผลโดยใช้แฟกเกจ Biblioshiny แสดงลักษณะเครือข่ายการเชื่อมโยงคำสำคัญด้วยกราฟแบบ co-occurrence network โดยจำแนกกลุ่มของเนื้อหาได้ด้วยสีที่แตกต่างกัน ตำแหน่งที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มจะเป็นแนวคิดที่สำคัญและเป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงประเด็นหรือแนวคิดอื่นที่เชื่อมโยงด้วย ซึ่งจะแสดงการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดด้วยการใช้เส้นที่มีความหนาบางตามค่าความใกล้ชิด เส้นที่มีขนาดหนาแสดงว่ามีค่าความใกล้ชิดกันมากกว่าเส้นบาง นอกจากนี้ยังแสดงจำนวนเอกสารที่ได้รับการอ้างอิงด้วยขนาดความเล็กใหญ่ของกรอบ หากมีกรอบขนาดใหญ่แสดงว่าแนวคิดหรือคำสำคัญนั้นมาจากเอกสารที่ได้รับการอ้างอิงเป็นจำนวนมาก

แนวคิดสำคัญที่พบเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มสีแดง คำสำคัญที่โดดเด่น ได้แก่ ความเป็นมนุษย์ (human) บรรณารักษ์ (librarian) มนุษย์ (humans) บรรณารักษ์ (librarians) ห้องสมุด (libraries) การแพทย์ (medical) สมรรถนะวิชาชีพ (professional competence) 2) กลุ่มสีเขียว คำสำคัญที่โดดเด่น ได้แก่ บทความ (article) การศึกษา (education) ผู้ใหญ่ (adult) ทักษะ (skill) หลักสูตร (curriculum) 3) กลุ่มสีฟ้า คำสำคัญที่โดดเด่น ได้แก่ การรู้สารสนเทศ (information literacy) การสอนห้องสมุด (library instruction) ห้องสมุด (library) บริการห้องสมุด (library services) นักเรียน/นักศึกษา (students) การประเมิน (assessment) ห้องสมุดมหาวิทยาลัย (academic libraries) ดังแสดงในภาพที่ 8

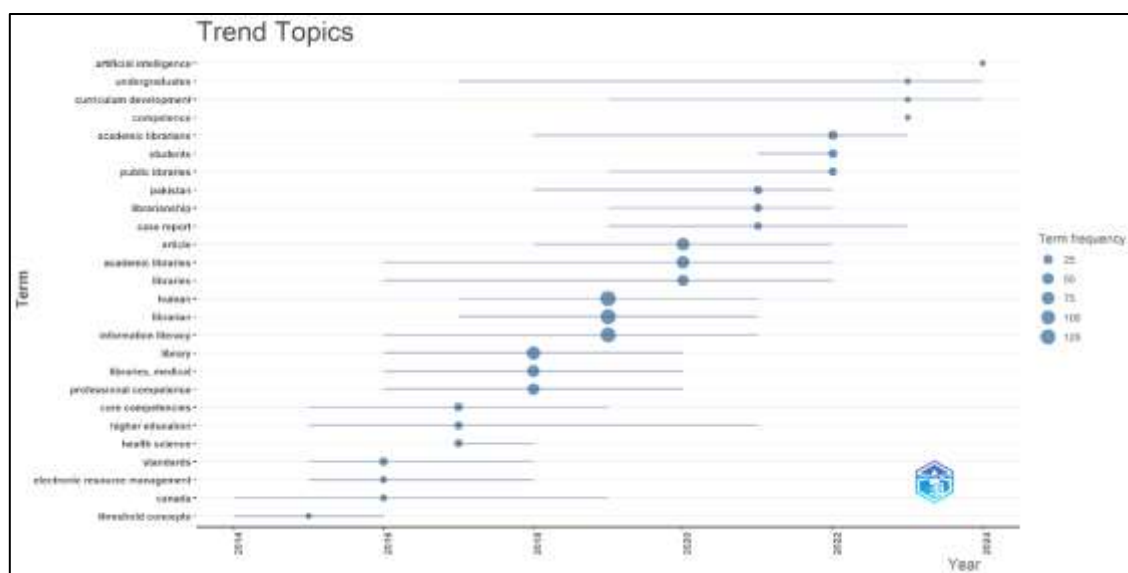

ภาพที่ 8 การใช้คำสำคัญร่วม (co-occurrence network)

4.2 ผลการวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์

การวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ในช่วงปี 2014-2024 ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่อง human, librarian และ information literacy ได้ถูกกล่าวถึงมากที่สุด (ช่วงปี 2019-2020) ประเด็นรองลงมาคือ library, libraries, medical และ professional competence (ช่วงปี 2016-2018) ตามมา

ด้วยประเด็นด้าน article, academic libraries และ library (ช่วงปี 2018-2020) สำหรับประเด็นที่ได้รับการกล่าวถึงในงานวิจัยด้านทักษะบรรณารักษ์ที่มีอย่างสม่ำเสมอ คือ undergraduates, curriculum development ได้รับความสนใจในช่วงปี 2017-2024 ประเด็นด้าน academic librarian ได้รับความสนใจในช่วงปี 2018-2023 ประเด็นด้าน academic libraries, libraries ได้รับความสนใจในช่วงปี 2016-2022 ประเด็นด้าน higher education เป็นอีกประเด็นที่ได้รับความสนใจในช่วงปี 2015-2021 และประเด็นที่ได้รับความสนใจในปี 2024 คือ artificial intelligence ดังแสดงในภาพที่ 9

ภาพที่ 9 การวิเคราะห์แนวโน้ม (trend topics)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่าในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024 มีเอกสารงานและงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษศาสตร์ที่สืบค้นได้จากฐานข้อมูล Scopus จำนวน 640 รายการจากแหล่งตีพิมพ์ 164 แห่ง สะท้อนให้เห็นว่าประเด็นด้านนี้ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในหลายแหล่งเผยแพร่ โดยมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปีร้อยละ 2.14 เอกสารส่วนใหญ่เป็นบทความวิจัยจำนวน 623 รายการ ขณะที่บทความจากการประชุมวิชาการมีเพียง 17 รายการ บทความมีอายุเฉลี่ยประมาณ 6.78 ปี และมีการอ้างอิงเฉลี่ย 9.83 ครั้งต่อบทความ อีกทั้งมีผู้ประพันธ์ทั้งหมด 1,362 คน โดยมีงานของผู้ประพันธ์คนเดียว 199 เรื่อง และมีผู้ประพันธ์คนเดียว 180 คน ขณะที่บทความส่วนใหญ่เป็นผู้ประพันธ์ร่วม โดยมีผู้ประพันธ์เฉลี่ย 2.45 คนต่อบทความ สะท้อนลักษณะการทำวิจัยแบบร่วมมือเป็นหลัก นอกจากนี้ และบทความที่มีผู้ประพันธ์จากหลายประเทศอยู่ที่ร้อยละ 9.84 ซึ่งถือว่ายังไม่สูงมาก แสดงว่างานวิจัยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับภายในประเทศ หรือกลุ่มความร่วมมือขนาดเล็ก

งานการศึกษานี้แตกต่างจากงานของ Chanlun (2023) เป็นการวิเคราะห์บทความเกี่ยวกับโรคโควิด 19 ในประเด็นที่เกี่ยวกับ LIS ของ ประเทศในเอเชีย จากคำค้นที่ใช้ในการศึกษาในฐานข้อมูล Scopus ("covid-19" OR "covid19" OR "coronavirus" OR "coronavirus2019" AND library AND information) มีความแตกต่างจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ซึ่งศึกษาโดยไม่ได้จำกัดพื้นที่หรือประเทศในการศึกษา หรือการศึกษาของ

Wattanasiri and Chansanam (2024) ได้คำค้นในฐานข้อมูล Scopus ดังนี้ TITLE-ABS-KEY ("library and information science*" OR "library science*" OR "information science*") ทำให้ผลการสืบค้นและขอบเขตของบทความแตกต่างกัน จำนวนบทความที่ตีพิมพ์งานในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมาเพิ่มขึ้น ซึ่งบ่งชี้ว่าชุมชนวิชาการสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีความสนใจเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์เพิ่มขึ้นในช่วงปี 2016-2021 อัตราการเติบโตมีจำนวนลดลงบ้างเมื่อเวลาผ่านไป และกลับมาได้รับความสนใจอีกครั้งในปี 2024

วารสารที่ตีพิมพ์บทความที่เกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ เรียงลำดับจาก 1 ถึง 10 ของวารสารที่ตีพิมพ์บทความเป็นประจำมากที่สุด โดยวารสารที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่บทความมากที่สุดที่ 3 ลำดับแรก คือ Journal of the Medical Library Association จำนวน 49 บทความ รองลงมาคือ Journal of Academic Librarianship จำนวน 39 บทความ และ Library Philosophy and Practice จำนวน 39 บทความ คล้ายคลึงกับผลการศึกษาของ Moniruzzaman and Islam (2023) ศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับการแสวงหาสารสนเทศ พบว่าวารสารที่ตีพิมพ์เผยแพร่บทความมากที่สุด 3 ลำดับแรกคือ Library Philosophy and Practice รองลงมาคือ Health Information and Libraries Journal และ Journal of the Medical Library Association

ประเทศที่มีผู้ประพันธ์เผยแพร่บทความมากที่สุด 10 ประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยที่มีการตีพิมพ์จากผู้ประพันธ์เพียงประเทศเดียว (SCP) มากกว่าการตีพิมพ์จากผู้ประพันธ์หลายประเทศ (MCP) โดยผู้ประพันธ์เพียงประเทศเดียวมากที่สุด 3 ลำดับแรก คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่มีการเผยแพร่บทความมากที่สุด โดยผลิตบทความทั้งหมด 183 รายการ ปากีสถานเป็นอันดับสอง จำนวน 29 รายการ และแคนาดา จำนวน 28 รายการ ตามลำดับ สอดคล้องกับการศึกษาของ Wattanasiri and Chansanam (2024) ได้ศึกษาการวิเคราะห์ผลผลิตงานวิจัยสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับสากลด้วยเทคนิคบรรณมิติและค่าความนิยมในสื่อสังคมทางวิชาการที่พบว่า บทความวิจัยที่เกี่ยวกับสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จำนวน 2,056 บทความ จากผู้ประพันธ์และสร้างผลงานวิจัยที่มากที่สุดคือประเทศสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกับการศึกษาของ Moniruzzaman and Islam (2023) ศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับการแสวงหาสารสนเทศ พบว่า ประเทศที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดคือ สหรัฐอเมริกา รองลงมาคือประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศอินเดีย และ การศึกษาของ Kamgar and Audunson (2025) ศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับการคิดเชิงวิพากษ์ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ พบว่าประเทศที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่มากที่สุดคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา รองลงมาคือประเทศสหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐประชาชนจีน

การวิเคราะห์แหล่งตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์จากฐานข้อมูล Scopus พบว่า มีแหล่งตีพิมพ์ทั้งสิ้น 164 แหล่ง โดยเมื่อพิจารณาค่า h-Index ของแต่ละแหล่งตีพิมพ์ พบว่า วารสาร Journal of Academic Librarianship มีค่า h-Index สูงที่สุดคือ 16 จากจำนวนบทความ 39 เรื่อง เริ่มเผยแพร่ในปี 2014 ได้รับการอ้างอิง 698 ครั้ง รองลงมาเป็น Journal of the Medical Librarian Association มีค่า h-Index 16 และ References Services Review มีค่า h-Index อยู่ที่ 9

ประเทศที่ผลิตงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์ที่ได้รับการอ้างอิงมากที่สุดจากการใช้ค่าความถี่ในการอ้างอิงเทียบกับจำนวนบทความที่ตีพิมพ์ พบว่าประเทศที่มีบทความได้รับการอ้างอิงมากที่สุด คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้รับการอ้างอิงทั้งหมด 1,633 ครั้ง แต่มีค่าเฉลี่ยการอ้างอิงต่อบทความที่ 8.90 ครั้ง รองลงมาคือประเทศสหราชอาณาจักร ได้รับการอ้างอิงจำนวน 373 ครั้ง ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 37.30 ครั้ง และประเทศปากีสถานได้รับการอ้างอิงทั้งหมด 349 ครั้ง ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 12.00 ครั้ง

แนวคิดสำคัญที่พบเกี่ยวกับทักษะบรรณารักษ์แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) แนวคิดกลุ่มที่ 1 คำสำคัญที่โดดเด่น ได้แก่ ความเป็นมนุษย์ (human) บรรณารักษ์ (librarian) มนุษย์ (humans) บรรณารักษ์ (librarians) ห้องสมุด (libraries) การแพทย์ (medical) สมรรถนะวิชาชีพ (professional competence) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะในการจัดการสารสนเทศที่เข้าใจบริบทของวิชาชีพ และเข้าใจความต้องการสารสนเทศเฉพาะด้านของมนุษย์ในมิติต่าง ๆ อาทิ เรื่องสุขภาพ 2) แนวคิดกลุ่มที่ 2 คำสำคัญที่โดดเด่น ได้แก่ บทความ (article) การศึกษา (education) ผู้ใหญ่ (adult) ทักษะ (skill) หลักสูตร (curriculum) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดการศึกษาที่เน้นทักษะเชิงวิชาชีพ 3) แนวคิดกลุ่มที่ 3 คำสำคัญที่โดดเด่น ได้แก่ การรู้สารสนเทศ (information literacy) การสอนห้องสมุด (library instruction) ห้องสมุด (library) บริการห้องสมุด (library services) นักเรียน/นักศึกษา (students) การประเมิน (assessment) ห้องสมุดมหาวิทยาลัย (academic libraries) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับบริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้ ซึ่งทั้ง 3 แนวคิดข้างต้นสอดคล้องกับการศึกษาของ Moniruzzaman and Islam (2023) ที่ศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับการแสวงหาสารสนเทศ พบว่า คำที่พบในการศึกษา 5 ลำดับแรกคือ เกี่ยวกับมนุษย์ (human) มนุษย์ (humans) การแสวงหาสารสนเทศ (information seeking) ห้องสมุด (library) บทความ (article) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Kamgar and Audunson (2025) ที่ศึกษาการวิเคราะห์บรรณมิติเกี่ยวกับการคิดเชิงวิพากษ์ในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ พบว่า คำสำคัญที่พบในงานวิจัย 5 คำแรก คือ การคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) การรู้สารสนเทศ (Information literacy) การสอนการใช้ห้องสมุด (library instruction) นักเรียน/นักศึกษา (students) ทักษะ (skills)

เมื่อนำผลการวิเคราะห์และจัดกลุ่มคำสำคัญทั้ง 3 กลุ่มมาพิจารณาเปรียบเทียบกับ The ALA Core Competences (ALACCs) Final Version -2023 จะพบว่าสอดคล้องกับสมรรถนะหลักของ American Library Association -ALA (2023) ทั้งหมด 9 สมรรถนะ ดังนี้ แนวคิดกลุ่มที่ 1 พื้นฐานวิชาชีพและสมรรถนะโดยรวมคำสำคัญในกลุ่ม: เกี่ยวกับมนุษย์ (human) บรรณารักษ์ (librarian/librarians) ห้องสมุด (libraries) การแพทย์ (medical) สมรรถนะวิชาชีพ (professional competence) ความสอดคล้องกับสมรรถนะหลักที่ 1. Gateway Knowledge โดยกลุ่มคำนี้สะท้อนถึงความรู้พื้นฐานและหลักการวิชาชีพห้องสมุดอย่างชัดเจน คำว่า "medical" และ "libraries" สอดคล้องกับสมรรถนะการทำความเข้าใจบริบทของห้องสมุดประเภทต่าง ๆ เช่น ห้องสมุดเฉพาะทาง (ทางการแพทย์) และสอดคล้องกับสมรรถนะหลักที่ 4. Management and Administration

โดยคำว่า "human" และ "professional competence" มีความเชื่อมโยงกับทักษะการบริหารจัดการ โดยเฉพาะหลักการบริหารทรัพยากรบุคคลและการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะที่เหมาะสมกับวิชาชีพ

แนวคิดกลุ่มที่ 2 การจัดการศึกษาและการวิจัย คำสำคัญในกลุ่ม: บทความ (article) การศึกษา (education) ผู้ใหญ่ (adult) ทักษะ (skill) หลักสูตร (curriculum) สอดคล้องกับสมรรถนะหลักที่ 3. Lifelong Learning and Continuing Education โดยคำว่า "education" "adult" และ "curriculum" สะท้อนถึงบทบาทของบรรณารักษ์ในการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต สมรรถนะนี้ครอบคลุมถึงความเข้าใจในทฤษฎีการเรียนรู้ ระเบียบวิธีสอน (Instructional methods) และการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลาย และสอดคล้องกับสมรรถนะหลักที่ 7. Research and Evidence-Based Practice: คำว่า "article" และ "skill" สะท้อนถึงสมรรถนะด้านการวิจัย ซึ่งบรรณารักษ์จำเป็นต้องมีทักษะในการค้นพบ สังเคราะห์ และประยุกต์ใช้งานวิจัยในสาขาวิชาชีพ รวมถึงความเข้าใจในวิธีการวิจัยและการสื่อสารทางวิชาการ

แนวคิดกลุ่มที่ 3 บริการ ผู้ใช้บริการและการรู้สารสนเทศ คำสำคัญในกลุ่ม: การรู้สารสนเทศ (information literacy) การสอนห้องสมุด (library instruction) ห้องสมุด (library) บริการห้องสมุด (library services) นักเรียน/นักศึกษา (students) การประเมิน (assessment) ห้องสมุดมหาวิทยาลัย (academic libraries) สอดคล้องกับสมรรถนะหลักที่ 6. Reference and User Services โดยกลุ่มคำนี้มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับสมรรถนะด้านบริการตอบคำถามและบริการผู้ใช้ การสอนการใช้ห้องสมุด (library instruction) และบริการห้องสมุด (library services) เป็นหัวใจสำคัญในการให้คำปรึกษาและคำแนะนำในการใช้ความรู้และสารสนเทศสำหรับกลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย นอกจากนี้ คำว่า "assessment" ยังสอดคล้องกับสมรรถนะในการประเมินผลโปรแกรมและบริการห้องสมุดโดยอาศัยข้อมูลจากชุมชนที่ให้บริการ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับสมรรถนะหลักที่ 3. Lifelong Learning and Continuing Education โดยคำว่า "information literacy" "library instruction" และ "assessment" ยังคาบเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้และการประเมินผลลัพธ์การเรียนรู้ (learning outcomes assessment) และการสอนการรู้สารสนเทศ (information literacy) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกด้วย

การวิเคราะห์แนวโน้มงานวิจัยเกี่ยวกับทักษะของบรรณารักษ์ในช่วงปี ค.ศ. 2014-2024 สามารถสะท้อนพัฒนาการของวิชาชีพสารสนเทศที่ปรับเปลี่ยนตามเทคโนโลยีของแต่ละยุคสมัย และยังเชื่อมโยงกับสมรรถนะหลัก (Core Competences) ของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (ALA) ผ่านคำสำคัญที่ปรากฏ ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสะท้อนถึงการปรับตัวของบรรณารักษ์อย่างชัดเจน

ในช่วง (ปี ค.ศ. 2016-2018) เอกสารและงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ สมรรถนะหลัก ด้านความรู้พื้นฐานและการบริหารจัดการ (Gateway Knowledge and Management) โดยมี คำสำคัญที่ปรากฏเด่นชัด ได้แก่ สมรรถนะวิชาชีพ (professional competence) การแพทย์ (medical) ห้องสมุด (libraries) และมนุษย์ (human) แนวโน้มดังกล่าว สะท้อนความเข้าใจในบริบทของการบริหารจัดการห้องสมุดเฉพาะทาง ตลอดจนการตระหนักถึงความสำคัญของ "มนุษย์" ในฐานะผู้ให้บริการและผู้รับบริการสารสนเทศ

ต่อมา (ปี ค.ศ. 2018-2020) ความสนใจได้ขยับไปสู่ สมรรถนะหลัก ด้านบริการผู้ใช้และการตอบคำถาม (Reference and User Services) ซึ่งสอดคล้องกับ คำสำคัญที่ปรากฏ ได้แก่ การรู้สารสนเทศ (information literacy) การสอนในห้องสมุด (library instruction) ห้องสมุดมหาวิทยาลัย (academic libraries) และบริการห้องสมุด (library services) พัฒนาการในระยะนี้ สะท้อนถึง การเปลี่ยนผ่านบทบาทของบรรณารักษ์อย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ที่ก้าวข้ามจากการเป็นเพียงผู้ดูแลและจัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ ไปสู่การเป็น "ผู้สอน" (Educator) ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและสร้างทักษะการรู้สารสนเทศให้แก่ผู้ใช้บริการ

นอกจากนี้ แนวคิดที่พบจากคำสำคัญที่ปรากฏในเอกสารและงานวิจัยตลอดช่วงปี ค.ศ. 2017-2024 คือ สมรรถนะหลัก ด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการจัดการศึกษา (Lifelong Learning and Continuing Education) โดยมี คำสำคัญที่ปรากฏ อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร (curriculum development) นักศึกษาระดับปริญญาตรี (undergraduates) การศึกษาระดับอุดมศึกษา (higher education) และนักเรียน/นักศึกษา (students) สะท้อนถึงบทบาทของวิชาชีพบรรณารักษ์ที่เปลี่ยนเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และร่วมออกแบบหลักสูตรเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนในระบบการศึกษา ให้เป็นผู้มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งเป็นพันธกิจหลักของวิชาชีพ ดังนั้นเมื่อเทคโนโลยีสารสนเทศเปลี่ยนไป มีการใช้ระบบปัญญาประดิษฐ์ในการเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ประเด็นที่ได้รับความสนใจมากขึ้นจึงเป็นเรื่อง “ระบบปัญญาประดิษฐ์” สอดคล้องกับผลการค้นพบว่า คำสำคัญที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในเอกสารและงานวิจัยใน ค.ศ. 2024 คือคำว่า “Artificial intelligence” รวมไปถึงคำว่า การเรียนออนไลน์ (online learning) และห้องสมุดประชาชน (public library) เป็นต้น คำสำคัญเหล่านี้สะท้อนถึงแนวคิดที่เชื่อว่า ปัจจุบันมนุษย์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต บรรณารักษ์และนักสารสนเทศจำเป็นต้องปรับตัวและพัฒนาทักษะให้สอดคล้องกับบริบทการเรียนรู้ตามพันธกิจของวิชาชีพสารสนเทศต่อไป

References

- American Library Association. (2023). *ALA's core competences of librarianship (Final version)*.
<https://www.ala.org/educationcareers/careers/corecomp>
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informatics*, 11(4), 959-975.
- Boonyanon, S. (2011). Libraries today are more than just places for reading. *Librarian Magazine*, 4(2), 45-46. [In Thai]

- Boujanaut, L. (2024). Digital literacy competencies for librarians at Rajabhat university libraries. *Journal of Human and Society, Sisaket Rajabhat University*, 8(1), 228-249. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/jhuso/article/view/2273> [In Thai]
- Chanlun, J. (2023). Bibliometric analysis of published research on coronavirus disease 2019 (COVID-19) in library and information science of Asian countries. *TLA Research Journal*, 16(1), 37-56. [In Thai]
- Chawner, B., & Oliver, G. (2013). A survey of New Zealand academic reference librarians: Current and future skills and competencies. *Australian Academic & Research Libraries*, 44(1), 29-39. <https://doi.org/10.1080/00048623.2013.773865>
- Chotirat, S., & Kewsuwun, N. (2025). Competencies of information professionals responding to the needs of the labor market in the digital era. *TLA Research Journal*, 18(2), 271-289.
- Junlabuddee, S., & Hoaihongthong, S. (2025). Study and application of bibliometric analysis in the field of information science. *TLA Research Journal*, 18(3), 312-329. [In Thai]
- Kamgar, F., & Audunson, R. (2025). Critical thinking in library and information science: A bibliometric analysis. *Qualitative and quantitative methods in libraries (QQML)*, 14(4), 567-589.
- Mettarikarnon, D., & Juychum, D. (2016). Essential competencies for library and information science students: Preparing for librarianship in the 21st century. *Journal of Library Science SWU*, 9(2), 87-97. [In Thai]
- Moniruzzaman, & Islam, M. M. (2023). A Bibliometric study on information seeking behavior research in library and information Science using Biblioshiny and VOSViewer . *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 7930. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/7930>
- Pitithanabodee, N. (2021). Web citation of research articles on coronavirus disease (COVID-19) published in Thai journals: A bibliometric analysis. *TLA Bulletin (Thai Library Association)*, 65(1), 1-14. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/article/view/247875 [In Thai]
- Promwong, N. (2018). Guidelines on enchancing desirable digital age librarians' professional competencies of Rajamangala University of Technology Isan. *Sakon Nakhon Graduate Studies Journal*, 15(68), 203-215. [In Thai]
- Sirirak, K. (2021). Analysis of Walailak Journal of Science and Technology indexed in Scopus database between 2012-2020: A bibliometric analysis. *TLA Bulletin (Thai Library Association)*, 65(2), 137-153. https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/article/view/252248 [In Thai]
- Smittikrai, C. (2009). *Recruitment, selection, and performance appraisal of personnel*. (3rd ed.). Chulalongkorn University Press. [In Thai]

- Thachit, S. (2020). Development of competencies for librarians in the 21st century: A case study of Ubon Ratchathani University. In *Library transformation in a disrupted world: Proceedings of the 10th PULINET National Conference* (pp. 430-440). Office of Academic Resources, Thaksin University. [In Thai]
- Wattanasiri, P., & Chansanam, W. (2024). An analysis research output on global library and information Science: A bibliometric and altmetric analysis. *TLA Research Journal*, 17(1), 76-92. [In Thai]
- Yadav, A. K.S. (2022). Key skills and competencies of LIS professionals in the digital library environment: A content analysis of job advertisements. *Library Management*, 43(1-2), 50-65. <https://doi.org/10.1108/LM-03-2021-0030>
- Zupic, I., & Cater, T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods*, 18(3), 429-472.

การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

จันทกานต์ พันเลียว¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ 2) เพื่อพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ วัตถุประสงค์ที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม และวัตถุประสงค์ที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบ และชุดกิจกรรม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2567 จำนวน 173 คน ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากประชากรทั้งหมด (Purposive sampling) สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ และนำเสนอมาเปรียบเทียบก่อนจัดกิจกรรมและหลังจัดกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา พบว่า นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ โปรแกรม WEB OPAC และ SE-ED E-Library และอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ โปรแกรม CU-eLibrary และTDC เนื่องจากส่วนใหญ่ของนักศึกษาไม่คุ้นเคยกับโปรแกรมและไม่ทราบว่าโปรแกรมดังกล่าว จึงขาดทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหาสารสนเทศ และส่วนใหญ่ใช้เวลาในการค้นหาสารสนเทศที่ต้องการ 20 นาทีขึ้นไป นักศึกษาจึงอยากให้มีการจัดอบรมการใช้งานโปรแกรมดังกล่าว 2. พัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา พบว่า ก่อนเรียนนักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยรวมร้อยละ 43.58 หลังจากรับการพัฒนาโดยการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา นักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยรวมร้อยละ 83.27 โดยผู้สอนใช้แนวทางการจัดกิจกรรมเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก โดยให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละโปรแกรมผ่านเว็บไซต์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ รวมถึงการฝึกปฏิบัติการสืบค้นสารสนเทศในแต่ละโปรแกรม เพื่อค้นหาสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ

คำสำคัญ: ทักษะการสืบค้นสารสนเทศ, โปรแกรมค้นหา, สารสนเทศ

(Received: 5 March 2026; Revised: 15 June 2026; Accepted: 25 June 2026)

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ Email: najuntakan@gmail.com

**The Development of Information Retrieval Skills Using Search Engines for Academic Research
Among Students of the Faculty of Humanities and Social Sciences at Sisaket Rajabhat University**

Juntakan Panleow¹

Abstract

The objectives of this research are (1) investigate students' information retrieval practices using search programs for academic research and (2) develop their skills in information retrieval at the Faculty of Humanities and Social Sciences, Sisaket Rajabhat University. The sample consisted of 173 third-year undergraduate students, selected through purposive sampling. Data were collected using questionnaires, tests, and learning activities, and analyzed using percentages and pre- and post-activity score comparisons.

The results revealed that students had moderate skills in using programs such as WEB OPAC and SE-ED E-Library, but low skills in CU-eLibrary and TDC, mainly due to unfamiliarity with these programs. Most students spent over 20 minutes retrieving information, indicating a need for training. After participating in the skill-development activities, students' average information retrieval scores increased from 43.58% to 83.27%. The learner-centered activities emphasized hands-on practice with each program through the university's Library and Information Technology Services website, enabling students to efficiently locate information to meet their research needs.

Keywords: Information retrieval skills, Search program, Information

¹Bachelor of Arts Program in Thai Language for Communication Faculty of Humanities and Social Sciences at Sisaket Rajabhat University Email: najuntakan@gmail.com

บทนำ

ปัจจุบันสารสนเทศได้เข้ามาเป็นส่วนส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตประจำวันของทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ทั้งวัยเด็ก วัยรุ่น วัยทำงาน รวมถึงวัยชราหรือผู้สูงอายุ และปัจจุบันข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ได้มีการจัดเก็บในฐานข้อมูลรูปแบบของสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อมโยงกับระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้สามารถสืบค้นสารสนเทศเหล่านั้นทางอินเทอร์เน็ตได้ (Ratsmeerot & Chanprasert, 2017) ประกอบกับปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดสังคม ฐานความรู้การที่จะพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมฐานความรู้จำเป็นต้องเริ่มต้นที่ตัวบุคคล โดยการปรับระบบของการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแสวงหาและเข้าถึงสารสนเทศ เพื่อการเรียนรู้ ในระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาที่ต้องมีการตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน จะต้องมีความรู้และทักษะความเข้าใจในการเข้าใช้ จึงจะสามารถนำเอาข้อมูลที่ค้นได้ จากอินเทอร์เน็ตมาใช้ได้เต็มที่และเกิดประโยชน์ต่อตัวผู้ใช้ในการสืบค้นสารสนเทศบนเวปไซด์ไวด์เว็บ (Stefan, 2010) เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ใช้จะต้องมีความรู้และความเข้าใจในการใช้อย่างดีเพราะจะช่วยให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ต้องการ และส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ความเข้าใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มนักศึกษาที่ต้องใช้สารสนเทศที่มีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการวิจัย (Pantakua, 2008)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มีการจัดการเรียนการสอนโดยมีรายวิชาการสอนที่ต้องใช้การสืบค้นสารสนเทศเพื่อหาข้อมูลในการเรียนในรายวิชาวิจัย โดยระดับชั้นปีที่ 3 ที่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลเพื่อทำการวิจัย เพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งทางห้องสมุดมหาวิทยาลัยมีฐานข้อมูลที่หลากหลาย แต่ฐานข้อมูลที่สนับสนุนการสืบค้นสารสนเทศเพื่อหาข้อมูลในการเรียนในรายวิชาวิจัย มีดังต่อไปนี้ 1. WEB OPAC 2. CU-eLibrary 3. SE-ED E-Library และ 4. TDC แหล่งสืบค้นดังกล่าวมานี้ เป็นการเสริมทักษะการสืบค้นโดยใช้โปรแกรม แต่ปัญหาที่ผู้วิจัยได้สำรวจ คือ นักศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้าใช้โปรแกรม และยังไม่มีการอบรมการใช้โปรแกรดังกล่าว

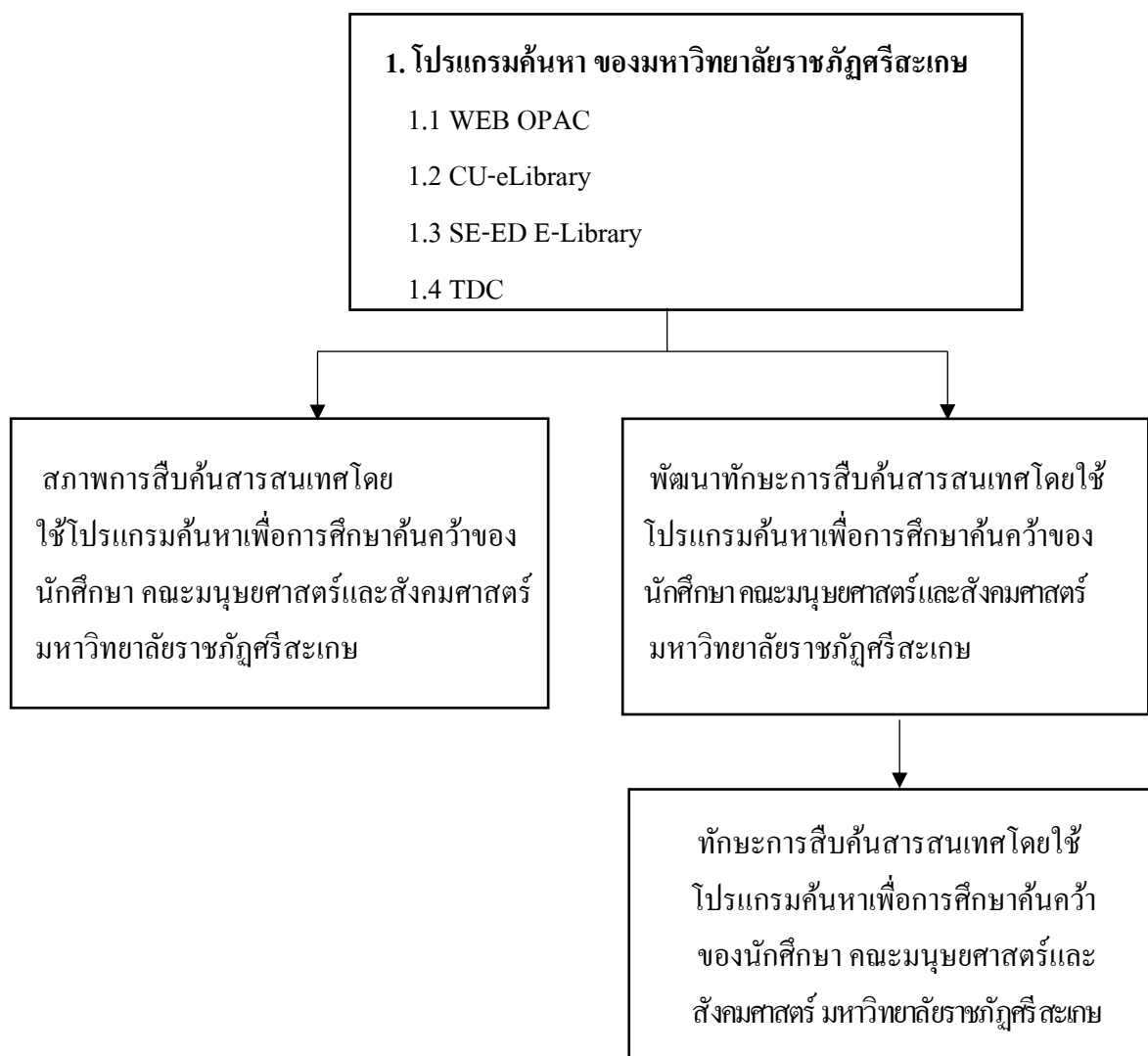
จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การสืบค้นสารสนเทศมีความสำคัญต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษา การสืบค้นสารสนเทศโดยใช้แหล่งสืบค้นที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เป็นโปรแกรมค้นหา การเข้าถึงแหล่งสารสนเทศ การใช้กลยุทธ์การสืบค้น นักศึกษาที่ใช้ในการสามารถสืบค้นสารสนเทศที่ด้านการวิจัย สามารถในการสืบค้นสารสนเทศมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการศึกษาของนักศึกษา รวมถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากความสำคัญ ดังกล่าวผู้วิจัย จึงสนใจที่จะการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาและเป็นแนวทางให้กับนักศึกษาคนอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
2. เพื่อพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นเชิงปริมาณ โดยมีขอบเขตและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ปีการศึกษา 2567 มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากประชากรทั้งหมด (Purposive sampling) จำนวน 173 คน

2. เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ประกอบด้วย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ได้แก่ แบบสอบถามเรื่อง สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ โดยลักษณะของแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ได้แก่

2.2.1 แบบทดสอบก่อน (Pre-test) การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้ก่อนที่จะเข้าสู่กิจกรรม มีลักษณะเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย

2.2.2 กิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา ได้แก่

- 1) WEB OPAC
- 2) CU-eLibrary
- 3) SE-ED E-Library
- 4) TDC

2.2.3 แบบทดสอบหลัง (Post-test) การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่วัดความรู้หลังการจัด

กิจกรรม มีลักษณะเป็นแบบทดสอบแบบปรนัย และเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันกับแบบทดสอบก่อนเรียน เพื่อที่จะวัดว่าผู้เรียนมีทักษะความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม

2.3 นำแบบสอบถามและแบบทดสอบที่ได้ดำเนินแก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความตรงของเนื้อหา หากค่า IOC และความชัดเจนของเนื้อหา ผลรวมค่าเฉลี่ยของ $IOC = 0.92$

2.4 ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามและแบบทดสอบตามคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

2.5 จัดพิมพ์แบบสอบถามและแบบทดสอบฉบับสมบูรณ์ และลงพื้นที่ในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการขอจริยธรรมสำหรับพิจารณาจากโครงการวิจัยในมนุษย์ และได้หนังสือรับรองจริยธรรม เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2568 เลขที่ HE682001 จากสำนักงานคณะกรรมการการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัย เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของ นักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

2. ศึกษาบริบทของนักศึกษาโดยการสอบถามกับ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ และคณาจารย์ในแต่ละสาขาวิชาเกี่ยวกับบริบทของนักศึกษา เพื่อการ ประสานงานกับนักศึกษาและสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับนักศึกษา

3. ผู้วิจัยชี้แจงให้ประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษาทราบถึงวัตถุประสงค์ของ แบบสอบถาม แล้วแจกแบบสอบถามเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้ โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา

4. ผู้ศึกษาเก็บแบบสอบถามจากประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

5. นำแบบสอบถามมาวิเคราะห์ข้อมูล ในวัตถุประสงค์ที่ 1

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้า ของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

1. ผู้ศึกษาติดต่อกับอาจารย์ผู้สอนและประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดกิจกรรม ทั้งนี้จะมีการทดสอบก่อน (Pre-test) การจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา

2. จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา โดยใช้โปรแกรมค้นหา ได้แก่

2.1 WEB OPAC

2.2 CU-eLibrary

2.3 SE-ED E-Library

2.4 TDC

3. หลังจากนักศึกษาได้รับการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา และมีการทดสอบหลัง (Post-test) เพื่อตรวจสอบความเข้าใจของนักศึกษา หลังได้รับการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา

4. ผู้วิจัยบันทึกผลการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษาต่อไป

4. การจัดการกระทำกับข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้มีการจัดการกระทำข้อมูลหลังจากการเก็บข้อมูล โดยการตรวจสอบความถูกต้อง และสมบูรณ์ของเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1 ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลแบบสอบถามวัตถุประสงค์ที่ 1 สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษว่าข้อมูลสมบูรณ์หรือไม่ เพื่อนำไปวิเคราะห์ใช้สถิติ ร้อยละ

4.2 ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลวัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ในการจัดกิจกรรม อาทิ การทดสอบก่อนการจัดกิจกรรม และทดสอบหลังการจัดกิจกรรม ผู้เรียนได้เข้าร่วมครบทั้ง 3 ส่วนถือว่าข้อมูลสมบูรณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ใช้สถิติ ร้อยละ และนำเสนอมาเปรียบเทียบก่อนการจัดกิจกรรมและหลังจัดกิจกรรม

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1.1 สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ สรุปได้ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 173 คน

เมื่อจำแนกตามเพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงมากที่สุด จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 79.20 และกลุ่มตัวอย่างเพศชาย จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80

เมื่อจำแนกตามสาขาวิชา พบว่า สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 12.70 สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 สาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 30.10 สาขาวิชาภาษาจีน จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 17.30 สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.20 สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 15.60 สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 2.30 และ สาขาวิชานิติศาสตร์ จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 9.20

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

เมื่อจำแนกตามรายชื่อ ข้อที่ 1 นักศึกษาทราบหรือไม่ว่าโปรแกรมค้นหาคืออะไร พบว่า นักศึกษาทราบ จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 76.90 ไม่ทราบ จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 23.10

ข้อที่ 2 นักศึกษาเคยใช้โปรแกรมค้นหา ต่อไปนี้ ในการสืบค้นสารสนเทศเพื่อการศึกษาค้นคว้า พบว่า นักศึกษาเคยใช้โปรแกรมค้นหา WEB OPAC จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 67.60 CU-eLibrary จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 19.10 TDC จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.60 และ SE-ED E-Library จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 35.80

ข้อที่ 3 นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหา WEB OPAC เพื่อการศึกษาค้นคว้าอยู่ในระดับใด พบว่า นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหา WEB OPAC อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 มาก จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 11.00 ปานกลาง จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 46.80 น้อย จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 27.20 และน้อยที่สุด จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 11.00

ข้อที่ 4 นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหา CU-eLibrary เพื่อการศึกษาค้นคว้าอยู่ในระดับใด พบว่า นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหา CU-eLibrary อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 คน

คิดเป็นร้อยละ 0.60 มาก จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 9.80 ปานกลาง จำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 36.40 น้อย จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 39.90 และน้อยที่สุด จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 13.30

ข้อที่ 5 นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหา TDC เพื่อการศึกษาค้นคว้าอยู่ในระดับใด พบว่า นักศึกษามีทักษะในการใช้งาน โปรแกรมค้นหา TDC อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.70 มาก จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 8.10 ปานกลาง จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 37.60 น้อย จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 38.20 และน้อยที่สุด จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 14.50

ข้อที่ 6 นักศึกษามีทักษะในการใช้งาน โปรแกรมค้นหา SE-ED E-Library เพื่อการศึกษาค้นคว้า อยู่ในระดับใด พบว่า นักศึกษามีทักษะในการใช้งาน โปรแกรมค้นหา SE-ED E-Library อยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 3.50 มาก จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 9.20 ปานกลาง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 38.70 น้อย จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 และน้อยที่สุด จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00

ข้อที่ 7 นักศึกษาทราบหรือไม่ว่าโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้า เป็นโปรแกรมค้นหาแบบใด พบว่า นักศึกษา ทราบ คือโปรแกรมค้นหาข้อมูล จำนวน 114 คน คิดเป็นร้อยละ 65.90 โปรแกรมค้นหางานวิจัย จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 44.50 โปรแกรมค้นหาคitations จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 26.60 โปรแกรมค้นหาหนังสือ จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 27.20 โปรแกรมค้นหาแบบอื่นๆ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.60 และไม่ทราบ จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 11.60

ข้อที่ 8 นักศึกษาเรียนรู้วิธีการใช้งานโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้า ได้อย่างไรพบว่า นักศึกษา ยังไม่เคยเรียนรู้ จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 34.10 เรียนรู้ด้วยตนเอง จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 33.50 เรียนรู้จากอาจารย์ จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 21.40 เรียนรู้จากเพื่อนแนะนำ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 7.50 เรียนรู้จากการอบรม จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 2.90 และอื่นๆ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.60

ข้อที่ 9 นักศึกษาใช้เวลาในการค้นหาสารสนเทศที่ต้องการเท่าใด พบว่า นักศึกษาใช้เวลาในการค้นหาสารสนเทศ 1-5 นาที จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 10.40 5-10 นาที จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 26.00 10-20 นาที จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 และ 20 นาทีขึ้นไป จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 41.00

ข้อที่ 10 นักศึกษาใช้งานโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าบ่อยเพียงใด พบว่า นักศึกษาใช้งานโปรแกรมค้นหา 1 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 39.30 2 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 22.50 มากกว่า 3 ครั้ง/สัปดาห์ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 17.30 และไม่เคยค้นหา จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 20.80

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

นักศึกษาอยากให้มีการจัดอบรมการใช้งาน โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

1.2 พัฒนาศักยภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ส่วนที่ 1 แบบทดสอบก่อน (Pre-test) ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบก่อน (Pre-test) พบว่า นักศึกษาตอบแบบทดสอบก่อนได้รับการพัฒนาศักยภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา จำนวน 173 คน มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 43.58 คะแนนเฉลี่ยยังไม่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อ พบว่า

1. ข้อใดเป็นสัญลักษณ์ของ CU-eLibrary นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 92.00
2. CU-eLibrary มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้ที่เล่ม นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 44.30
3. WEB OPAC มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือต่อได้สูงสุดกี่ ครั้ง นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 36.20
4. SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้ที่เล่ม นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 73 คน คิดเป็นร้อยละ 42.00
5. TDC นักศึกษาสามารถดาวน์โหลดได้สูงสุดกี่ชื่อเรื่อง (ถ้าใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ) นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 58.00
6. CU-eLibrary มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้กี่วัน นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 62.10
7. WEB OPAC (Renew) มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือต่อ (Renew) ได้ครั้งละกี่วัน นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 104 คน คิดเป็นร้อยละ 59.80
8. SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้กี่วัน นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 55.20
9. จากภาพที่ 1 คือขั้นตอนใดของ CU-eLibrary นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 55.70
10. จากภาพที่ 1 หากต้องการดูตัวอย่างหนังสือต้องกดที่หมายเลขใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 45.40
11. หากนักศึกษาต้องการสมัครสมาชิก SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ต้องสมัครอย่างไร นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 24.70
12. จากภาพ คือขั้นตอนใดของ SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 39.10

13. จากภาพ คือขั้นตอนใดของ SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 21.30

14. จากภาพ คือขั้นตอนใดของ SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 44.30

15. หากต้องการหนังสือในห้องสมุดต้องเข้าใช้งานที่ฐานข้อมูลใดถึงจะค้นหาหนังสือได้อย่างรวดเร็ว นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 25.90

16. หากต้องการดาวน์โหลดงานวิจัยจาก TDC โดยไม่ต้องสมัครสมาชิกต้องทำอย่างไร นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 40.20

17. TDC ย่อมาจากคำใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 48.90

18. จากภาพเป็นการสืบค้นแบบใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 18.40

19. TDC คืออะไร นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 28.70

20. เว็บไซต์ของ TDC คือข้อใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 29.30

ส่วนที่ 2 จัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษา
คั่นกว่าของนักศึกษา ได้แก่ 1. WEB OPAC 2. CU-eLibrary 3. SE-ED E-Library 4. TDC

ส่วนที่ 3 แบบทดสอบหลัง (Post-test) ผลการวิเคราะห์แบบทดสอบหลัง (Post-test) พบว่า
นักศึกษาตอบแบบทดสอบหลังได้รับการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาคั่นกว่าของนักศึกษา จำนวน 173 คน มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 83.27 คะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50 เมื่อจำแนกเป็นรายชื่อ พบว่า

1. ข้อใดเป็นสัญลักษณ์ของ CU-eLibrary นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00

2. CU-eLibrary มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้ที่เล่ม นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50

3. WEB OPAC มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือต่อได้สูงสุดกี่ครั้ง นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 107 คน คิดเป็นร้อยละ 60.80

4. SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้ที่เล่ม นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 83.50

5. TDC นักศึกษาสามารถดาวน์โหลดได้สูงสุดกี่เรื่อง (ถ้าใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ) นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 83.50

6. CU-eLibrary มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้กี่วัน นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 92.00

7. WEB OPAC (Renew) มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือต่อ (Renew) ได้ครั้งละกี่วัน นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 84.70

8. SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาสามารถยืมหนังสือได้กี่วัน นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 154 คน คิดเป็นร้อยละ 87.50

9. จากภาพที่ 1 คือขั้นตอนใดของ CU-eLibrary นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 85.20

10. จากภาพที่ 1 หากต้องการดูตัวอย่างหนังสือต้องกดที่หมายเลขใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 84.70

11. หากนักศึกษาต้องการสมัครสมาชิก SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ต้องสมัครอย่างไร นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 84.10

12. จากภาพ คือขั้นตอนใดของ SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 85.80

13. จากภาพ คือขั้นตอนใดของ SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 142 คน คิดเป็นร้อยละ 80.70

14. จากภาพ คือขั้นตอนใดของ SE-ED E-Library มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 83.50

15. หากต้องการหนังสือในห้องสมุดต้องเข้าใช้งานที่ฐานข้อมูลใดถึงจะค้นหาหนังสือได้อย่างรวดเร็ว นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 78.40

16. หากต้องการดาวน์โหลดงานวิจัยจาก TDC โดยไม่ต้องสมัครสมาชิกต้องทำอย่างไร นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 86.40

17. TDC ย่อมาจากคำใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 85.20

18. จากภาพเป็นการสืบค้นแบบใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 75.60

19. TDC คืออะไร นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 72.70

20. เว็บไซต์ของ TDC คือชื่อใด นักศึกษาที่ตอบถูกจำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 83.50

สรุปผลการวิจัย จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ พบว่า ทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษาเพิ่มขึ้น ก่อนเรียนนักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยรวมร้อยละ 43.58 หลังจากรับการพัฒนาโดยการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา หลังเรียนนักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยรวมร้อยละ 83.27

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษา ค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. สภาพการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษา ค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า นักศึกษาทราบว่าโปรแกรมค้นหาคืออะไร นักศึกษาเคยใช้โปรแกรมค้นหาในการสืบค้นสารสนเทศเพื่อการศึกษา ค้นคว้ามากที่สุด ได้แก่ WEB OPAC เนื่องจากนักศึกษาค้นเคยและใช้โปรแกรม WEB OPAC เพื่อค้นหาหนังสือในห้องสมุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Pitithanabodee et al. (2021) บทความเรื่อง พฤติกรรมการแสวงหาสารสนเทศเพื่อการทำงานที่ได้รับมอบหมายของนักศึกษา สาขาวิชาภาษาจีนในมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ค้นหาสิ่งพิมพ์โดยใช้ฐานข้อมูลทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด (OPAC) โดยสืบค้นจากเมนูชื่อเรื่อง (Title) ของเอกสารที่ต้องการผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ให้บริการในห้องสมุดและสมาร์ตโฟนของตนเอง

นักศึกษามีทักษะในการใช้งานโปรแกรมค้นหาอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ โปรแกรม WEB OPAC และ SE-ED E-Library และอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ โปรแกรม CU-eLibrary และ TDC เนื่องจากส่วนใหญ่ นักศึกษาไม่คุ้นเคยกับโปรแกรมและไม่ทราบว่าโปรแกรมดังกล่าว จึงขาดทักษะในการ ใช้งานโปรแกรมค้นหาสารสนเทศดังกล่าว และนักศึกษามากกว่าครึ่งใช้ Google ในการสืบค้นสารสนเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lumdee (2013) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาทักษะการใช้งานโปรแกรมค้นหาของนักศึกษาวิทยาลัยราชพฤกษ์ พบว่า สำหรับการประเมินทักษะการใช้โปรแกรมค้นหาของนักศึกษา มีจำนวน 222 คน หรือร้อยละ 64.35 ได้ประเมินว่าตนมีทักษะระดับปานกลางเท่านั้น และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ratsmeerot and Chanprasert (2017) บทความเรื่อง การสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหา ของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า ส่วนใหญ่ใช้โปรแกรมค้นหาเพียงโปรแกรมเดียว คือ Google

นักศึกษามากกว่าครึ่งทราบว่าโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษา ค้นคว้า เป็นโปรแกรมค้นหาข้อมูล เนื่องจากนักศึกษาต้องการใช้โปรแกรมค้นหาสารสนเทศจึงทราบว่าโปรแกรมใดที่สามารถค้นหาสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการมากที่สุด ดังนั้นจึงทราบว่าแต่ละ โปรแกรมค้นหาสารสนเทศผลลัพธ์ที่ได้แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Lumdee (2013) ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาทักษะการใช้งานโปรแกรมค้นหาของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ พบว่า ความเข้าใจของนักศึกษาที่ทราบว่าโปรแกรมค้นหาที่ตนใช้อยู่เป็นแบบใด

นักศึกษามากกว่าครึ่งยังไม่เคยเรียนรู้วิธีการใช้งานโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษา ค้นคว้า แต่พยายามเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามากกว่าครึ่งขาดทักษะการใช้งานโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษา ค้นคว้าอย่างเป็นระบบและมักใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง นักศึกษาจึงมีความต้องการให้ทาง

มหาวิทยาลัยจัดอบรมการใช้งานโปรแกรมดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ratsmeerot and Chanprasert (2017) บทความเรื่อง การสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหา ของนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า มีวิธีการเข้าถึงแหล่งสารสนเทศจากการเข้ารับการอบรมมีสัดส่วนน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 1.9 เท่านั้น

นักศึกษาส่วนใหญ่ใช้เวลาในการค้นหาสารสนเทศที่ต้องการ 20 นาทีขึ้นไป และใช้งานโปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้า 1 ครั้ง/สัปดาห์ เนื่องจากไม่ทราบวิธีการสืบค้นสารสนเทศให้ตรงกับความต้องการ หรือไม่ทราบวิธีการสืบค้นข้อมูลที่ได้ผลลัพธ์อย่างรวดเร็ว จึงทำให้นักศึกษาใช้งานโปรแกรมค้นหาข้อมูลน้อยครั้ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Ratsmeerot and Chanprasert (2017) บทความเรื่อง การสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหา ของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า ระยะเวลาโดยเฉลี่ยที่ใช้สืบค้นข้อมูลแต่ละครั้ง พบว่านักศึกษามีระยะเวลาโดยเฉลี่ยมากกว่า 20 นาที (ร้อยละ 35.5) รองลงมาคือ 16-20 นาที (ร้อยละ 22.1) และ 6-10 นาที น้อยที่สุด (ร้อยละ 12.2)

2. พัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

จากการศึกษา พบว่า ทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษาเพิ่มขึ้น ก่อนเรียนนักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยรวมร้อยละ 43.58 หลังได้รับการพัฒนาโดยการจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา หลังเรียนนักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยรวมร้อยละ 83.27 โดยผู้สอนใช้แนวทางการจัดกิจกรรมเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นหลัก โดยให้นักศึกษาฝึกปฏิบัติจริงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละโปรแกรมผ่านเว็บไซต์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ รวมถึงการฝึกปฏิบัติการสืบค้นสารสนเทศในแต่ละโปรแกรม เพื่อค้นหาสารสนเทศที่ตรงกับความต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Manoratsakul (2025) บทความเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศและการจัดชั้นหนังสือของนักศึกษาในรายวิชาห้องสมุดดิจิทัลและนวัตกรรมการเรียนรู้ สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.05

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่า ผู้วิจัยได้พัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ แต่ยังขาด

การนำข้อมูลไปใช้ในห้องสมุด มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ เพื่อนำข้อมูลไปใช้จัดการอบรม ส่งเสริมการเรียนรู้ให้นักศึกษา ดังนั้นควรมีการส่งเสริม ทักษะ ความรู้เกี่ยวกับการสืบค้นสารสนเทศในรูปแบบสร้างเป็นดิจิทัล วัตถุประสงค์ให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยการพัฒนาทักษะการสืบค้นสารสนเทศโดยใช้โปรแกรมค้นหาที่ทางมหาวิทยาลัยจัดหาเพื่อการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษาในรูปแบบสื่อออนไลน์ หรือการผลิตสื่อดิจิทัล

References

- Lumdee, N. (2013). Search engine usage skill study of Ratchaphruek College's student. *Phranakhon Rajabhat Research Journal : Humanities and Social Sciences*, 8(2), 38-48. [In Thai]
- Manoratsakul, S. (2025). A study of academic achievement in information resource searching and bookshelf organizing of students in the digital library and learning innovation course, Office of Academic Resources, Prince of Songkla University. *T.L.A. Research Journal*, 18(2), 201-213. [In Thai]
- Pantakua, N. (2008). *Factors affecting internet information searching of high-school student in the Bang Kapi area*. [Master's thesis]. Ramkhamhaeng University. [In Thai]
- Pitithanabodee, N., Luengsakri, N., Mayou, K., & Suttiwong, T. (2021). Information seeking behavior in conducting assignments of Chinese major students at Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University. *T.L.A. Research Journal*, 14(1), 1-19. [In Thai]
- Ratsmeerot, P., & Chanprasert, S. (2017). Information searching using search engine undergraduates students of Khon Kaen University. *KKU Research Journal (Graduate study)*, 17(1), 105-113. [In Thai]
- Stefan, B., Charles, La. C., & Gordon, V. C. (2010). *Information retrieval: Implementing search engine [Internet]*. <http://iss.ndl.go.jp/books/R100000002- I023910788-00>

**การพัฒนาเค้าร่างเมทาดาทา (Metadata schema) สำหรับการจัดการสารสนเทศวัด:
กรณีศึกษาวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์**

สุชาดา สุรางค์กุล¹, ปารมี ลางคูลานนท์¹, มะลิวรรณ สุวรรณพฤษย์¹, ฉันทนันท์ สีดาแก้ว¹
และศาสตรา มุลวิไล²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเค้าร่างเมทาดาทา (Metadata Schema) มาตรฐาน 9 หมวด 75 เขตข้อมูล สำหรับการจัดการสารสนเทศของวัดในจังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเน้นการบันทึก "เสียงของชุมชน" (Community Voice) ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ชุมชนสร้าง สืบทอด และให้ความหมาย อันเป็นมิติที่เค้าร่างมาตรฐานสากลมักละเว้น ใช้วัดกรณีศึกษา 4 แห่ง ได้แก่ วัดภูคานไห วัดพระธาตุหมื่นหิน วัดพุทธาวาส และวัดโพธิ์ชัยเสมาราม คัดเลือกโดยการสุ่มแบบความแตกต่างสูงสุด (Maximum Variation Sampling) เพื่อให้ครอบคลุมมรดกประเภทต่าง ๆ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ตามแนวทาง Explanatory Sequential Design เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 40 คน ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก 40 ครั้ง การสนทนากลุ่ม 8 ครั้ง (วัดละ 2 ครั้ง) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัยผ่านการตรวจสอบ ความตรงเชิงเนื้อหา (IOC = 0.89) และความเที่ยง (Cronbach's Alpha = 0.92) เค้าร่างเมทาดาทาที่พัฒนาขึ้นครอบคลุม 9 หมวด ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม-สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม-ประเพณี การท่องเที่ยว พุทธศาสนา สังคม-เศรษฐกิจ การอนุรักษ์ และสื่อสารสนเทศ ผลการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (Modified Delphi 2 รอบ) พบว่าเค้าร่างมีความครอบคลุมและยืดหยุ่นระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.57$, S.D. = 0.30) สามารถรองรับวัดที่แตกต่างกันตั้งแต่พุทธสถานป่าไปจนถึงแหล่งโบราณคดีอายุกว่า 1,300 ปี ข้อค้นพบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) เค้าร่างบูรณาการมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ไว้ในโครงสร้างเดียว ซึ่งไม่มีในมาตรฐานสากลใด (2) เค้าร่างทำหน้าที่เป็นเครื่องมือวินิจฉัยช่องว่างข้อมูล (Data Gap) เพื่อวางแผนการอนุรักษ์ระยะยาว และ (3) สามหมวดที่พัฒนาขึ้นใหม่บันทึกเสียงของชุมชนที่มักถูกละเว้นจาก Dublin Core และ ICOM Spectrum งานวิจัยนี้เสนอเค้าร่างเมทาดาทาด้านแบบที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง สำหรับวัดในบริบทอีสาน เพื่อเป็นมาตรฐานการจัดการสารสนเทศมรดกวัฒนธรรมระดับจังหวัด

คำสำคัญ: เค้าร่างเมทาดาทา, การจัดการสารสนเทศ, มรดกวัฒนธรรมวัด, บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์, การอนุรักษ์ดิจิทัล

(Received: 27 April 2026; Revised: 14 June 2026; Accepted: 14 June 2026)

¹ สาขาวิชาวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

² งานวิทยบริการและเทคโนโลยีการศึกษา สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

**Developing a Metadata Schema for Temple Information Management:
A Case Study of Temples in Kalasin Province**

Suchada Surangkul¹, Bhalamee Langkulanont¹, Maliwan Suwannaphruk¹, Natthanan Sridakaew¹
and Sattru Moolvilai²

Abstract

This research developed and validated a nine-category, 75-field Metadata Schema for managing information on temples in Kalasin Province, Thailand. Grounded in library and information science — including Dublin Core, ICOM Spectrum, CIDOC CRM, and FAIR Data Principles — the schema was developed through three phases: (1) analysis of five international metadata standards, (2) field data collection from 40 key informants through 40 in-depth interviews, eight focus group sessions (two per temple), and participant observation (October 2024 – March 2025), and (3) a two-round Modified Delphi evaluation by five experts. Four case study temples were selected using Maximum Variation Sampling: Wat Phudanhai, Wat Phra That Muen Hin, Wat Buddhawas, and Wat Phothichai Semaaram. Research instruments achieved content validity (IOC = 0.89) and reliability (Cronbach's Alpha = 0.92). Expert evaluation rated the schema as highly comprehensive and flexible ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = 0.30). Three key contributions emerged: (1) the schema integrates both tangible and intangible heritage in a single structure absent from all standard international schemas; (2) it functions as a diagnostic tool identifying data gaps for long-term conservation planning; and (3) three newly developed categories capture "Community Voice" — community-generated, transmitted, and interpreted knowledge systematically excluded from Dublin Core and ICOM Spectrum. This study proposes a prototype, community-centered Metadata Schema for Isan Buddhist temples as a provincial heritage information management standard.

Keywords: Metadata schema, Information management, Temple cultural heritage, Library and information science, Digital conservation

¹ Innovation local development, Faculty of Liberal Arts, Kalasin University

² Bureau of Academic Support and Registration, Kalasin University

บทนำ

วัดพุทธศาสนาในภาคอีสานของไทยทำหน้าที่พร้อมกันหลายบทบาท ทั้งเป็นศาสนสถาน แหล่งเรียนรู้ ศูนย์กลางวัฒนธรรม และในบางกรณีเป็นแหล่งโบราณคดีระดับชาติ ความซับซ้อนเชิงพหุบทบาทนี้ทำให้วัด บรรจุสารสนเทศที่มีคุณค่าหลายชั้น ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อย่างไรก็ตาม คำร่างเมทาดาตา มาตรฐานสากล เช่น Dublin Core (DCMI, 2020) ICOM Spectrum (Collections Trust, 2022) และ CIDOC CRM (Doerr, 2003) ออกแบบมาสำหรับสถาบันมรดกวัฒนธรรมแบบ "ปิด" เช่น พิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ โดยไม่คำนึงถึงลักษณะของวัดพุทธศาสนาในชุมชนที่มีพลวัตและมีชีวิต

Buragohain et al. (2024) พบว่าความท้าทายหลักของการพัฒนาระบบสารสนเทศสำหรับมรดกวัฒนธรรม ไม่ใช่เทคโนโลยี แต่คือการออกแบบ "โครงสร้างข้อมูล" ที่รองรับความหลากหลายของมรดกในแต่ละ บริบทท้องถิ่นได้ Li et al. (2023) ชี้ว่างานวิจัยส่วนใหญ่เน้นการบันทึกเชิงกายภาพ (Physical Documentation) โดยขาดการบูรณาการข้อมูลชุมชนและมรดกที่จับต้องไม่ได้ (มรดกวัฒนธรรมนามธรรม) งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาคำร่างเมทาดาตาสำหรับวัดพุทธศาสนาในบริบทอีสาน โดยให้ชุมชนเป็นทั้งแหล่งข้อมูล และผู้ดูแลข้อมูล

ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งคือคำร่างเมทาดาตาตามมาตรฐานสากลไม่สามารถบันทึก "เสียงของชุมชน" (Community Voice) ได้ กล่าวคือข้อมูลที่ชุมชนสร้าง สืบทอด และให้ความหมาย ได้แก่ ค่านาน ความเชื่อ พิธีกรรม และนัยความหมายที่ชุมชนมีต่อวัด ซึ่งแตกต่างจากมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (Intangible Cultural Heritage) ของ UNESCO (2003) ที่ครอบคลุมประเพณีและการปฏิบัติทางวัฒนธรรมในความหมาย กว้าง เสียงของชุมชนในที่นี้หมายถึงชั้นความหมายที่ลึกกว่า ซึ่งชุมชนเจ้าของมรดกเป็นผู้กำหนดและ สืบทอดโดยตรง Gilliland (2016) เน้นว่าเมทาดาตาที่ดีต้องบอกไม่เพียงว่าวัตถุคืออะไร แต่ต้องบอก ด้วยว่ามีความหมายอย่างไรต่อใคร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาคำร่างเมทาดาตาสำหรับการจัดการสารสนเทศวัดในบริบทอีสาน ที่ครอบคลุมทั้งมรดกที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมนามธรรม
2. เพื่อทดสอบความครอบคลุมและความยืดหยุ่นของคำร่างเมทาดาตากับวัดกรณีศึกษา 4 แห่งที่มีความหลากหลายสูงสุดในจังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อระบุช่องว่างข้อมูล (Data Gap) และเสียงของชุมชน (Community Voice) ที่คำร่างมาตรฐานสากลมักพลาด แต่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมวัด

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิด 4 ชุดหลักในการออกแบบเค้าร่างเมทาดาตา

กรอบที่ 1 หลักการ FAIR Data Principles (Wilkinson et al., 2016) ที่กำหนดว่าข้อมูลต้องมีคุณสมบัติ ค้นหาได้ (Findable) เข้าถึงได้ (Accessible) ทำงานร่วมกันได้ (Interoperable) และนำกลับมาใช้ได้ (Reusable) ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการออกแบบเค้าร่างที่ไม่เพียงเก็บข้อมูลได้ แต่ยังทำให้ข้อมูลใช้งาน ได้จริง โดยชุมชน นักวิจัย และหน่วยงานอนุรักษ์ในระยะยาว

กรอบที่ 2 หลักการ CARE Principles for Indigenous Data Governance (Carroll et al., 2020) ที่กำหนดว่าข้อมูลชุมชนต้องตอบสนองต่อผลประโยชน์ร่วม (Collective Benefit) มีสิทธิ์เข้าถึงที่เป็นธรรม (Authority to Control) ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ (Responsibility) และส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) กรอบนี้เป็นรากฐานในการออกแบบหมวดที่ 7 (สังคม-เศรษฐกิจ) และเขตข้อมูล 7.2 เสียงของชุมชน ให้มีกลไกป้องกันการตีความข้อมูลชุมชนแบบตัดบริบท

กรอบที่ 3 อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกวัฒนธรรมนามธรรมของ UNESCO (2003) ซึ่งนิยามว่า มรดกวัฒนธรรมนามธรรมครอบคลุมประเพณี ศิลปะการแสดง พิธีกรรม ความรู้และการปฏิบัติที่ชุมชนถ่ายทอด จากรุ่นสู่รุ่น อนุสัญญานี้เป็นรากฐานในการออกแบบหมวดที่ 4 (วัฒนธรรม-ประเพณี) และหมวดที่ 6 (พุทธศาสนา) ซึ่งไม่มีในมาตรฐานสากลใด

กรอบที่ 4 บทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์สารสนเทศมรดกวัฒนธรรม Jitr-Ue (2016) ศึกษา การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ จัดเก็บข้อมูลเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบสารสนเทศมรดกวัฒนธรรมมีความสมบูรณ์และยั่งยืน Apakaro (2005) อธิบายว่าวัดพุทธศาสนาในชนบทไทยทำหน้าที่เป็น "คลังความรู้ชุมชน" ที่บรรจุข้อมูลหลากหลายมิติ ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยไม่สูญเสียความหมาย

ทบทวนวรรณกรรม

เค้าร่างเมทาดาตาสากลสำหรับมรดกวัฒนธรรม

Dublin Core (DCMI, 2020) กำหนด 15 องค์ประกอบพื้นฐาน พัฒนาเป็น ISO 15836-1:2017 ข้อดีคือ ความเรียบง่ายและการทำงานร่วมกันได้ข้ามระบบ แต่ข้อจำกัดคือขาดมิติชุมชนและมรดกวัฒนธรรม นามธรรม ICOM Spectrum 5.1 (Collections Trust, 2022) ครอบคลุมการจัดการคอลเลกชัน 21 ขั้นตอน สำหรับ พิพิธภัณฑ์ และ CIDOC CRM (ISO 21127:2023) เป็นออนโทโลยี (Ontology) ระดับสูงสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Doerr, 2003) ทั้งสามเค้าร่างออกแบบมาสำหรับ "วัตถุในสถาบัน" ไม่ใช่ "ชุมชนที่มีชีวิต"

Gilliland (2016) ชี้ว่าเมทาดาตาที่ดีต้องบอกความหมายของวัตถุต่อชุมชน ไม่ใช่เพียงคุณลักษณะทางกายภาพ

งานวิจัยในบริบท UNESCO และมรดกวัฒนธรรมนามธรรม: UNESCO ได้จัดทำแนวทางการบันทึกและจัดทำ บัญชีมรดกวัฒนธรรมนามธรรมตามอนุสัญญา ค.ศ. 2003 โดยมีการนำมาพัฒนาเป็นเมทาดาตาเฉพาะทาง ในหลายประเทศ เช่น ระบบ RECiT ในแคนาดา และ SOIMA (Safeguarding of the Documentary Heritage on Intangible Heritage) ในยุโรป (Ammirati et al., 2024) งานเหล่านี้ยืนยันความจำเป็น ของการพัฒนาเค้าร่างเฉพาะสำหรับบริบทชุมชน ซึ่งเป็นทิศทางที่งานวิจัยนี้มุ่งเติมเต็ม

งานวิจัยเฉพาะด้านเมทาดาตาสำหรับวัดพุทธศาสนายังมีน้อยมาก Mainicheva et al. (2017) พัฒนาหลักการสร้างแบบจำลองสารสนเทศ (Information Modeling) สำหรับวัดพุทธไม้แบบดั้งเดิมในไซบีเรีย โดยเน้นการบันทึกโครงสร้างสถาปัตยกรรมเป็นหลัก แต่ขาดมิติทางสังคม วัฒนธรรม และมรดกวัฒนธรรมนามธรรม Li et al. (2023) ทบทวนเครื่องมือดิจิทัลในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมมรดก พบว่างานส่วนใหญ่เน้นการบันทึกเชิงกายภาพโดยใช้ LiDAR, Photogrammetry และ 3D Scanning แต่ขาดการบูรณาการ ข้อมูลเชิงลึกทางชุมชน

งานวิจัยในประเทศไทย จุฑารัตน์ ทองทิพย์ (2560) พัฒนาระบบสื่อการเรียนรู้ความเป็นจริงเสมือนสำหรับโบราณสถานในจังหวัดลำปาง และนิติกร สุนาพานนท์ (2558) พัฒนาระบบทัวร์เสมือนจริง แบบมีส่วนร่วม ทั้งสองงานพบว่าการมีข้อมูลเชิงลึกทางวัฒนธรรมประกอบภาพ 360 องศาเพิ่มคุณค่า ของระบบอย่างมีนัยสำคัญ แต่ยังขาดโครงสร้างสารสนเทศที่เป็นระบบ Ammirati et al. (2024) ใน UNESCO Dive into Heritage project ยืนยันว่าคุณภาพของเมทาดาตาคือปัจจัยกำหนดคุณภาพของ ประสบการณ์มรดกดิจิทัล (Digital Heritage Experience)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่ายังไม่มีงานวิจัยที่พัฒนาเค้าร่างเมทาดาตาที่ (1) ออกแบบเฉพาะสำหรับ วัดพุทธศาสนาในบริบทชุมชนอีสาน (2) ครอบคลุมทั้งมรดกที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมนามธรรมใน โครงสร้างเดียวกัน (3) รองรับวัดหลากหลายประเภทโดยไม่ต้องปรับแก้โครงสร้าง และ (4) ให้ชุมชนเป็น ทั้งแหล่งข้อมูลและผู้ดูแลข้อมูล งานวิจัยนี้มุ่งเติมเต็มช่องว่างทั้ง 4 ประการ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ตาม Explanatory Sequential Design (Creswell & Plano Clark, 2017) แบ่งเป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์เค้าร่างเมทาดาตามาตรฐานสากล 5 ระบบ ได้แก่ Dublin Core, ICOM Spectrum 5.1, CIDOC CRM, LIDO v1.1 และ VRA Core 4.0 โดยวิเคราะห์จุดแข็ง ข้อจำกัด และความสามารถในการรองรับบริบทชุมชน เพื่อเป็นฐานในการออกแบบเค้าร่างใหม่

ระยะที่ 2 การเก็บข้อมูลภาคสนาม ระหว่างเดือนตุลาคม 2567 – มีนาคม 2568 จากผู้ให้ข้อมูลหลัก 40 คน คัดเลือกโดยการสุ่มแบบเจาะจงตามเกณฑ์ (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) พระสงฆ์และเจ้าอาวาส 8 รูป (วัดละ 2 รูป) เพื่อให้ข้อมูลด้านพุทธศาสนาและการบริหารวัด (2) ผู้นำชุมชนและกรรมการวัด 8 คน เพื่อให้ข้อมูลด้านบทบาทวัดต่อชุมชน (3) ปราชญ์ชุมชนและผู้สูงอายุ 8 คน เพื่อให้ข้อมูลตำนาน ความเชื่อ และพิธีกรรมที่สืบทอด (4) เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมและนักวิชาการท้องถิ่น 8 คน เพื่อให้ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี และ (5) นักท่องเที่ยว ผู้มาประกอบพิธีกรรม และสมาชิกชุมชน 8 คน เพื่อสะท้อน "เสียงของชุมชน" ในความหลากหลาย

เครื่องมือเก็บข้อมูลประกอบด้วย (1) แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก ครอบคลุม 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ ประวัติและความเป็นมาของวัด สิ่งก่อสร้างและศิลปกรรมที่โดดเด่น ประเพณีพิธีกรรมและตำนานที่สืบทอด และบทบาทของวัดต่อชุมชนในปัจจุบัน (2) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม 8 ครั้ง (วัดละ 2 ครั้ง ครั้งแรกเน้นมรดกที่จับต้องได้ ครั้งที่สองเน้นมรดกวัฒนธรรมนามธรรมและเสียงของชุมชน) และ (3) แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมสำหรับบันทึกพิธีกรรมและกิจกรรมชุมชน เครื่องมือทั้งหมดผ่านการ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน (IOC = 0.89) และทดลองใช้กับผู้ให้ข้อมูล นอกพื้นที่ 10 คน ก่อนปรับปรุงเครื่องมือ (Cronbach's Alpha = 0.92)

ระยะที่ 3 การประเมินคุณภาพเค้าร่างเมทาดาตาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่านด้วย Modified Delphi 2 รอบ ผู้เชี่ยวชาญประกอบด้วยนักบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ 2 ท่าน นักวิชาการมรดกวัฒนธรรม 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญระบบสารสนเทศมรดกวัฒนธรรม 1 ท่าน คัดเลือกวัดกรณีศึกษา 4 แห่งโดย Maximum Variation Sampling เพื่อให้ครอบคลุมมรดกประเภทต่าง ๆ ดังตารางที่ 1

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ตาม Braun & Clarke (2006) และการวิเคราะห์ข้ามกรณีศึกษา (Cross-case Analysis) ตาม Yin (2018) ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ตารางที่ 1 ลักษณะและเกณฑ์การคัดเลือกของวัดกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง

วัด	ประเภทมรดก	ปีก่อตั้ง	ลักษณะพิเศษ	เหตุผลการคัดเลือก
วัดภูคานไผ่	มรดกชุมชน (Community-based Heritage)	ราว พ.ศ. 2550	วัดป่า ช่างฝีมือชาวนา ไม่มี กลิ่น/เรียไร รอยพระพุทธรูป บาทธรรมชาติ	ทดสอบเค้าร่าง หมวด เสียงของชุมชนและมรดก วัฒนธรรมนามธรรม

วัด	ประเภทมรดก	ปีก่อตั้ง	ลักษณะพิเศษ	เหตุผลการคัดเลือก
วัดพระธาตุ หมื่นหิน	มรดกที่มีชีวิต (Contemporary Living Heritage)	พ.ศ. 2564	พระธาตุเจดีย์ทรงล้านนา 7 ชั้น สูง 41.3 ม. คราตั้งวัด พ.ศ. 2567	ทดสอบเค้าร่างวัดใหม่ที่ พัฒนาเร็วและมีชุมชน ออนไลน์ขนาดใหญ่
วัดพุทธาวาส	มรดกศิลปะพุทธ ศาสนาถึง ศตวรรษ (Mid- century Buddhist Art)	พ.ศ. 2511	พระพรหมภูมิปาโล หน้า ตัก 10.50 ม. สูง 17.80 ม.	ทดสอบเค้าร่างวัด ท่องเที่ยวที่มีข้อมูล ครบถ้วน
วัดโพธิ์ชัย เสมาราม	มรดกโบราณคดี (Archaeological Heritage)	พ.ศ. 2330	ใบเสมาทวารวดี 130 แผ่น อายุ ~1,300 ปี ขึ้นทะเบียน พ.ศ. 2479	ทดสอบเค้าร่างแหล่ง โบราณคดีระดับชาติ

จากตารางที่ 1 วัดกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่งมีความแตกต่างกันสูงสุดในทุกมิติ ครอบคลุมช่วงอายุตั้งแต่
ยุค ทวารวดี (ราว พ.ศ. 1100–1600) จนถึง พ.ศ. 2564 ประเภทมรดกตั้งแต่โบราณคดีระดับชาติไปจนถึงวัดที่
เพิ่งก่อตั้ง และรูปแบบการบริหารตั้งแต่วัดภายใต้กรมศิลปากรไปจนถึงวัดชุมชนพึ่งพาตนเอง ความ
หลากหลายนี้ ทำให้ผลการทดสอบเค้าร่างเมทาตาทามีความครอบคลุมและน่าเชื่อถือสูง

ผลการวิจัย

1. เค้าร่างเมทาตาทา 9 หมวดที่พัฒนาขึ้น

เค้าร่างเมทาตาทาที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 9 หมวดหมู่ รวม 75 เขตข้อมูล ดังตารางที่ 2 จุดที่
แตกต่างจากมาตรฐานสากลอย่างมีนัยสำคัญคือหมวดที่ 4, 5, 6 และ 7 ซึ่งพัฒนาขึ้นใหม่โดยเฉพาะ เพื่อ
รองรับเสียงของชุมชนและมรดกวัฒนธรรมนามธรรมของวัดพุทธศาสนาในชุมชน โดยหมวดที่ 5 (การ
ท่องเที่ยว) เป็นหมวดใหม่เฉพาะบริบทวัดท่องเที่ยว ส่วนหมวดที่ 4, 6 และ 7 เป็นหมวดที่ไม่มีใน
มาตรฐานสากลใดเลย ทั้ง Dublin Core, ICOM Spectrum และ CIDOC CRM

ตารางที่ 2 เค้าร่างเมทาตาทา 9 หมวดสำหรับวัดพุทธศาสนาในบริบทอีสาน

หมวด	ชื่อหมวด	จำนวนเขตข้อมูล	เขตข้อมูลสำคัญ	เปรียบเทียบมาตรฐานสากล
1	ข้อมูลพื้นฐาน	12	รหัสวัด, พิกัด GPS, สังกัด, เจ้าอาวาส	Dublin Core: Identifier, Title
2	ประวัติศาสตร์	8	ปีก่อตั้ง, ผู้ก่อตั้ง, เหตุการณ์สำคัญ	Spectrum: Object History
3	ศิลปกรรม-สถาปัตยกรรม	10	สิ่งก่อสร้าง, ขนาด, วัสดุ, รูปแบบ	CIDOC CRM: Man-Made Object
4	วัฒนธรรม-ประเพณี	7	พิธีกรรม, ประเพณี, ดำเนิน, ความเชื่อ	[ใหม่] ไม่มีในมาตรฐานสากล
5	การท่องเที่ยว	9	เส้นทาง, สิ่งอำนวยความสะดวก, ค่าใช้จ่าย	[ใหม่] เฉพาะบริบทการท่องเที่ยว
6	พุทธศาสนา	8	นิกาย, กิจกรรมทางศาสนา, หลักธรรม	[ใหม่] ไม่มีในมาตรฐานสากล
7	สังคม-เศรษฐกิจ	7	บทบาทชุมชน, เสียงของชุมชน	[ใหม่] เสียงของชุมชน
8	การอนุรักษ์	8	สถานะ, โครงการ, ความท้าทาย	Spectrum: Conservation
9	สื่อสารสนเทศ	6	แหล่งอ้างอิง, จุด VR, ช่องว่างข้อมูล	Dublin Core: Source — ขยาย

จากตารางที่ 2 เค้าร่างแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือหมวดที่ 1-3 และ 8-9 ที่รับมาจากมาตรฐานสากล (Dublin Core, Spectrum, CIDOC CRM) โดยเพิ่มความลึกในบริบทพุทธศาสนา กลุ่มที่สองคือหมวดที่ 4, 5, 6 และ 7 ที่พัฒนาขึ้นใหม่ โดยหมวดที่ 5 เพิ่มขึ้นเพื่อรองรับบริบทการท่องเที่ยวเฉพาะส่วนหมวดที่ 4, 6 และ 7 เป็นหมวดที่ไม่มีในมาตรฐานสากลใด เพื่อรองรับเสียงของชุมชนและมรดกวัฒนธรรมนามธรรมตามอนุสัญญา UNESCO (2003)

2. ผลการทดสอบความครอบคลุมกับวัดกรณีศึกษา

ผลการทดสอบกับวัดทั้ง 4 แห่งพบว่าหมวดที่ 4, 6 และ 7 สามารถบันทึกเสียงของชุมชนที่มีคุณค่าสูง ตัวอย่างสำคัญ 3 กรณี ได้แก่

(1) วัดภูคานไผ่ ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มชาวบ้านผู้ก่อตั้งวัดให้ข้อมูลร่วมกันว่า "พวกเราสร้างด้วยมือตัวเอง ไม่มีกฐิน ไม่มีผ้าป่า ไม่มีการเรียไรใด ๆ สร้างขึ้นจากแรงศรัทธาของช่างฝีมือชาวนา 5 คน" ข้อมูลนี้บอกเล่าอัตลักษณ์ของวัดได้ดีกว่าขนาดหรืออายุของสิ่งก่อสร้าง และเป็นตัวอย่างของ เสียงของชุมชนที่มีความซับซ้อนซึ่งต้องบันทึกอย่างระมัดระวังและละเอียดเชิงพรรณนา มิใช่การสรุปแบบย่อ เนื่องจากชาวบ้านแต่ละคนอาจมีมุมมองที่แตกต่างกันในรายละเอียด

(2) วัดพระธาตุหมื่นหิน ดำเนินนิมิต "หินหมื่นก้อนได้ดิน" ของหลวงปู่ศิลา ซึ่งเป็นที่มาของชื่อวัด และ แกนของความเชื่อของศิษยานุศิษย์ทั่วประเทศ Facebook Page 138,657 คน (เดือนเมษายน 2568) เป็นหลักฐานของชุมชนศาสนาดิจิทัล (Digital Religious Community) ที่เค้าร่างเมทาดาตาต้องรองรับได้

(3) วัดโพธิ์ชัยเสมาราม ดำเนินพญาฟ้าแดด-นางฟ้าหยาด และงานมหรหรมนวัฒนธรรมแห่งชาติ "วิถีถิ่น วิถีไทย" ที่มีการแห่สูงกว่า 1,600 ต้น สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับอนุสัญญา UNESCO (2003) เรื่อง มรดกวัฒนธรรมนามธรรมที่มักสำคัญกว่าโบราณวัตถุทางกายภาพในสายตาของชุมชนเจ้าของมรดก3. ผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

3. ผลการประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

ตารางที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพเค้าร่างเมทาดาตาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน

ด้านที่ประเมิน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ข้อสังเกตสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญ
1. ความครอบคลุมของเนื้อหา	4.63	0.28	ดีมาก	ครอบคลุมมรดกที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมนามธรรม
2. ความยืดหยุ่นในการประยุกต์ใช้	4.50	0.35	ดีมาก	รองรับวัดหลากหลายประเภทโดยไม่ต้องปรับโครงสร้าง
3. ความสอดคล้องกับมาตรฐานสากล	4.38	0.42	ดี	แนะนำพัฒนาการเชื่อมโยงทางความหมาย (Semantic Mapping) กับ Dublin Core
4. ความสามารถนำไปใช้จริง	4.75	0.25	ดีมาก	ชัดเจนเพียงพอสำหรับชุมชน/ผู้ไม่มีพื้นฐาน IT สามารถนำไปบันทึกข้อมูลได้เลย
รวมทุกด้าน	4.57	0.30	ดีมาก	

จากตารางที่ 3 ด้านความสามารถในการนำไปใช้จริงได้คะแนนสูงสุด ($\bar{x} = 4.75$) ยืนยันว่าเค้าร่าง ตอบหลักการเข้าถึงได้ (Accessible) ของ FAIR Data Principles (Wilkinson et al., 2016) ด้านความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลได้คะแนนต่ำสุด ($\bar{x} = 4.38$) ผู้เชี่ยวชาญแนะนำให้พัฒนา การเชื่อมโยงทางความหมาย (Semantic Mapping) กับ Dublin Core เพื่อการทำงานร่วมกัน (Interoperability) กับฐานข้อมูลมรดกวัฒนธรรมนานาชาติในอนาคต

4. ช่องว่างข้อมูลเครื่องมือวินิจฉัยการอนุรักษ์ระยะยาว

ตารางที่ 4 ช่องว่างข้อมูล (Data Gap) และแนวทางแก้ไขของวัดกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง

วัด	หมวดที่ ครบที่สุด	ช่องว่างข้อมูล	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข
วัดภูคานไผ่	หมวด 4, 6, 7	หมวด 5 พิกัด GPS, เวลาเปิด	วัดป่าไม่เป็นที่ ทางการ	สำรวจพิกัด GPS ภาคสนาม
วัดพระธาตุหมื่น หิน	หมวด 1, 2	หมวด 5 พิกัดแนชด หมวด 9 เบอร์ติดต่อ	วัดใหม่ ยัง พัฒนาอยู่	ประสานกับวัดโดยตรง
วัดพุทธาวาส	หมวด 5, 3	หมวด 7 จำนวนผู้มา เยือนต่อปี	ไม่มีระบบ บันทึกสถิติ	พัฒนาระบบบันทึกผู้ เยือน
วัดโพธิ์ชัยเสมาราม	หมวด 3, 8	หมวด 3 ข้อมูลใบเสมา บางแผ่นในพิพิธภัณฑ์ ขอนแก่น	ต้องประสาน กรมศิลปากร	เชื่อมโยงกับฐานข้อมูล กรมศิลปากร

จากตารางที่ 4 เค้าร่างเมทาดาทาทำหน้าที่เป็นทั้ง "กรอบจัดเก็บข้อมูล" และ "เครื่องมือวินิจฉัย" ที่ระบุ ช่องว่างข้อมูลของแต่ละวัดได้อย่างเป็นระบบ แต่ละวัดมีรูปแบบช่องว่างข้อมูลที่แตกต่างกันตามประเภทมรดก ยืนยันว่าการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมวัดต้องการแนวทางเฉพาะในแต่ละกรณี สอดคล้องกับ Li et al. (2023) ที่พบว่าการบันทึกเชิงกายภาพเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ และต้องบูรณาการข้อมูลเชิงลึกทางชุมชนเข้าไปด้วย เค้าร่างนี้จึงเป็นก้าวแรกของการเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวในบริบทวัดพุทธศาสนาอีสาน

5. ตัวอย่างเค้าร่างเมทาดาทาหมวดเสียงของชุมชนและมรดกวัฒนธรรมนามธรรม

หมวด 4 วัฒนธรรม-ประเพณี หมวด 6 พุทธศาสนา และหมวด 7 สังคม-เศรษฐกิจ คือ Core Contribution ของงานวิจัยนี้ เนื่องจากเป็นหมวดที่พัฒนาขึ้นใหม่โดยไม่มีในมาตรฐานสากลใด ทั้งสาม

หมวดรวม 22 เขตข้อมูล ออกแบบเพื่อบันทึก "เสียงของชุมชน" และมรดกวัฒนธรรมนามธรรมตามอนุสัญญา UNESCO (2003) ที่มักสูญหายเมื่อใช้เค้าร่างมาตรฐานสากลเพียงอย่างเดียว ดังตารางที่ 5 ทั้งนี้การบันทึกเขตข้อมูล 7.2 เสียงของชุมชนต้องอาศัยความระมัดระวังเชิงจริยธรรม เนื่องจาก ชุมชนแต่ละกลุ่มอาจมีมุมมองที่หลากหลายและซับซ้อน การนำเสนอควรเป็นแบบพรรณนา มีบริบทเพียงพอ และหลีกเลี่ยงการสรุปแบบตัดทอน ตามหลักการ CARE Principles (Carroll et al., 2020) รวบรวมเขตข้อมูลนี้จึงเปิดพื้นที่ให้บันทึกได้ทั้งความเห็นพ้องและความแตกต่างภายในชุมชน โดยไม่บีบให้เสียงที่หลากหลายถูกย่อเป็นคำอธิบายเดียว

ตารางที่ 5 ตัวอย่างเค้าร่างเมทาดาทาหมวดที่พัฒนาใหม่: เสียงของชุมชนและมรดกวัฒนธรรมนามธรรม (หมวด 4, 6, 7 รวม 22 เขตข้อมูล)

รหัส	ชื่อฟิลด์ (ไทย)	คำอธิบาย / ตัวอย่างข้อมูล	ประเภทข้อมูล	ที่มา
หมวด 4 วัฒนธรรม-ประเพณี (7 เขตข้อมูล)				
4.1	ตำนานและเรื่องเล่า	"ฝนตกอัสจรรยัคินแรกที่พระอาจารย์ปักกลด" / "พญาฟ้าแดด-นางฟ้าหยาด" — บันทึกเชิงพรรณนาพร้อมระบุแหล่งที่มาและผู้เล่า	ข้อความ (เชิงพรรณนา)	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสียงของชุมชน
4.2	ชื่อเรียกในชุมชน	"วัดภูดาน" (ชาวบ้านเรียกสั้น) / "วัดหมื่นหิน" — ชื่ออาจต่างจากชื่อราชการ	ข้อความ	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสียงของชุมชน
4.3	พิธีกรรมประจำปี	"งานบุญประเพณีข้าวเปลือก" มี.ค. ทุกปี / "มหกรรมวิถีถิ่น วิถีไทย" พ.ย. รุ่ง 1,600 ต้น	ข้อความ (รายการ)	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสียงของชุมชน
4.4	ประเพณีท้องถิ่นเฉพาะ	"ไม่มีกฐิน ไม่มีผ้าป่า ไม่มีเรียไร" (วัดภูดานไผ่) — คือแก่นของอัตลักษณ์วัด	ข้อความ	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสียงของชุมชน

4.5	ความเชื่อและศรัทธา	"รอยพระพุทธบาทศักดิ์สิทธิ์" ผู้คนเชื่อว่าอธิษฐานสำเร็จ — บันทึกพร้อมบริบทความหลากหลายของความเชื่อ	ข้อความ (เชิงพรรณนา)	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสี่ยงของชุมชน
4.6	สื่อพื้นบ้านที่เกี่ยวข้อง	นิทาน "ผาแดงนางไอ่" เพลงกันตรึมที่เกี่ยวข้องกับวัดโพธิ์ชัยเสมาราม	ข้อความ (รายการ)	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสี่ยงของชุมชน
4.7	ปฏิทินกิจกรรมวัฒนธรรม	ม.ค. ตักบาตรข้าวเหนียว / เม.ย. สงกรานต์ภูไท / ต.ค. ออกพรรษา	วันที่ (ปฏิทิน)	อนุสัญญา UNESCO 2003 / เสี่ยงของชุมชน
หมวด 6 พุทธศาสนา (Buddhist Affairs) (8 เขตข้อมูล)				
6.1	นิกาย	ธรรมยุต (วัดพุทธาวาส) / มหานิกาย (วัดโพธิ์ชัยเสมาราม) / ป่ากรรมฐาน (วัดภูคานไ)	คำศัพท์ควบคุม	เสี่ยงของชุมชน
6.2	แนวทางปฏิบัติ	"วัดป่า เน้นวิปัสสนา พึ่งพาตนเอง" / "วัดบ้าน เน้นชุมชนสัมพันธ์" / "วัดท่องเที่ยว"	คำศัพท์ควบคุม	เสี่ยงของชุมชน
6.3	หลักธรรมเด่น	"สร้างวัดด้วยจิตใจ ไม่ใช่ด้วยเงิน" (พระอาจารย์สุรเดช) — บันทึกพร้อมระบุผู้กล่าว	ข้อความ (เชิงพรรณนา)	เสี่ยงของชุมชน
6.4	กิจกรรมทางศาสนาประจำ	ทำวัตรเช้า-เย็นทุกวัน / ฟังธรรมทุกวันพระ / สวดมนต์ทุกวัน	ข้อความ (รายการ)	เสี่ยงของชุมชน
6.5	พระบรมสารีริกธาตุ	11 องค์ (วัดพระธาตุหมื่นหิน ชั้น 7)	ข้อความ	เสี่ยงของชุมชน
6.6	ความสัมพันธ์กับวัดอื่น	วัดพุทธาวาสเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางท่องเที่ยวสหสัมพันธ์ร่วมกับวัดพุทธนิมิต	ข้อความ	เสี่ยงของชุมชน

6.7	สมณศักดิ์เจ้า อาวาส	พระราชอาณาชั้นราช (หลวงปู่ศุลา 2566) / พระครูสัญญาบัตร	คำศัพท์ควบคุม	เสียงของ ชุมชน
6.8	โครงการพุทธ ศาสนาพิเศษ	สวนพุทธธรรมสำราญใจ (วัดพระธาตุ หมื่นหิน) / องค์กรู้อยู่หมื่นหิน	ข้อความ (รายการ)	เสียงของ ชุมชน
หมวด 7 สังคม-เศรษฐกิจ (Socioeconomics) (7 ฟิลด์)				
7.1	บทบาทวัดต่อ ชุมชน	ศูนย์กลางวัฒนธรรม / โรงเรียนช่าง พุทธศิลป์ไม่เป็นการ (วัดภูคาน ไห) / แหล่งท่องเที่ยว	Text (List)	เสียงของ ชุมชน
7.2	Community Voice	"พวกเราสร้างด้วยมือตัวเอง" (ชาวบ้านวัดภูคานไห)	Text (Narrative)	เสียงของ ชุมชน
7.3	จำนวนครัวเรือน โดยรอบ	~6,749 คน ในตำบลหนองแปน (วัด โพธิ์ชัย) / ชุมชนกุคหว้า (วัดภูคาน ไห)	Numeric	เสียงของ ชุมชน
7.4	ผลกระทบทาง เศรษฐกิจ	รายได้จาก "หมู่บ้านวัฒนธรรมเสมา" / รายได้ท่องเที่ยวภูสิงห์	Text	เสียงของ ชุมชน
7.5	องค์กรที่วัดก่อตั้ง	มูลนิธิธรรมอุทยานหลวงปู่ศุลา / องค์กรอยู่หมื่นหิน (บริการฟรี)	Text (List)	เสียงของ ชุมชน
7.6	โซเชียลมีเดียของ วัด	Facebook Page "วัดพระธาตุหมื่น หิน" 138,657 ผู้ติดตาม (เดือนเมษายน 2568)	Text + Numeric	เสียงของ ชุมชน
7.7	รางวัลระดับชุมชน	"หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเสมา เมืองฟ้าแดดสงยาง" (กรมการ ท่องเที่ยว)	Text (List)	เสียงของ ชุมชน

จากตารางที่ 5 หมวดที่ 4 (วัฒนธรรม-ประเพณี) บันทึกคำสอน พิธีกรรม และประเพณีเฉพาะท้องถิ่น เช่น หลักการ "ไม่มีกฐิน ไม่มีเรียไร" ของวัดภูคานไห ซึ่งคือแก่นของอัตลักษณ์วัดนั้น หมวดที่ 6 (พุทธศาสนา) บันทึกคำสอน แนวทางปฏิบัติ และบทบาทของเจ้าอาวาสที่มักเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของชุมชน ศรัทธา และหมวดที่ 7 (สังคม-เศรษฐกิจ) โดยเฉพาะเขตข้อมูล 7.2 เสียงของชุมชน คือเขตข้อมูลที่บันทึกคำพูดโดยตรงของชุมชน สิ่งนี้ Dublin Core กำหนดให้เป็น "DC:Description" ไม่เพียงพอที่จะจับ ความหมายนี้ได้ เพราะเสียงของชุมชนไม่ใช่ "คำอธิบาย" แต่คือ "ความหมาย" ที่ชุมชนสร้างและสืบทอด สอดคล้องกับ UNESCO (2003) และ Buragohain et al. (2024) ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเค้าร่างเมทาดาตาสำหรับ

มรดกวัฒนธรรมชุมชนไม่อาจอิงมาตรฐานสากลที่ออกแบบมาสำหรับวัตถุในสถาบันได้โดยตรง แต่จำเป็นต้องสร้างหมวดและเขตข้อมูลใหม่ที่เปิดพื้นที่ให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดความหมายของมรดกของตนเองอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

ผลการวิจัยมีนัยสำคัญ 3 ประการ

ประการแรก การร่างบรรณาการมรดกที่จับต้องได้และมรดกวัฒนธรรมนามธรรมในโครงสร้างเดียวซึ่งไม่มีในมาตรฐาน Dublin Core, ICOM Spectrum หรือ CIDOC CRM สอดคล้องกับ Buragohain et al. (2024) ที่พบว่าเสียงของชุมชนเป็นมิติที่ระบบมรดกดิจิทัลส่วนใหญ่พลาด และ Gilliland (2016) ที่เน้นว่ามหาตมาที่ดีย่อมบอกความหมายของวัตถุต่อชุมชน ทั้งนี้ "เสียงของชุมชน" ในที่นี้มีความหมายกว้างกว่ามรดกวัฒนธรรมนามธรรมของ UNESCO (2003) กล่าวคือครอบคลุมชั้นความหมายที่ชุมชนสร้างและให้คุณค่าโดยตรง ซึ่งอาจมีความหลากหลายและขัดแย้งกันภายในชุมชนเดียวกัน การบันทึกจึงต้องอาศัยความระมัดระวังเชิงพรรณนาและจริยธรรมข้อมูลตามหลักการ CARE (Carroll et al., 2020) ซึ่งเป็นจุดที่การร่างนี้แตกต่างจากมาตรฐานสากลอย่างมีนัยสำคัญ เพราะไม่เพียงเปิดพื้นที่ให้บันทึกเสียงของชุมชน แต่ยังออกแบบให้รองรับความหลากหลายของเสียงเหล่านั้นได้โดยไม่บีบรัดให้เหลือความหมายเดียว

ประการที่สอง การร่างทำหน้าที่เป็น "เครื่องมือวินิจฉัย" ช่องว่างข้อมูลที่ช่วยวางแผนการอนุรักษ์ระยะยาว แต่ละวัดมีรูปแบบช่องว่างข้อมูลที่แตกต่างกัน สะท้อนว่าการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมวัดต้องการแนวทางเฉพาะในแต่ละกรณี สอดคล้องกับ Li et al. (2023) ที่ชี้ว่าการบันทึกเชิงกายภาพเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ และต้องบูรณาการข้อมูลเชิงลึกทางชุมชนเข้าไปด้วย การร่างนี้จึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่มีและสิ่งที่ยังขาดในแต่ละวัด และวางแผนการดำเนินงานได้อย่างมีลำดับความสำคัญ

ประการที่สาม หมวด 4, 6 และ 7 พิสูจน์ว่าเสียงของชุมชนคือ "แก่นสาร" ไม่ใช่เพียง "บริบท" ของมรดกวัฒนธรรม กรณีวัดภูคานไหแสดงชัดว่าความหมายของวัดอยู่ที่หลักการ "ไม่มีกฐิน ไม่มีเรียไร" มากกว่าขนาดหรืออายุของสิ่งก่อสร้าง ตรงกับงานของ Jitr-Ue (2016) และ Apakaro (2005) ที่ยืนยันว่าชุมชนคือผู้ให้ชีวิตแก่มรดก ไม่ใช่เพียงผู้ใช้หรือผู้รับประโยชน์ ดังนั้นการร่างที่ออกแบบโดยไม่มีพื้นที่สำหรับเสียงของชุมชนจึงบันทึกได้เพียงเปลือกนอกของมรดก แต่ไม่สามารถจับแก่นความหมายที่ทำให้มรดกนั้นดำรงอยู่ได้

ข้อจำกัดสำคัญคือการร่างยังขาดการเชื่อมโยงทางความหมาย (Semantic Mapping) กับ Dublin Core อย่างเป็นทางการ ซึ่งจำกัดการทำงานร่วมกัน (Interoperability) กับระบบนานาชาติ เช่น Europeana (Ammirati et al., 2024) และการศึกษาจำกัดอยู่ที่ 4 วัดในกาฬสินธุ์เท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรพัฒนาตารางการเชื่อมโยงทางความหมาย (Semantic Mapping Table) ระหว่างเค้าร่างนี้กับ Dublin Core 15 องค์ประกอบ และ CIDOC CRM เพื่อรองรับการทำงานร่วมกัน (Interoperability) ตามหลักการ FAIR (Wilkinson et al., 2016)
2. ควรทดสอบเค้าร่างกับวัดอีกอย่างน้อย 20–30 แห่งในภาคอีสานก่อนประกาศเป็นมาตรฐานจังหวัด
3. ควรพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับชุมชนในการบันทึกข้อมูลตามเค้าร่างเมทาตาตาโดยไม่ต้องมีความรู้ด้าน IT เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลข้อมูลระยะยาว
4. ควรบูรณาการเค้าร่างนี้กับระบบทัวร์เสมือนจริง (Virtual Tour) ตามแนวทางของ Saithong and Yoddee (2026) และ Vongpaxa (2024) เพื่อให้มรดกวัฒนธรรมวัดในกาฬสินธุ์เข้าถึงได้ในระดับนานาชาติ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทสว.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 ในฐานะงบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund) คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเจ้าอาวาสและชุมชนของวัดกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง รวมถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง 40 คน และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือ

References

- Ammirati, L., Watrous, B., Ftaita, A., & de Gruchy, M. (2024). *Dive into heritage: Paradata and metadata in an immersive digital heritage experience*. In Proceedings of Eurographics Workshop on Graphics and Cultural Heritage. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-78590-0_4
- Apakaro, P. S. (2005). *Temple development as community learning centers*. Buddhist Research Institute, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Retrieved from <https://www.mcu.ac.th/> [In Thai]
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Buragohain, D., Meng, Y., Deng, C., Li, Q., & Chaudhary, S. (2024). Digitalizing cultural heritage through metaverse applications: Challenges, opportunities, and strategies. *Heritage Science*, 12(1), Article 295. <https://doi.org/10.1186/s40494-024-01403-1>

- Carroll, S. R., Garba, I., Figueroa-Rodríguez, O. L., Holbrook, J., Lovett, R., Materechera, S., Parsons, M., Raseroka, K., Rodriguez-Lonebear, D., Rowe, R., Sara, R., Walker, J. D., Anderson, J., & Hudson, M. (2020). The CARE Principles for Indigenous Data Governance. *Data Science Journal*, 19(1), 43. <https://doi.org/10.5334/dsj-2020-043>
- Collections Trust. (2022). Spectrum 5.1: The UK museum collections management standard. Collections Trust. <https://www.collectionstrust.org.uk/spectrum/>
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2017). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Department of Fine Arts. (1936). Announcement on registration of ancient monuments: Bai Sema stone group, Ban Sema. *Royal Gazette*, 53(34), 1492-1493. [In Thai]
- Department of Fine Arts. (2011). *Guidelines for archaeological site conservation* (3rd ed.). Bureau of Archaeology. <https://www.finearts.go.th/main/view/8704> [In Thai]
- Doerr, M. (2003). The CIDOC Conceptual Reference Module: An ontological approach to semantic interoperability of metadata. *AI Magazine*, 24(3), 75-92. <https://doi.org/10.1609/aimag.v24i3.1720>
- Dublin Core Metadata Initiative (DCMI). (2020). *DCMI metadata terms*. <https://www.dublincore.org/specifications/dublin-core/dcmi-terms/>
- Gilliland, A. J. (2016). Setting the stage. In M. Baca (Ed.), *Introduction to metadata* (3rd ed.). Getty Publications. <https://www.getty.edu/publications/intrometadata/>
- International Council of Museums (ICOM). (2021). *LIDO – Lightweight information describing objects, Version 1.1*. ICOM CIDOC Working Group. <https://cidoc.mini.icom.museum/working-groups/lido/>
- International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). (2003). *ICOMOS charter for the interpretation and presentation of cultural heritage sites*. ICOMOS. https://www.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf
- ISO 21127:2023. (2023). Information and documentation – A reference ontology for the interchange of cultural heritage information. International Organization for Standardization.
- Jitr-Ue, S. (2016). Conservation and dissemination of local wisdom in arts and culture in Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of Culture*, 55(4), 22-35. [In Thai]
- Kalasin Province Cultural Office. (2017). *Summary report on cultural heritage of Kalasin Province. Kalasin: Kalasin Province Cultural Office*. <https://province.m-culture.go.th/kalasin/> [In Thai]

- Li, Y., Du, Y., Yang, M., Liang, J., Bai, H., Li, R., & Law, A. (2023). A review of the tools and techniques used in the digital preservation of architectural heritage within disaster cycles. *Heritage Science*, 11(1), Article 199. <https://doi.org/10.1186/s40494-023-01035-x>
- Mainicheva, A. Y., Talapov, V. V., & Zhang, G. (2017). Principles of the information modeling of cultural heritage objects: The case of wooden Buddhist temples. *Journal of Archaeological Ethnography and Anthropology of Eurasia*, 45(2), 142–148.
- MacLeod, N. (2006). Cultural tourism: Aspects of authenticity and commodification. In M. K. Smith & M. Robinson (Eds.), *Cultural tourism in a changing world: Politics, participation and (re)presentation* (pp. 177-190). Channel View Publications. <https://www.channelviewpublications.com/>
- Mainicheva, A. Y., Talapov, V. V., & Zhang, G. (2017). Principles of the information modeling of cultural heritage objects: The case of wooden Buddhist temples. *Journal of Archaeological Ethnography and Anthropology of Eurasia*, 45(2), 142-148.
- Saithong, N., & Yoddee, P. (2026). Immersive digitalization of cultural heritage: A validated virtual reality museum platform using integrated 3D and 360-degree technologies. *Frontiers in Virtual Reality*, 7, Article 1767312. <https://doi.org/10.3389/frvir.2026.1767312>
- Sunaphawananon, N. (2015). *Development of a community participation virtual tour system for tourism promotion* [Master's thesis] Khon Kaen University. [In Thai]
- Thongthip, J. (2017). *Development of virtual reality learning media on ancient monuments in Lampang Province* [Master's thesis] Chiang Mai University. [In Thai]
- UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://ich.unesco.org/en/convention>
- Vongpaxa, V. (2024). Application of WebVR technology for 360-panoramic heritage exploration: A case study of Wat Phou Heritage, Laos. *Engineering and Technology Journal*, 9(11), 5463-5468. <https://doi.org/10.47191/etj/v9i11.01>
- Wilkinson, M. D., Dumontier, M., Aalbersberg, I. J., Appleton, G., Axton, M., Baak, A., ... & Mons, B. (2016). The FAIR guiding principles for scientific data management and stewardship. *Scientific Data*, 3, Article 160018. <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications. <https://us.sagepub.com/en-us/nam/case-study-research-and-applications/book250150>

การวิเคราะห์องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ

วิไลรัตน์ ปรานศิลป์¹, สุมรรษตรา แสนวา², วิภากร วัฒนสินธุ์³

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการจัดการลูกค้าสัมพันธ์และวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ใช้บริการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 15 แห่ง จำนวน 391 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ โดยทดสอบความเหมาะสมของข้อมูลด้วยค่า KMO และ Bartlett's Test รวมทั้งพิจารณาค่า Eigenvalue และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) รองลงมา ได้แก่ ด้านองค์กร ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านประเมินผลลัพธ์และปรับปรุง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากัน ($\bar{X} = 4.31$) นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสามารถสกัดองค์ประกอบได้ 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การบริหารจัดการและการบริการที่มุ่งเน้นผู้ให้บริการ องค์ประกอบที่ 2 บุคลากรและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการ และองค์ประกอบที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการติดตามประเมินผล และสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรได้ร้อยละ 77.93 โดยองค์ประกอบที่ 1 สามารถอธิบายความแปรปรวนได้มากที่สุด และเมื่อพิจารณาโครงสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร พบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบกระจุกตัวอยู่ในองค์ประกอบหลักเดียว ซึ่งให้เห็นว่าการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีลักษณะเป็นระบบบูรณาการ

คำสำคัญ: การจัดการลูกค้าสัมพันธ์, ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ, การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

(Received: 21 April 2026; Revised: 4 June 2026; Accepted: 14 June 2026)

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: wilairat.pransin@g.swu.ac.th

² อ.ดร. อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: sumattra@g.swu.ac.th

³ ผศ. ดร. อาจารย์ประจำ สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: vipakorn@g.swu.ac.th

An analysis of factors influencing customer relationship management in public university libraries

Wilairat Pransin¹, Sumattra Saenwa², Vipakorn Vadhanasin³

Abstract

This research aimed to investigate the state of customer relationship management (CRM) and to analyze the components of CRM in public university libraries using Exploratory Factor Analysis (EFA). The study employed a quantitative research design. The sample consisted of 391 library users from 15 public university libraries, selected through multistage sampling. A questionnaire was used as the research instrument. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as Exploratory Factor Analysis. The suitability of the data for factor analysis was examined using the Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) measure and Bartlett’s Test of Sphericity. Eigenvalues and factor loadings were also considered in the factor extraction process.

The findings revealed that the overall level of customer relationship management in public university libraries was high ($\bar{X} = 4.32$). When considered by dimension, the personnel dimension received the highest mean score and was rated at a high level ($\bar{X} = 4.39$). The organizational dimension, information technology dimension, and evaluation and improvement dimension were ranked next, with the same mean score ($\bar{X} = 4.31$). Furthermore, the exploratory factor analysis extracted three principal components: (1) User-Centered Management and Service Delivery, (2) Personnel and User Relationship Building, and (3) Information Technology and Performance Evaluation. These three components jointly explained 77.93% of the total variance, with the first component accounting for the largest proportion of variance. In addition, most variables exhibited high factor loadings on a dominant component, indicating that customer relationship management in public university libraries is characterized by an integrated system.

Keywords: Customer relationship management, Public university libraries, Exploratory factor analysis

¹ Master’s degree student, Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. Email: wilairat.pransin@g.swu.ac.th

² Lecturer Dr., Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. Corresponding author. Email: sumattra@g.swu.ac.th

³ Lecturer Asst. Prof., Information Studies, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University. Email: vipakorn@g.swu.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและพฤติกรรมผู้ใช้บริการ ส่งผลให้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งเน้นการให้บริการที่ยึดผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง (User-centered service) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการบริการของห้องสมุดในยุคดิจิทัล (IFLA, 2019; Research Planning and Review Committee, 2022) การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ (Customer Relationship Management: CRM) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทุกภาคส่วน โดยมุ่งเน้นการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้ใช้บริการผ่านการบริหารจัดการข้อมูล การสื่อสาร และการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ (Buttle & Maklan, 2019; Kotler & Keller, 2016) ในบริบทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา แนวคิด CRM ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความผูกพันของผู้ใช้บริการ เพิ่มความพึงพอใจ และยกระดับคุณภาพการให้บริการ (Vassilakaki & Garoufallou, 2015)

จากการศึกษาวิจัยในต่างประเทศเกี่ยวกับการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในบริบทของห้องสมุด พบว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษายังไม่ครอบคลุมและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารและบรรณารักษ์จะต้องพัฒนาความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง โดยการนำหลักการ CRM มาใช้เป็นกลยุทธ์สำคัญเพื่อเสริมสร้างความผูกพัน (User engagement) และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพการให้บริการและสร้างคุณค่าร่วมกันระหว่างห้องสมุดและผู้ใช้บริการในระยะยาว (Nwachokor & Okeke, 2020) นอกจากนี้ในงานวิจัยของ Fouad & Al-Goblan (2017) ยังพบว่า บุคลากรส่วนใหญ่ของห้องสมุดเห็นพ้องกันว่า การจัดการลูกค้าสัมพันธ์มีความสำคัญต่อห้องสมุดเป็นอย่างยิ่ง ส่วนบริบทประเทศไทยนั้น มีการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลส่งผลให้ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนสู่การเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน บรรณารักษ์ต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ และต้องเผชิญกับความท้าทายสำคัญ คือ จำนวนผู้ใช้บริการแบบดั้งเดิมลดลงและพฤติกรรมของเรียนยุคใหม่ที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มขึ้น (Kitlert et al., 2025) สอดคล้องกับ Puntrakul et al. (2025) ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนรู้ในรูปแบบวิดีโอและการฟังมากขึ้น ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทสู่การเป็นพื้นที่การเรียนรู้ยุคใหม่ ด้านบุคลากรที่ต้องปรับบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมบริการที่สามารถนำพาความรู้ไปสู่ผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องกระตือรือร้นในการเข้าถึงและตอบสนองผู้ใช้บริการให้ทันกับความต้องการ ทั้งนี้จากผลงานวิจัยในอดีตพบว่า มีเพียงไม่กี่ชิ้นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับ CRM ในห้องสมุด ตัวอย่างเช่นในงานของ Siriprasoetsin et al. (2011) ได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์กับลูกค้า แนวปฏิบัติด้านการจัดการลูกค้า

สัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทย พบว่า การรับรู้และความตระหนักในคุณภาพการบริการโดยมุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์กับลูกค้าเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จของห้องสมุด และ Suntornnon (2007) ศึกษาการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดมารวย พบว่า ห้องสมุดควรมีการนำแนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์มาใช้ในการสร้างคุณค่า 4 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการบริการ ด้านพนักงาน และด้านภาพลักษณ์

แม้ว่าการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ จะได้รับความสนใจและถูกนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของห้องสมุดมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการพัฒนาบริการ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการให้บริการ แต่การศึกษาที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ มักมุ่งเน้นเฉพาะบางประเด็น เช่น ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ การให้บริการสารสนเทศ หรือการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในงานบริการ ขณะที่การศึกษาเชิงบูรณาการที่มุ่งวิเคราะห์สภาพการดำเนินงานด้านการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ รวมถึงโครงสร้างองค์ประกอบของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในบริบทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในบริบทของห้องสมุดยุคดิจิทัลที่พฤติกรรมของผู้ใช้บริการ รูปแบบการเข้าถึงสารสนเทศ และช่องทางการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ห้องสมุดจำเป็นต้องพัฒนาการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในลักษณะที่เชื่อมโยงทั้งด้านองค์กร บุคลากร เทคโนโลยีดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การศึกษาสภาพการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในครั้งนี้ จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจระดับการดำเนินงานด้านการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในมิติต่างๆ รวมถึงช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในบริบทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ นอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ยังช่วยอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรและโครงสร้างขององค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางหรือรูปแบบการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการและสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนกับผู้ใช้บริการต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ
2. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้ใช้บริการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในปีการศึกษา 2567 จากมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน 28 แห่ง (Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2024) ซึ่งมีจำนวนมากและไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่นอนได้ จึงถือเป็นประชากรอนันต์ (Infinite population)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใช้บริการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จำนวน 391 คน ซึ่งมีขนาดไม่น้อยกว่าจำนวนขั้นต่ำตามเกณฑ์ของ Krejcie and Morgan (1970) โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multistage sampling) ประกอบด้วย 1) แบ่งมหาวิทยาลัยของรัฐออกตามภูมิภาค 2) คัดเลือกมหาวิทยาลัยตัวแทนจากแต่ละภูมิภาค จำนวนรวม 15 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพะเยา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 3) กำหนดจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามจากแต่ละสถาบันด้วยวิธีการสุ่มแบบโควตา (Quota sampling) ในสัดส่วนที่เท่ากัน และ 4) คัดเลือกผู้ตอบแบบสอบถามด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) เนื่องจากผู้ให้บริการห้องสมุดเป็นประชากรที่มีการเข้าใช้บริการอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถระบุรายชื่อประชากรทั้งหมดได้ล่วงหน้า การเก็บข้อมูลจากผู้ให้บริการที่เข้ามาใช้บริการจริงในช่วงเวลาที่ดำเนินการวิจัยจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายโดยตรง และเปิดโอกาสให้ผู้ให้บริการที่ตรงตามเงื่อนไขพื้นฐานและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยสามารถตอบแบบสอบถามได้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อคำถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check list) ตอนที่ 2 สภาพการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ข้อคำถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating scale) มี 5 ระดับ ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ด้าน ได้แก่ ด้านองค์กร ด้านบุคลากร ด้านผู้ให้บริการ ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านประเมินผลลัพธ์และปรับปรุง และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended) ตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ด้านบริหารธุรกิจ และผู้บริหารห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ จำนวน 3 คน พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์เท่ากับ 0.5 ขึ้นไป ซึ่งพบว่าข้อคำถามทั้งหมดมีคะแนนระหว่าง 0.67-1.00 และปรับปรุงการใช้ภาษาตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ จากนั้นนำไปทดลองเก็บข้อมูลกับผู้ให้บริการที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และนำมาคำนวณหาความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha

Coefficient) ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.96 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ถือเป็นแบบสอบถามที่สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยขอหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และได้รับหนังสือรับรองโครงการวิจัยเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2568 หมายเลข SWUEC-672696 และดำเนินการขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย จากนั้นผู้วิจัยติดต่อขอความอนุเคราะห์ในการดำเนินการเก็บข้อมูลจากห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามออนไลน์ ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2568 - 30 กันยายน พ.ศ. 2568

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive statistics) หาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

4.2 สภาพการจัดการลูกค่าสัมพัทธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ หาค่าเฉลี่ย (Mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) โดยแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ของ Srisa-ard (2017)

4.3 ทดสอบความเหมาะสมของข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยใช้สถิติ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) และ Bartlett's Test of Sphericity

4.4 วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อศึกษากลุ่มองค์ประกอบของการจัดการลูกค่าสัมพัทธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยใช้วิธีการสกัดองค์ประกอบแบบ Principal Component Analysis (PCA) และหมุนแกนองค์ประกอบแบบ Varimax rotation เพื่อช่วยให้การจำแนกองค์ประกอบมีความชัดเจนและสามารถตีความองค์ประกอบได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้พิจารณาค่าไอเกน (Eigenvalue) ที่มากกว่า 1 และค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) เพื่ออธิบายโครงสร้างของตัวแปรที่ศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ใช้บริการ

ผู้ให้บริการจำนวนทั้งสิ้น 391 คน (N = 391) ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 265 คน (ร้อยละ 67.77) รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 119 คน (ร้อยละ 30.43) และเพศอื่น ๆ จำนวน 7 คน (ร้อยละ

1.79) โดยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 235 คน (ร้อยละ 60.10) และมีความถี่ในการเข้าใช้ห้องสมุดไม่แน่นอน จำนวน 120 คน (ร้อยละ 30.69)

2. การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาพรวมจากผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 391 คน ($N = 391$) พบรายละเอียดดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาพรวม ($N = 391$)

ลำดับ	สภาพการจัดการลูกค้าสัมพันธ์	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ด้านองค์กร	4.31	0.846	มาก
2	ด้านบุคลากร	4.39	0.806	มาก
3	ด้านผู้ใช้บริการ	4.30	0.864	มาก
4	ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีสารสนเทศ	4.31	0.827	มาก
5	ด้านประเมินผลลัพธ์และปรับปรุง	4.31	0.832	มาก
	รวม	4.32	0.838	มาก

จากตาราง 1 พบว่า การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$) รองลงมา ได้แก่ ด้านเครื่องมือและเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านองค์กร และด้านประเมินผลลัพธ์และปรับปรุง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากัน ($\bar{X} = 4.31$) ส่วนด้านผู้ใช้บริการมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\bar{X} = 4.30$) ทั้งนี้ทุกด้านมีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

จากผลการศึกษาสภาพการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อจำแนกมิติของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังแสดงในตาราง 2-4

3. ทดสอบความเหมาะสมของข้อมูล

ก่อนดำเนินการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ได้ทดสอบความเหมาะสมของข้อมูลด้วยสถิติ Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) และการทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity เพื่อพิจารณาว่าข้อมูลมีความสัมพันธ์กันเพียงพอสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบหรือไม่ โดยใช้วิธีการสกัดองค์ประกอบแบบการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal component analysis) และหมุนแกนแบบ Varimax ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ผลการทดสอบ KMO and Bartlett's Test

การทดสอบ (Test)	ค่า (Value)
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)	0.972
Bartlett's Test Chi-square	11663.02
df	300
Sig.	< .001

จากตาราง 2 พบว่า ค่าดัชนี Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) เพื่อวัดความเหมาะสมของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ที่ 0.972 ซึ่งบ่งชี้ว่าข้อมูลมีความเหมาะสมในระดับดีเยี่ยมสำหรับการวิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) ในขณะที่การทดสอบ Bartlett's test of sphericity พบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ ($X^2 = 11663.02$, $df = 300$, $p < .001$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลมีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ

4. ความแปรปรวนรวมที่อธิบายได้

ค่าความแปรปรวนรวมที่อธิบายได้แสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ค่าความแปรปรวนรวมที่อธิบายได้

องค์ประกอบ	ค่าไอเกน	ร้อยละของความแปรปรวน (% Variance)	ร้อยละสะสม (Cumulative %)
องค์ประกอบที่ 1: การบริหารจัดการและการบริการที่มุ่งเน้นผู้ใช้บริการ	17.30	69.21	69.21
องค์ประกอบที่ 2: บุคลากรและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ	1.18	4.72	73.93
องค์ประกอบที่ 3: เทคโนโลยีสารสนเทศและการติดตามประเมินผล	1.00	4.00	77.93

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พบว่า มีองค์ประกอบที่มีค่าไอเกนมากกว่า 1 จำนวน 3 องค์ประกอบ ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนรวมของตัวแปรได้ร้อยละ 77.93 โดยองค์ประกอบที่ 1 คือ การบริหารจัดการและการบริการที่มุ่งเน้นผู้ใช้บริการ สามารถอธิบายความแปรปรวนได้มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 69.21

5. คำนำน้หนักองค์ประกอบของตัวแปร

การวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวแปรการจัดการลูกค้าสัมพันธ์โดยกำหนดเกณฑ์ คำนำน้หนักองค์ประกอบตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป แสดงผลการวิเคราะห์ดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรการจัดการลูกค้าสัมพันธ์

ตัวแปรรายชื่อ	องค์ประกอบ 1	องค์ประกอบ 2	องค์ประกอบ 3
นโยบายห้องสมุดที่เน้นผู้ให้บริการ	0.764	0.276	-0.019
ฝ่ายงานที่ดูแลผู้ให้บริการ	0.793	0.330	-0.120
กลยุทธ์การรักษาความสัมพันธ์ผู้ใช้	0.820	0.196	0.222
การมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการ	0.837	0.089	0.268
บุคลากรช่วยเหลือผู้ใช้	0.806	0.334	-0.161
การสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้	0.821	0.241	-0.092
ทักษะการให้บริการของบรรณารักษ์	0.829	0.214	-0.044
การแก้ปัญหาให้ผู้ใช้	0.835	0.205	-0.010
การติดตามผู้ให้บริการ	0.823	0.245	0.030
ช่องทางเสนอทรัพยากร	0.808	0.236	0.094
การสำรวจความต้องการผู้ใช้	0.817	0.216	0.065
การเข้าถึงสารสนเทศ	0.822	0.192	0.122
การฝึกอบรมผู้ใช้	0.809	0.213	0.133
กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์	0.806	0.214	0.150
บริการเพิ่มคุณค่า	0.801	0.231	0.166
การส่งเสริมการใช้บริการ	0.796	0.242	0.184
ฐานข้อมูลผู้ให้บริการ	0.811	0.209	0.150
บริการดิจิทัล	0.804	0.218	0.169
ช่องทางสื่อสาร	0.812	0.225	0.120
เครื่องมือสื่อสารรายบุคคล	0.798	0.234	0.168
เทคโนโลยีสมัยใหม่	0.789	0.241	0.196
การสำรวจความพึงพอใจ	0.832	0.201	0.064
การนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง	0.841	0.180	0.050
การตอบสนองข้อร้องเรียน	0.836	0.188	0.059
การพัฒนาบริการใหม่	0.834	0.196	0.066

จากตาราง 4 แม้ว่าผลการวิเคราะห์จะสามารถสกัดองค์ประกอบได้จำนวน 3 องค์ประกอบตามเกณฑ์ค่าไอเกนมากกว่า 1 แต่เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปร พบว่าตัวแปรส่วนใหญ่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงในองค์ประกอบที่ 1 อย่างชัดเจน ในขณะที่องค์ประกอบที่ 2 และ 3 มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำและไม่เด่นชัด ดังนั้น จึงสามารถตีความได้ว่าโครงสร้างของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีลักษณะเป็นองค์ประกอบหลักเพียงองค์ประกอบเดียว ซึ่งสะท้อนถึงการเป็น “ระบบบูรณาการ” ที่องค์ประกอบต่าง ๆ ทำงานร่วมกันอย่างเชื่อมโยง

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรในองค์ประกอบที่ 1 พบว่า ตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) การนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง (Factor loading = 0.841) 2) การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ (Factor loading = 0.837) และ 3) การตอบสนองข้อร้องเรียน (Factor loading = 0.836) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าองค์ประกอบหลักของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเน้นการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ และการปรับปรุงบริการอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐภาพรวมอยู่ในระดับมากชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของห้องสมุดสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการให้บริการที่ยึดผู้ให้บริการและให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ การตอบสนองต่อความต้องการและการสร้างความผูกพันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้บทบาทของบุคลากรในการสื่อสาร การให้คำแนะนำ และการสร้างความสัมพันธ์ถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์เชิงกลยุทธ์ที่เน้นการสร้างคุณค่าและความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้ใช้บริการ และแนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของ Kotler & Armstrong (2010) ที่อธิบายว่า การจัดการลูกค้าสัมพันธ์มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคโนโลยีเท่านั้น แต่เป็นกลยุทธ์เชิงบูรณาการที่องค์กรใช้ในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระยะยาวกับลูกค้า ผ่านการทำงานในกระบวนการต่าง ๆ ภายในองค์กรอย่างสอดคล้องประสานกัน ข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bahader, et al. (2021) ที่พบว่า การนำหลักการจัดการลูกค้าสัมพันธ์มาใช้ในห้องสมุดมหาวิทยาลัยในปากีสถานนั้น ด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุดคือ การมุ่งเน้นลูกค้า ตามด้วยการจัดการความรู้และข้อมูลย้อนกลับจากลูกค้า โดยจุดเด่นและสิ่งที่ห้องสมุดให้ความสำคัญ คือ การมุ่งเน้นลูกค้า ห้องสมุดส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการสร้างความพึงพอใจแก่ผู้ใช้ การรักษาคู่ค้าที่มีคุณค่า และพยายามทำความเข้าใจความต้องการรายบุคคล และบุคลากรห้องสมุดมีทัศนคติที่ดีต่อการรับฟังข้อร้องเรียนของผู้ใช้ โดยมองว่าเป็นโอกาสในการปรับปรุงบริการ และมีความพยายามอย่าง

จริงจึงในการแก้ปัญหาให้ผู้ใช่ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Sahin, et al. (2017) พบว่า ความอยู่รอดของห้องสมุดขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ผู้บริหารห้องสมุดจำเป็นต้องตระหนักถึงความต้องการที่แตกต่างกันของผู้ใช้ และใช้นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้นให้ทันทางที่ การจัดการลูกค้าสัมพันธ์จะช่วยบรรเทาความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างแม่นยำ และเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ

เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าทักษะการให้บริการ การสื่อสาร และการสร้างความสัมพันธ์ของบรรณารักษ์มีบทบาทสำคัญต่อความพึงพอใจและความผูกพันของผู้ใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างความสัมพันธ์ผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตามหลักการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ (Payne & Frow, 2013) และยังช่วยให้เห็นว่าการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการจำเป็นต้องอาศัยทั้งนโยบายการบริหารจัดการ บุคลากรที่มีสมรรถนะในการให้บริการ และระบบสารสนเทศที่สนับสนุนการเข้าถึงบริการและการสื่อสารกับผู้ให้บริการ ทั้งนี้ ข้อค้นพบที่ด้านบุคลากรมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอาจสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้บทบาทของบรรณารักษ์ไม่จำกัดอยู่เพียงการให้บริการสารสนเทศ แต่ยังรวมถึงการเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ ผู้ให้คำปรึกษา และผู้สร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้บริการ โดยเฉพาะในบริบทของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับการเอาใจใส่ การสื่อสาร และมนุษยสัมพันธ์ในการให้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเปลี่ยนผ่านของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลที่มองว่าห้องสมุดกำลังเปลี่ยนบทบาทจากพื้นที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศไปสู่พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน และบุคลากรจำเป็นต้องปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น (Kitlert et al., 2025; Puntrakul et al., 2025) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Bahader, et al. (2021) ที่พบว่า ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่สนับสนุนให้บุคลากรมอบบริการที่ดีที่สุดแก่ผู้ใช้ และส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ โดยให้ถือว่าเป็นกุญแจสำคัญในการอยู่รอดในยุคที่มีการแข่งขันสูง อย่างไรก็ตาม ยังมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า แม้บุคลากรจะเห็นความสำคัญของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ แต่ก็พบว่ามีบุคลากรที่ยังไม่พร้อมต่อการปรับเปลี่ยน เช่น ในงานวิจัยของ Fouad & Al-Goblan (2017) ศึกษาบริบทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยอียิปต์และซาอุดีอาระเบีย พบว่า บุคลากรห้องสมุดส่วนใหญ่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าการจัดการลูกค้าสัมพันธ์มีความสำคัญต่อห้องสมุด แต่การนำไปปฏิบัติจริงยังคงเผชิญกับอุปสรรคด้านทัศนคติของบุคลากรที่กลัวความเปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านทักษะเฉพาะทาง และงบประมาณ ซึ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการฝึกอบรมบุคลากรเพิ่มเติมเพื่อให้การนำแนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจพบว่า ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง และมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบกระจุกตัวอยู่ในองค์ประกอบหลักเดียวเป็นส่วนใหญ่ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินงานด้านการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ไม่ได้เกิดจากกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นการทำงานร่วมกันของหลายองค์ประกอบ ได้แก่ นโยบายและการบริหารจัดการขององค์กร ศักยภาพของบุคลากร การมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการประเมินผลการให้บริการ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้มีความเชื่อมโยงและเสริมกันอย่างเป็นระบบ ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษามีลักษณะเป็นกระบวนการเชิงบูรณาการ โดยองค์ประกอบด้านองค์กร บุคลากร เทคโนโลยีดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ ไม่ได้ดำเนินงานแยกออกจากกัน แต่มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกันในลักษณะองค์รวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วม และการนำข้อเสนอแนะไปใช้ในการปรับปรุงบริการ ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบสูงในผลการวิเคราะห์ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ที่มองว่าการจัดการลูกค้าสัมพันธ์เป็นกระบวนการเชิงบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งด้านองค์กร บุคลากร เทคโนโลยี และผู้ให้บริการ โดยเน้นการประสานการทำงานขององค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Payne & Frow, 2013) ทั้งนี้ ข้อค้นพบดังกล่าวยังสะท้อนบริบทของห้องสมุดยุคดิจิทัลที่การให้บริการจำเป็นต้องเชื่อมโยงทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารดิจิทัล และการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการในลักษณะองค์รวมมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ผลการวิจัยหลายชิ้นงานที่พบองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์คล้ายกัน เช่น งานวิจัยของ Atapour et al. (2023) พบว่า ความสัมพันธ์กับลูกค้ามีบทบาทในฐานะตัวแปรส่งผ่าน (Mediating role) ในความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้เกี่ยวกับลูกค้าและการรับรู้คุณภาพการบริการ กล่าวคือ จะช่วยส่งเสริมและต่อยอดความแข็งแกร่งของความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการความรู้เกี่ยวกับลูกค้าและการรับรู้คุณภาพการบริการของห้องสมุด และในงานของ Khan and Kamal (2015) พบว่า องค์ประกอบและปัจจัยความสำเร็จในการนำการจัดการลูกค้าสัมพันธ์มาใช้ให้ประสบความสำเร็จในห้องสมุดวิชาการประกอบด้วย 5 เสาหลักที่ต้องเข้มแข็งไปพร้อมกัน ได้แก่ องค์กร ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด กระบวนการดำเนินงาน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการสารสนเทศและผู้แสวงหาสารสนเทศ และการบริการที่เหมาะสมผ่านการจัดการที่ดี นอกจากนี้ ในบริบทประเทศไทยยังมีผลการศึกษาที่สะท้อนองค์ประกอบสำคัญของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในห้องสมุด เช่น วัฒนธรรมองค์กร การสื่อสารกระบวนการจัดการลูกค้า ภาวะผู้นำ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการให้บริการ (Siriprasoetsin et al., 2011) รวมถึงการสร้างคุณค่าแก่ผู้ให้บริการทั้งด้านผลิตภัณฑ์ การบริการ บุคลากร และ

ภาพลักษณ์ของห้องสมุด (Suntornnon, 2007) ซึ่งมีความสอดคล้องกับข้อค้นพบของการศึกษาค้นคว้าที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการจัดการลูกค้าสัมพันธ์แบบบูรณาการในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนากลยุทธ์การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในลักษณะบูรณาการ โดยครอบคลุมการบริหารจัดการองค์กร การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ ผู้บริหารห้องสมุดควรให้ความสำคัญกับการใช้เครื่องมือสื่อสารดิจิทัล การจัดการข้อมูลผู้ให้บริการอย่างเป็นระบบ และการประเมินผลการทำงานของบริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการและยกระดับคุณภาพการให้บริการ

อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ห้องศักระบอบเชิงสำรวจในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ควรได้รับการพิจารณาภายใต้ขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้บริการห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในช่วงเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากบริบทการให้บริการและพฤติกรรมการใช้สารสนเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามยังสะท้อนการรับรู้และความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามในช่วงเวลาหนึ่ง จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในบริบทของห้องสมุดประเภทอื่น หรือใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมด้วย เพื่อช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยพบว่าการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีลักษณะเป็นระบบบูรณาการและมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบุคลากร ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่ห้องสมุดควรนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ ดังนี้

1.1 ห้องสมุดควรพัฒนากลยุทธ์การจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในลักษณะบูรณาการ โดยเชื่อมโยงการบริหารจัดการองค์กร บุคลากร เทคโนโลยีสารสนเทศ และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

1.2 ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านการให้บริการ โดยเน้นทักษะการสื่อสาร การให้คำแนะนำ และการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้บริการ ทั้งนี้ ห้องสมุดอาจจัดโครงการพัฒนาทักษะด้านการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ให้แก่บุคลากรอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมด้านการสื่อสารกับผู้ให้บริการ การจัดการข้อร้องเรียน การวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้บริการ และการใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้บริการ

1.3 พัฒนาและประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสนับสนุนการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ เช่น ระบบฐานข้อมูลผู้ใช้บริการ ระบบสื่อสารดิจิทัล และเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการและการตัดสินใจ

1.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการ โดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น ความต้องการ และข้อเสนอแนะ และนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

1.5 ควรมีการประเมินผลการดำเนินงานด้านการจัดการลูกค้าสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ และนำผลการประเมินมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

1.6 ผู้บริหารห้องสมุดสามารถนำองค์ประกอบที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายและวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุด โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการบริการและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลผู้ใช้บริการ การใช้เครื่องมือสื่อสารดิจิทัล และการจัดให้มีกลไกการรับฟังความคิดเห็นของผู้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการและสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวกับผู้ใช้บริการในยุคดิจิทัล

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพหรือวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เพื่อศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์มุมมอง และความคาดหวังของผู้ใช้บริการต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุด

2.2 ควรมีการพัฒนาและทดสอบรูปแบบการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ (CRM model) ที่ได้จากการวิจัยในบริบทจริง เพื่อประเมินประสิทธิผลและความเหมาะสมของรูปแบบดังกล่าว

2.3 ควรศึกษาบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัลและการวิเคราะห์ข้อมูล (Data analytics) ในการสนับสนุนการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ของห้องสมุดในยุคดิจิทัล

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยจากหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา งบประมาณประจำปี 2568 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

References

Atapour, H., Hamdipour, A., & Zabihifar, E. (2023). The effect of customer knowledge management on the perceived quality of university library services through the mediating role of customer relationship at the University of Tabriz central library. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)*, 21(3), 111-130.

- Bahader, M., Idrees, H., & Naveed, M. A. (2021). Customer relationship management practices in university libraries of Pakistan. *Library Philosophy and Practice*, 6039, 1-24.
- Buttle, F., & Maklan, S. (2019). *Customer relationship management: Concepts and technologies* (4th ed.). Routledge.
- Fouad, N., & Al-Goblan, N. (2017). Using customer relationship management systems at university libraries: A comparative study between Saudi Arabia and Egypt. *IFLA Journal*, 43(2), 158-170. <https://doi.org/10.1177/0340035216685103>
- IFLA. (2019). *IFLA strategy 2019–2024: Summary*. <https://repository.ifla.org/items/8d3734e5-f02a-4763-8907-0c4a47b03abf>
- Khan, M., & Kamal, M. (2015). Customer relationship management (CRM) In Academic libraries: Perception and reality. *DIU Journal of Humanities and Social Science*, 3, 25-37.
- Kitlert, T., Chaleysub, S., Janthon, U., & Tungdamnernsawad, S. (2025). Higher education institutional libraries in The Digital Era: Suan Dusit University. *Journal of Mahachula Academic*, 12(3), 268–289. [In Thai]
- Kotler, P., & Armstrong, G. (2010). *Principles of marketing* (9th ed.). Pearson education.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th Global ed.). Pearson education.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and psychological measurement*, 30(3), 607-610.
- Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2024). *Public higher education institutions*. https://info.mhesi.go.th/homestat_academy.php. [In Thai]
- Nwachokor, I., & Okeke, I. (2020). Customer relationship management practices among Librarians in academic libraries in Delta State. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 4010.
- Payne, A., & Frow, P. (2013). *Strategic customer management: Integrating relationship marketing and CRM*. Cambridge University Press.
- Puntrakul, S., Pijitkamnerd, B., & Mutchima, P. (2025). The evolution of academic libraries: From storage facilities to learning space. *TLA Bulletin*, 69(1), 55–65. <https://doi.org/10.64798/tlabulletin.v69i1.280524> [In Thai]
- Research Planning and Review Committee. (2022). Top trends in academic libraries: A review of the trends and issues. *College & Research Libraries News*, 83(6), 243. <https://doi.org/10.5860/crln.83.6.243>

- Sahin, E., Akkaya, O., & Celep, E. (2017). Customer relationship management in libraries and document information centers: An empirical research in Konya Selcuk University Library. *In Proceedings of the 21st International Scientific Conference on Economic and Social Development* (pp. 204-205). Belgrade, Serbia.
- Siriprasoetsin, P., Tuamsuk, K., & Vongprasert, C. (2011). Factors affecting customer relationship management practices in Thai academic libraries. *The International Information & Library Review*, 43(4), 221–229. <https://doi.org/10.1080/10572317.2011.10762904>
- Srisa-ard, B. (2017). *Basic research* (10th ed.). Suweeriyasan. [In Thai]
- Suntornnon, C. (2007). Customer relationship management of library: A case study of Maruey library, The stock exchange of Thailand. *Library Journal*, 51(1), 65–72. [In Thai]
- Vassilakaki, E., & Garoufallou, E. (2015). The impact of marketing on libraries and information centres: A review of the literature. *Library Review*, 64(1/2), 175-202. <https://doi.org/10.1108/LR-05-2014-0049>

**Assessing User Expectations of Library Services in Autonomous Universities
in Southern Thailand**

Prin Khwanriang¹ Kongkidakorn Boonchuay² and Kanyarat Kwiecien³

Abstract

This article aims to study user expectations regarding autonomous university library services in southern provinces in Thailand. A quantitative research design was employed in the study, along with a questionnaire as a tool to collect the data. The sample group consisted of undergraduate students and faculty members from Prince of Songkla University, Thaksin University, and Walailak University. The participants were classified into two groups: humanities and social sciences, and science. The sample size was determined in equal proportions for those two groups. There were a total of 483 participants. Descriptive statistics used in data analysis included percentages, means, and standard deviations.

The findings reveal that overall user expectations are at a high level. Participants expressed the highest expectations for systems and information technology, followed by service quality and facilities, while information resources received the lowest relative rating. These results serve as a strategic framework for library administrators to enhance service models in alignment with user needs, ensuring libraries effectively support their institutional missions.

Keywords: User expectations regarding, Library services, University libraries, Library users, Autonomous university

(Received: 19 May 2026; Revised: 16 June 2026; Accepted: 22 June 2026)

¹ Assistant Professor. Dr., Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkla 90000, Thailand. E-mail: prin.k@tsu.ac.th

² Assistant Professor. Dr., Department of Library and Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkla 90000, Thailand. E-mail: boonchuay_tsu@live.com

³ Associate Professor. Dr., Department of Information Science, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand. E-mail: kandad@kku.ac.th

Introduction

University libraries have an important mission to promote and support the main missions of their parent institutions in teaching, research, academic services, and the preservation of arts and culture. Therefore, autonomous university libraries in the southern provinces also have an important mission to do so. In addition to these roles, university libraries still place importance on promoting continuous and lifelong self-learning (Ministry of University Affairs, 2001), which corresponds to a vision of Khunying Long Learning Resource Center Atthakrawee Sunthon Prince of Songkla University (Kaosaiyaporn, 2022) that aims to support lifelong learning and international service under sustainable development for all. Further, Thaksin University Library (Pinto, 2023) has focused on its mission of strengthening cooperation to create a learning society and utilizing shared resources in a worthwhile manner. Library and Educational Media Center Walailak University (Nuntapichai, 2023) also focuses on being a well-prepared learning resource that can respond and create value for learning in the 21st century, which is in line with the Standards for Libraries in Higher Education by the Association of College & Research Libraries (ACRL). The objectives are to set guidelines and maintain the role of libraries in higher education institutions to participate in teaching and achieving the parent institution's mission. The standards require libraries to focus on providing services for users to access and use information effectively for academic success and lifelong learning. All forms of information can be discovered through the use of technology, and technological infrastructure must be advanced and up-to-date. Libraries should prepare adequate information resources in terms of quality, depth, and diversity in content and format, and being up to date also should give importance to service areas: physical and virtual. Lastly, libraries should have talented and quality personnel that ensure excellence (ACRL, 2018).

Lewis, former dean of the IUPUI University Library (2007), said that libraries create knowledge for communities and organizations. There were 5 strategies for maintaining libraries: 1) changing from storing printed media to storing in electronic formats, and 2) stopping the use of printed media. Printed materials should be managed differently, 3) redesigning the library as a learning resource area in the university, 4) reorganizing the library: tools, resources, and expertise, 5) shifting from purchasing content to having more open access content (Lewis, 2007).

From the importance that libraries are information resources where they can help students learn continuously on their own. This is in line with the Eleventh National Economic and Social Development Plan B.E. 2555–2559, which has set a strategy for developing people into a society of sustainable lifelong

learning, creating continuous learning opportunities with access to a variety of learning resources and knowledge. Further, the plan emphasized creating a social trend that learning is everyone's duty, promoting collaborative learning among people of different ages, promoting alternative education that is consistent with the needs of students, focusing on student development so that students can learn on their own, and more importantly, providing support on the creation of a learning society and lifelong learning (Office of the National Economic and Social Development Council, 2011).

A writing piece, *Constructing Learning Space*, gave an interesting perspective that learning can happen anywhere and anytime: in a restaurant, coffee shop, park, bookstore, or educational institution. Therefore, it is necessary to design learning spaces to encourage learners to learn to their full potential. As the evolution of the curriculum progresses, the learning environment, especially the physical space, is designed according to the characteristics of the traditional curriculum. This might result in opposite directions. Teachers want students to practice learning skills independently, but the classroom is designed in terms of space for lecturing. Once seated, students were forced to face teachers.

Moreover, study desks and chairs do not allow for flexible layouts. So, the important point is that the learning space should be arranged in accordance with the characteristics of that curriculum, as it should be organized in both the physical and virtual spaces with the participation of stakeholders, especially students (Soorapanth, 2015). Therefore, library services are organized to support learning and should focus on providing proactive services and organizing learning spaces for modern learners (Inlek, 2017).

For providing new services in libraries, it was found that university libraries have to change space and services into four types of areas for learning: (1) learning space, (2) inspirational space, (3) meeting space, and (4) expression space to facilitate users (Kaewurai & Chaimin, 2019).

From the study of Chaiwong and Moonmark (2018), it was found that library users had the greatest needs for books, one-stop service, excellent staff who are enthusiastic in providing suggestions, high-speed wireless internet, and effective P.R. channels through Facebook, Line, and Instagram. This can be confirmed from the results of a study by Teamkaew (2018). It was found that users had the highest level of demand for information resources and electronic databases to cover the teaching curriculum and be consistent with the needs of users. As for the study results of Boujanaut (2021), it was found that library users had a high level of demand for reading space and parking space, excellent staff in communication and assistance, and textbooks, research, thesis, and online databases. As for the areas that reflect a moderate level of demand, extending library service hours, providing more individual/group research

rooms, and promoting the services on Facebook, websites, and message boards were needed. The work of Chaiwong and Moonmark (2018) mentioned that users experienced high levels of problems in using library services in every aspect, especially assisting with information retrieval, loud noise, a small number of computers, old, damaged, and insufficient books, and staff who were incapable of helping or giving advice and showed unwillingness to serve. In the writings of Sinnoi (2018), it was found that the problem that arose from library users was that they did not know where to start. They did not know what services the library offers or how to use search programs. As for problems from the library, it was that information resources did not meet needs. Therefore, the problem of information resources that do not match users' needs is a problem that the library must urgently resolve.

Library services must emphasize the experience and needs of service users. It is essential to study the needs or expectations of library users regarding information resources, services, information professionals, systems and information technology, service areas, and facilities to improve university library services so that autonomous university libraries in the southern provinces will continue to achieve their goals according to the main mission of the host institutions.

A primary limitation of existing research is its predominant focus on descriptive satisfaction surveys, which lack the in-depth analysis needed to link post-COVID-19 user expectations with the management policies of autonomous university libraries. This connection is essential for establishing service models that effectively address the needs of lifelong learning.

Objectives

This article aims to study users' expectations regarding library services at autonomous universities in the southern provinces of Thailand.

Scope of study

This study studies libraries of autonomous higher education institutions in the southern provinces, including (1) Khunying Long Learning Resource Center Atthakrawee Sunthon Prince of Songkla University (2) Thaksin University Library Office Songkhla Campus and (3) Educational Library and Media Center Walailak University The contents studied include (1) expectations in information resources, (2) service provision, (3) information professionals, (4) information systems and technology, (5) service

areas, and (6) facilities. The data was analyzed according to the ACRL (2018) framework, including related research and documents.

Method

This study employed a quantitative research design, and the details are as follows.

1. Population and samples

1.1 Population in the study were

1) The total population of undergraduate students enrolled in the first semester of the 2022 academic year was 53,882. This total includes 29,971 students from Prince of Songkla University, 14,411 from Thaksin University, and 9,500 from Walailak University. (Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2023).

2) The total population of 2,576 faculty members from autonomous universities in Southern Thailand is distributed as follows: 1,343 from Prince of Songkla University, 516 from Thaksin University, and 717 from Walailak University. (Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2022).

1.2 **The sample groups** in the study were undergraduate students and faculty members affiliated with autonomous universities in the southern provinces. The sample was determined using Krejcie and Morgan (1970), with a sample size of at least 381 participants. Therefore, a total sample size of 600 participants was equally distributed among the three universities, with 200 respondents from each institution. Following a quota sampling approach, the participants at each university were further classified into four distinct subgroups of 50 individuals each: (1) undergraduate students in Humanities and Social Sciences, (2) undergraduate students in Sciences, (3) faculty members in Humanities and Social Sciences, and (4) faculty members in Sciences.

2. Research instruments. The instrument for data collection was a questionnaire regarding the respondents' personal information and user expectations regarding the service of autonomous university libraries in southern provinces in Thailand.

3. Procedures for creating a questionnaire are as follows:

1) The findings from the study on the current state of library service provision in autonomous universities in the southern provinces served as a framework for developing a questionnaire on users' expectations regarding library services in autonomous universities in southern Thailand.

2) Analyze and synthesize relevant content to develop a questionnaire.

3) Develop a questionnaire regarding 6 areas of expectation, including (1) information resources, (2) service, (3) information professionals, (4) information systems and technology, (5) service areas, and (6) facilities. The questionnaire was a 5-level estimation scale.

4) The developed questionnaire was evaluated by three experts with at least 5 years of experience in university library services or in university library administration and management. They were asked to provide recommendations and suggestions for improving and revising the questionnaire. The Item-Objective Congruence Index (IOC) was used for this evaluation during 1–13 November 2022, and the resulting IOC value was 0.95.

5) The reliability of the questionnaire was tested with 30 sets of undergraduate students and professors who were not in the sample group. This was completed between 15 and 16 November 2022, and then the tests were analyzed to find the confidence value by using the alpha coefficient of Cronbach (1990), and the value was 0.984. The confidence value was between 0 and 1, which indicated that this questionnaire had a high confidence value.

6) Revise the questionnaire to collect data from the sample group of undergraduate students and professors affiliated with autonomous universities in the southern provinces.

4. Data Collection. The questionnaire was distributed to students and faculty members in each group according to the number specified in the sample selection process. The researchers collected 600 sets. This process was completed between November 18, 2022, and February 24, 2023. Four hundred eighty-three sets of complete questionnaires were returned, which was 80.50 percent of all questionnaires.

5. Data analysis. Percentage had been employed in analyzing the data of personal information. Other descriptive statistics, mean, and standard deviation were used to analyze the data of expectations. The data were presented in the form of a table along with the descriptions. The agreement scoring scale of the questionnaire is as follows (Srisa-ard, 2010):

The highest level of expectation is assigned to a 5-point scale.

A high level of expectation is assigned to a 4-point scale.

A moderate level of expectation is assigned to a 3-point scale.

A low level of expectation is assigned to a 2-point scale.

The lowest level of expectation is assigned to a 1-point scale.

Then, the average of the questionnaire will be interpreted as the mean as follows:

An average of 4.51 - 5.00 means having the highest level of expectation.

An average of 3.51 - 4.50 means having a high level of expectation.

An average of 2.51 - 3.50 means having a moderate level of expectation.

An average of 1.51 - 2.50 means having a low level of expectation.

An average of 1.00 - 1.50 means having the lowest level of expectation.

Results

Results of analysis of personal information consist of gender, status, group, affiliated university, library in use, and conditions of service. The data was analyzed using percentages, as shown in Table 1.

Table 1. Number and percentage of respondents by personal information

Personal information of respondents	Number	Percentage
1. Gender		
Male	135	28.00
Female	348	72.00
Total	483	100.00
2. Status		
Faculty member	183	37.90
Student	300	62.10
Total	483	100.00
3. Groups		
Humanities and Social Sciences	228	47.20
Sciences	255	52.80
Total	483	100.00
4. Affiliated universities		
Prince of Songkla University	167	34.60
Thaksin University	181	37.40
Walailak University	135	28.00
Total	483	100.00
5. Library in use		
Libraries affiliated with Prince of Songkla University	164	34.00
Library affiliated with Thaksin University	176	36.40
Library under Walailak University	136	28.20

Personal information of respondents	Number	Percentage
Other university libraries in Thailand	1	0.20
Other university libraries abroad	1	0.20
Libraries affiliated with Prince of Songkla University and Thaksin University	3	0.60
Libraries affiliated with Prince of Songkla University and Walailak University.	1	0.20
Libraries affiliated with Prince of Songkla University and other university libraries.	1	0.20
Total	483	100.00
6. Conditions of service use		
Use services within the library (physical)	230	47.60
Use services through the library network (online)	33	6.90
Use physical and online services	220	45.50
Total	483	100.00

From Table 1, it was found that there were 348 females (72.00 %), 135 males (28.00 %), 300 students (62.10 %) and 183 faculty members (37.90 %), 255 people from the science group (52.80 %) 228 people were from humanities and social sciences group (47.20 %), 181 people belonged to Thaksin University (37.40 %), 167 people were from Prince of Songkla University (4.60 %), 135 people were from Walailak University (28.00 %). Most of the libraries 176 people went to were libraries affiliated with Thaksin University (36.40 %), followed by libraries affiliated with Prince of Songkla University, 164 people (34.00 %), and library services under Walailak University, 136 people (28.20 %). In terms of conditions of services, the majority, 230 people, used services within the library (47.60 %), followed by 220 people using physical and online services (45.50 %), and 33 people using services through the library network (6.90 %), respectively.

The results in user expectations of the service of autonomous university libraries in southern provinces in Thailand are shown in Tables 2 and 3.

Table 2. Mean and standard deviation of opinions of the users regarding their expectations of services.

User expectations regarding library services	$\bar{x}$	S.D.	Interpret results
Information resources	4.25	0.849	High
Service provision	4.40	0.765	High
Information professional	4.37	0.747	High
Systems and information technology	4.54	0.648	The highest
Service area	4.37	0.787	High
Facilities	4.38	0.817	High
Total	4.39	0.768	High

From Table 2, it was found that the overall expectation was at a high level (average 4.39). The expectation with the highest average level was the systems and information technology of 4.54. Next is the expectations in service providing, which showed a high average level of 4.40, and the expectations for facilities were at 4.38, respectively. The lowest average level was the expectations regarding information resources at 4.25.

The results of the analysis of users' opinions of autonomous university libraries in the southern provinces regarding their expectations in using library services are represented the top three expectations in Table 3 as follows.

Table 3. Mean and standard deviation of opinions of users of autonomous university libraries in the southern provinces regarding their expectations in using the service.

User expectations regarding library services	Expectation level		
	$\bar{x}$	S.D.	Interpret results
1. Information Resources			
1.1 Quality information resources with up-to-date content	4.57	0.661	The highest
1.2 Information resources that are in-depth and contain specialized content	4.48	0.715	High
1.3 Various channels are easily accessed and convenient for recommending information resources upon request.	4.40	0.762	High
Average information resources	4.25	0.849	High

User expectations regarding library services	Expectation level		
	$\bar{X}$	S.D.	Interpret results
2. Service			
2.1 Services that are easily accessible anywhere and anytime, and convenient.	4.62	0.635	The highest
2.2 Services that are flexible and respond quickly to users	4.53	0.667	The highest
2.3 One-stop service	4.39	0.766	High
Average service provision	4.40	0.765	High
3. Information professionals			
3.1 Possess professional ethics	4.56	0.677	The highest
3.2 Possess good interpersonal and communication skills.	4.55	0.696	The highest
3.3 Possess a service-oriented mindset and a commitment to high-quality service	4.53	0.694	The highest
Information professional average	4.37	0.747	High
4. Systems and information technology			
4.1 Hardware infrastructure, software, and modern network are stable and secure.	4.57	0.631	The highest
4.2 The library website aggregate external information resources for open access service.	4.55	0.653	The highest
4.3 The library website provides various services. The page is complete, clear, and easy to use.	4.53	0.660	The highest
Information systems and technology average	4.54	0.648	The highest
5. Service area			
5.1 24-hour service area	4.52	0.768	The highest
5.2 Meeting Spaces	4.49	0.741	The highest
5.3 Learning Spaces	4.49	0.664	High
Average service area	4.37	0.787	High
6. Facilities			
6.1 Wi-Fi that is stable and covers all library service areas	4.69	0.598	The highest
6.2 booking services: research rooms, online meeting rooms, or working space	4.55	0.723	The highest
6.3 Printing service: printers and scanners	4.47	0.787	High
Average of facilities	4.38	0.817	High
Total	4.39	0.768	High

From Table 3, the results of expectations regarding service providing revealed that

1. Information resources. Overall expectations were at a high average level (4.25). Participants expected to have quality information resources and up-to-date content (4.57), followed by in-depth and specific content (4.48) and to have a variety of channels that are easily accessible and convenient for recommending information resources upon request (4.40), respectively.

2. Service providing. Overall expectations were at a high average level (4.40). Participants expected services that are easily accessible anywhere, anytime, and convenient (4.62). Next, they expected flexible service, quick response to users (4.53), and a one-stop service (4.39).

3. Information professionals. Overall expectations were average (4.37). Participants expected information professionals to have professional ethics (4.56). Next, information professionals are expected to have good interpersonal and communication skills (4.55), possess a service-oriented mindset, and a commitment to high-quality service (4.53), respectively.

4. Systems and information technology. Overall expectations were at a high average level (4.54). Participants expected hardware infrastructure, software, and networks to be modern, stable, and secure (4.57). Next, they expected the library website to aggregate external information resource services for open access (4.55). They expected the library website to provide various services in a complete, clear, and easy-to-use format (4.53).

5. Service areas. Overall expectations were at a high average level (4.37). Participants expected a 24-hour service area (4.52). Next, they expected meeting spaces and learning spaces (4.49).

6. Facilities. Overall expectations were at a high average level (4.38). Participants expected stable Wi-Fi covering all library service areas (4.69). Next, they expected a service for booking research rooms, working rooms, or meeting rooms via the online system (4.55), and they expected the service of a printer area for printing and scanning (4.47).

Table 4. Comparison of mean differences in user expectations regarding library services, classified by status.

User expectations regarding library services	Status	$\bar{X}$	S.D.	t	p
Information resources	Faculty member	4.16	0.581	-2.21 ^a	.027
	Student	4.28	0.526		
Service provision	Faculty member	4.44	0.640	1.09	.276
	Student	4.38	0.552		
Information professional	Faculty member	4.38	0.546	0.12	.902
	Student	4.37	0.536		
Systems and information technology	Faculty member	4.52	0.633	-0.96 ^a	.336
	Student	4.57	0.522		
Service area	Faculty member	4.21	0.696	-5.16 ^a	<.001
	Student	4.48	0.473		
Facilities	Faculty member	4.24	0.614	-4.74 ^a	<.001
	Student	4.47	0.468		
Total	Faculty member	4.33	0.618	0.20	.257
	Student	4.43	0.512		

^a Levene's test is significant ($p < .05$), suggesting a violation of the assumption of equal variances

From Table 4, classified by status, the overall expectation levels regarding library services between Faculty members and Students showed no statistically significant difference at the 0.05 level. When considering individual aspects, it was found that Service Area and Facilities showed statistically significant differences at the 0.05 level. In contrast, there were no statistically significant differences at the 0.05 level between Faculty members and Students regarding Information Resources, Service Provision, Information Professional, and Systems and Information Technology.

Table 5. Comparison of mean differences in user expectations regarding library services, classified by groups.

User expectations regarding library services	Group	$\bar{X}$	S.D.	t	p
Information resources	Humanities and Social Sciences	4.24	0.559	0.29	.771
	Sciences	4.23	0.542		
Service provision	Humanities and Social Sciences	4.43	0.601	0.92	.355
	Sciences	4.38	0.575		
Information professional	Humanities and Social Sciences	4.39	0.553	0.48	.626
	Sciences	4.36	0.527		
Systems and information technology	Humanities and Social Sciences	4.60	0.518	1.86 ^a	.063
	Sciences	4.50	0.603		
Service area	Humanities and Social Sciences	4.38	0.593	-0.05	.957
	Sciences	4.38	0.575		
Facilities	Humanities and Social Sciences	4.41	0.514	1.10	.269
	Sciences	4.36	0.562		
Total	Humanities and Social Sciences	4.41	0.556	0.46	.506
	Sciences	4.37	0.564		

^a Levene's test is significant ($p < .05$), suggesting a violation of the assumption of equal variances

From Table 6, classified by group, the overall expectation levels regarding library services between Humanities and Social Sciences and Sciences showed no statistically significant difference at the 0.05 level. Furthermore, when considering individual aspects—namely Information Resources, Service Provision, Information Professional, Systems and Information Technology, Service Area, and Facilities—there were no statistically significant differences at the 0.05 level between Humanities and Social Sciences and Sciences.

Discussion

The university library services will be successful, high quality, or excellent depending on services that are consistent with the expectations of library users as follows:

1. Expectations regarding information systems and technology. The study's results found that hardware infrastructure, software, and networks were expected to be modern, stable, and secure. Further, the library website should aggregate external open-access information resources and provide comprehensive, clear, and user-friendly services. This aligns with the findings of Youngsukying (2021), who stated that libraries should provide free or open access to diverse information resources to support the needs and education of users in the digital age—particularly those for whom mobile devices are integral to their daily lives and who remain constantly online. These expectations not only impact the efficiency and quality of library services but also reflect the continuous development and enhancement of information systems to better meet user needs in the digital era.

2. Expectations regarding service. It was found that participants expected services that are easily accessible and convenient anytime and anywhere. Additionally, a service that is flexible and responds quickly to users and a one-stop service is expected from the participants. In contrast, a study by Sukhapan (2026) found that users desired an extension of library operating hours and requested 24-hour services. Such demands indicate that current library hours do not yet align with user expectations. Therefore, the library should consider guidelines for service development to meet these expectations and effectively support diverse usage needs.

3. Expectations regarding facilities. The study results found that participants expected stable Wi-Fi coverage across all library service areas, online reservation systems for research rooms, as well as the availability of printers for scanning and printing documents. This is consistent with the study results of Sukin (2019), whose findings indicated that libraries provide services for borrowing modern technological equipment, alongside printing, scanning, and photocopying services. Meanwhile, the study results from the National Library of Thailand (2023) found that users required computers for searching, microfilm readers, and internet access. In this regard, the library—as a service provider—should focus on developing and improving services to align with the diverse expectations and needs of users, thereby enhancing the overall service experience

4. Expectations regarding information professionals. The results of the study found that information professionals are expected to have professional ethics, good interpersonal and communication skills, a

service-oriented mindset, and a commitment to high-quality service. This aligns with Napim (2021), who emphasized the need for friendly personnel providing reliable professional expertise. It is also consistent with Sukhapan (2026), who found that users desire staff who demonstrate enthusiasm, readiness, and trustworthy professional competence. These findings reflect the library's commitment to the continuous skill and competency development of information professionals.

5. Expectations regarding Service area. The results of the study found that participants expected to have a 24-hour service area, meeting spaces, and learning spaces. This is consistent with the research of Sukhapan (2026), which found a demand for 24-hour services and group study rooms, along with the organization of learning spaces to align with the needs and behaviors of 21st-century users. This follows the perspective of Thorhauge (2015), who stated that libraries must provide spaces for learning, inspiration, meeting, and expression.

6. Expectations regarding Information resources. The results of the study found that participants expected quality information resources with up-to-date content, information resources that are deep and specialized, and information resources that are available through a variety of channels. These resources should be easily accessible and convenient for recommending information resources upon request. This aligns with the research by the National Library of Thailand (2023), which found that users require modern and comprehensive information resources across all categories. Notably, expectations regarding information resources were ranked last; this could be attributed to the information behaviors of users in the post-COVID-19 era, who increasingly prioritize accessing external information sources over those curated and provided by the library. Consequently, for the library to remain a vital learning hub that helps elevate society into a lifelong learning society, it must provide diverse channels—such as websites, applications, and online services—to ensure that all user groups can access information effectively.

Conclusions

This study identifies six key conceptual expectations of library users. 1. Expectations regarding information systems and technology. The study's results found that hardware infrastructure, software, and networks were expected to be modern, stable, and safe. 2. It was found that participants expected services that are easily accessible and convenient anytime and anywhere. 3. The study results found that participants expected stable Wi-Fi that covers all library service areas. 4. The results of the study found that information professionals are expected to have professional ethics. 5. The results of the study found that participants

expected to have a 24-hour service area. 6. The results of the study found that participants expected quality information resources with up-to-date content.

Suggestions

1. **Strategic Service Alignment.** Given that university libraries are mandated to support the core missions of their parent institutions—specifically in teaching, research, and academic services—administrators should prioritize service strategies that directly address user demands. Emphasis should be placed on fulfilling expectations regarding systems and information technology, service provision, and facilities, as these have become critical components for ensuring seamless access to information and library services.

2. **Contextual Space Development.** Autonomous university libraries in the southern provinces can utilize these findings as a framework to enhance services within their specific contexts, particularly by integrating physical and virtual service areas. To better accommodate modern users, libraries should design multi-functional spaces based on the needs for learning, inspiration, meeting, and expression, while also considering the implementation of 24-hour service areas.

Acknowledgements

This article is part of a research project on Developing an Information Service Model for Autonomous University Libraries in the Southern Provinces. It is a research project that receives funding from the Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, for the fiscal year 2021.

References

- Association of College & Research Libraries (ACRL). (2018). *Standards for Libraries in Higher Education*. Approved by the ACRL Board of Directors, February 2018. ACRL.
- Boujanaut, L. (2021). Promotion guidelines for the libraries Using of Sisaket Rajabhat University Students. *Sisaket Rajabhat University Journal*, 15(1), 70-86.
<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sskrujournal/article/view/250054/170121> [In Thai].

- Chaiwong, S., & Moonmark, R. (2018). *The Study of Users' problems and needs for library and Language Learning Center in the Faculty of Humanities and Social Science, Chiang Mai Rajabhat University*. Chiang Mai Rajabhat University Library. [In Thai].
- Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing*. (5th ed.). Harper Collins Publishers.
- Inlek, R. (2017). *Guidelines for Thai research university library management*. [Doctoral dissertation]. Graduate School, Khon Kaen University. [In Thai].
- Kaewurai, R., & Chaimin, C. (2019). Learning space for digital natives in academic library. *Journal of Education Naresuan University*, 21(4), 366-378.
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/152965/152330 [In Thai].
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Lewis, D. W. (2007). *A Model for Academic Libraries 2005 to 2025*. Paper to be Presented at Visions of Change, California State University at Sacramento.
- Ministry of University Affairs. (2001). *Standards for Libraries in Higher Education B.E. 2544*. Ministry. [In Thai].
- National Library of Thailand. (2023). *The Development of a customer-focused information service model at the National Library of Thailand*. Research and Library Development Group, National Library of Thailand. [In Thai].
- Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2022). *Number of Staff at Institutions of All Higher Education in the Academic Year 2022 in Semester 1*. Office. [In Thai].
- Office of the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2023). *Number of Students at Institutions of All Higher Education in the Academic Year 2022 in Semester 1*. Office. [In Thai].
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2011). *The Eleventh National Economic and Social Development Plan B.E. 2555-2559 (A.D. 2012-2016)*. Office. [In Thai].

- Sinnoi, M. (2018). The study of student's demand of library services for students Instructional Resources Center, Ubon Ratchathani University. *PULINET Journal*, 5(1): 93-102.
<https://pulinet.oas.psu.ac.th/index.php/journal/article/view/280> [In Thai].
- Soorapanth, C. (2015). Constructing learning space. *Vajira Medical Journal*, 59(4), 29-34.
<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/VMED/article/view/65449/53507> [In Thai].
- Srisa-ard, B. (2010). *Basic Research* (8th ed.). Suweeriyasan. [In Thai].
- Stueart, R. D., & Moran, B. B. (2007). *Library and information center management* (7th ed.). Libraries Unlimited.
- Sukin, P. (2019). *Key success factors of service provision of Thai university libraries*. [Master's thesis]. Chiang Mai University. [In Thai].
- Sukhapan, R. (2026). Needs and Behaviors in using Health Sciences Library of Undergrauate Students, Faculty of Medicine, Prince of Songkla University. *PULINET Journal*, 13(1): R1-R15.
<https://so14.tci-thaijo.org/index.php/PJ/article/view/2256> [In Thai].
- Teamkaew, N. (2018). Guidelines for information services development of Academic Resource Center Mahasarakham University. *Journal of Library and Information Science Srinakharinwirot University*, 11(1), 130-140. <https://ejournals.swu.ac.th/index.php/jlis/article/view/10142/8509> [In Thai].
- Thorhauge, J. (2015). *Challenges in transforming libraries from collection centered to user centered organization in TK Forum 2015*. TK Park.
- Youngsukying, K. (2021). Reinventing Libraries to Promote Learning in New Normal:Issuesfromthe 45th Meeting Preparation of Online Library Week 2021. *T.L.A. Bulletin*, 65(2), 41-57.
https://so06.tci-thaijo.org/index.php/tla_bulletin/article/view/pdf [In Thai].

Nice to Meet You, Hello Boss, Hi Technology and Welcome ชบอ
การปรับตัวและนวัตกรรมห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในยุคดิจิทัลเปลี่ยนผ่าน

คณะกรรมการบริหารชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้เรียบเรียงจากการประชุมสามัญและสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2568 ของชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา (ชบอ) ที่จัดแบบออนไลน์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2569 ภายใต้อาณัติ 3 หัวข้อย่อย คือ 1) Hello Boss เป็นการสะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้นำองค์กรสารสนเทศที่ต้องกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ ควบคู่กับการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การบริหารจัดการข้อมูล และการออกแบบบริการที่ยืดหยุ่นต่อพฤติกรรมผู้ใช้ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว 2) Hi Technology ซึ่งให้เห็นความจำเป็นของการบูรณาการระบบสารสนเทศ เครื่องมือดิจิทัล และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงองค์ความรู้ ตลอดจนสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเชิงบริหาร (Data-Driven Management) และ 3) Welcome ชบอ เพื่อนำเสนอถึงบทบาทขององค์กรวิชาชีพ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา การจัดกิจกรรมครั้งนี้เกิดประโยชน์แก่ห้องสมุดเชิงระบบ ได้แก่ ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (Organizational Agility) การวางแผนเชิงรุก การพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีสมรรถนะดิจิทัล การออกแบบบริการที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง และการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อความร่วมมือ อันนำไปสู่การยกระดับบทบาทของห้องสมุดจากแหล่งทรัพยากร”สู่ศูนย์กลางนวัตกรรมการเรียนรู้” ของสถาบันอุดมศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา, การบริหารงานห้องสมุด, AI, ปัญญาประดิษฐ์, การออกแบบห้องสมุด

(Received: 18 May 2026; Revised: 20 May 2026; Accepted: 20 May 2026)

¹ คณะกรรมการบริหารชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา ประจำปี 2568-2569

Nice to Meet You, Hello Boss, Hi Technology, and Welcome ALG : Adapting Digital Innovations for University Library Use

Executive Committee of Academic Librarians Group¹

Abstract

This article is compiled from the 2025 Annual General Meeting and Academic Seminar of the Academic Librarians Group (ALG), held online on 19 February 2026. The seminar focused on three themes: 1) Hello Boss: on the role of information organization leaders in setting strategic directions to upgrade digital infrastructure, data management, and flexible services to meet rapidly changing user behavior. 2) Hi Technology: the need to integrate information systems, digital instruments, and online learning platforms to boost knowledge access and data-driven management for administrative decision-making. 3) Welcome ALG: professional organization support of higher education library operations.

The event systematically benefited libraries by enhancing organizational agility, proactive planning, and developing staff digital competency. It also synthesized user-centered design (UCD) and present-day knowledge. These subjects transmuted the library role from resource center to sustainable learning innovation hub for higher education institutions in Thailand.

Keywords: Academic libraries, Library management, AI, Artificial intelligence, Library design

¹ Executive Committee of Academic Librarians Group 2025-2026

บทนำ

ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา (ชบอ) ได้จัดการประชุมสามัญและสัมมนาทางวิชาการประจำปี 2568 แบบออนไลน์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2569 ภายใต้อวอร์ด 3 หัวข้อย่อย คือ "Hello Boss" "Hi Technology" และ "Welcome ชบอ" การจัดกิจกรรมครั้งนี้มีแนวคิดเพื่อพัฒนาห้องสมุดอุดมศึกษาในยุคดิจิทัล ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงทรัพยากรสารสนเทศและกระบวนการเปลี่ยนผ่านเชิงระบบที่ตอบสนองต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และพลวัตของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จึงได้นำประสบการณ์ของผู้บริหารห้องสมุดคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นันทพล จันเงิน ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร และ นางดวณา สุยะนนท์ ผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง มาสะท้อนให้เห็นบทบาทของผู้นำองค์กรสารสนเทศที่ต้องกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ ควบคู่กับการยกระดับโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การบริหารจัดการข้อมูล และการออกแบบบริการที่ยืดหยุ่นต่อพฤติกรรมผู้ใช้ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สำหรับมิติเทคโนโลยีนั้น อาจารย์ ดร.ฐิติ อติชาติชยากร หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา ศูนย์การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นวิทยากร ที่มาชี้ให้เห็นความจำเป็นของการบูรณาการระบบสารสนเทศ เครื่องมือดิจิทัล และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเข้าถึงองค์ความรู้ ตลอดจนสนับสนุนการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจเชิงบริหาร (Data-Driven Management) ส่วนหัวข้อสุดท้าย "Welcome ชบอ" โดยนางสมปอง มิสสิตะ ประธานชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ที่มานำเสนอถึงบทบาทขององค์กรวิชาชีพ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ผลการจัดกิจกรรมครั้งนี้ทางชมรมฯ มุ่งหวังให้การดำเนินงานนี้ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ห้องสมุดเชิงระบบ ได้แก่ ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง (Organizational Agility) การวางแผนเชิงรุก การพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีสมรรถนะดิจิทัล การออกแบบบริการที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลาง และการสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อความร่วมมือ อันนำไปสู่การยกระดับบทบาทของห้องสมุดจาก "แหล่งทรัพยากร" สู่ "ศูนย์กลางนวัตกรรมการเรียนรู้" ของสถาบันอุดมศึกษาไทยอย่างยั่งยืน

Hello Boss: Mission Complete

ภูมิหลังของวิทยากรทั้งสองท่านได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทพล จันเงิน ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มีผลงานในการออกแบบห้องสมุดหลายแห่ง และยังได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติในฐานะเป็นผู้ประกอบการคุณต่อวงการห้องสมุดและการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์ จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยเมื่อปี 2566 ส่วนวิทยากรท่านที่สองคือ นางดวณา สุยะนนท์ ผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารและสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เป็นผู้บริหารรุ่นใหม่ไฟแรงที่มีสายเลือด (DNA) ของวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศ

ศาสตร์ และได้รับรางวัลบุคคลดีเด่นด้านวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ ปี 2567 และรางวัลนักศึกษาเก่าดีเด่น คณะมนุษยศาสตร์ สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประจำปี 2565 อีกด้วย

ภาพที่ 1 การเสวนาออนไลน์เรื่อง Hello Boss วิทยากร และผู้ดำเนินรายการ

เนื้อหาการเสวนาในหัวข้อ " **Hello Boss** " เป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างผู้บริหารที่มีภูมิหลังต่างกัน โดย ผอ.ดาวนภา สุยะนนท์ จากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เป็นตัวแทนสายวิชาชีพบรรณารักษ์ และ ผศ.นันทพล จันเงิน จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ตัวแทนนักวิชาการสายสถาปัตยกรรมศาสตร์ เพื่อหาจุดร่วมในการบริหารจัดการห้องสมุดยุคใหม่ ในมุมมองของ ผอ.ดาวนภา ท่านกล่าวถึงเรื่องของ**เสน่ห์และหัวใจสำคัญของห้องสมุด** โดยเน้นย้ำว่า การบริหารจัดการท่ามกลางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไป เราต้อง "โอบรับและปรับตัว" โดยบรรณารักษ์ต้องเรียนรู้เทคโนโลยีในเชิงลึก เพื่อทำหน้าที่เป็นโค้ช (Coaching) ให้ผู้ใช้บริการได้ สิ่งสำคัญคือการมีเครือข่าย (Community) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเนื่องจากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วมาก อีกประเด็นหนึ่งคือ "ความเป็นมนุษย์" และ "ความเท่าเทียมในการเข้าถึง" ยังคงเป็นเสน่ห์ของการปฏิสัมพันธ์ที่ AI ทดแทนไม่ได้ ห้องสมุดต้องเป็นพื้นที่ที่ทุกคนเข้าถึงความรู้ได้อย่างเท่าเทียม มีบรรยากาศของการสัมผัสเล่มหนังสือ และการบริการที่เปี่ยมด้วยความเข้าใจ (Empathy) และรอยยิ้มจากบุคลากร ขณะที่ ผศ.นันทพล มองผ่านเลนส์ของสถาปนิกว่า ห้องสมุดคือการออกแบบที่ต้องเข้าใจ**พฤติกรรมมนุษย์ (Human Behaviour)** และ **บริบท (Context)** โดยใช้การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์เพื่อสร้างพื้นที่ที่ตอบโจทย์ผู้ใช้จริง

ภาพที่ 2 ผศ. นันทพล จันเงิน และคุณดาวนภา สุขะนนท์ วิทยากรในการเสวนาเรื่อง Hello Boss

สำหรับประเด็นของค่านิยมองค์กร (Core Values) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ในการขับเคลื่อนห้องสมุดให้บรรลุวิสัยทัศน์ ทั้งสองสถาบันใช้ค่านิยมองค์กรเป็นเข็มทิศในการปฏิบัติงาน ดังนี้

- มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง: ใช้แนวคิด "**FIRST**" (Flexibility, Integrity, Resourcefulness, Spirit/Service Mind, Teamwork) โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมแรงร่วมใจกัน การมีจิตบริการและการดูแลสิ่งแวดล้อมผ่านโครงการห้องสมุดสีเขียว (Green Library) อีกทั้งสนับสนุนนโยบายความเป็นกลางทางคาร์บอน (Carbon Neutrality) ของมหาวิทยาลัย ค่านิยมนี้ถูกปลูกฝังผ่านแผนปฏิบัติการและการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

- มหาวิทยาลัยศิลปากร: ใช้แนวคิด "**SUIT**" (Service Mind, Unity, Learning, Inspiration, Borderless) เพื่อสร้างความเป็นหนึ่งเดียว (Unity) ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีระบบ ท่ามกลางความหลากหลายของวิทยาเขต แม้จะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันแต่ต้องมีกระบวนการตัดสินใจและเดินหน้าไปด้วยกันได้และมุ่งสร้างแรงบันดาลใจผ่านพื้นที่การเรียนรู้

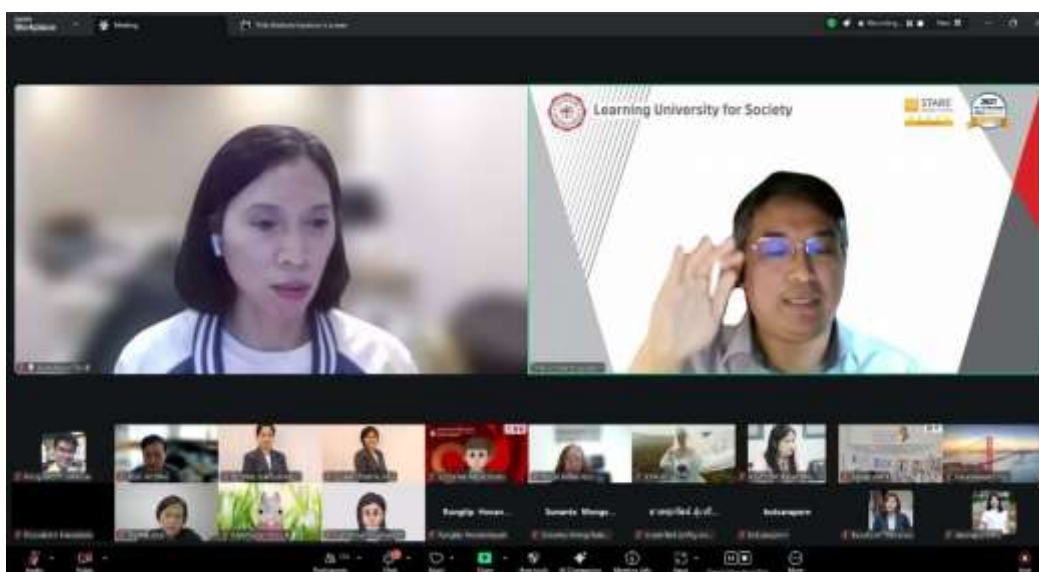
วิสัยทัศน์ห้องสมุดแห่งอนาคต ทิศทางในอนาคตมุ่งเน้นการปรับปรุง พื้นที่กายภาพให้มีความยืดหยุ่น (Flexible Space) ผศ.นันทพลได้เล่าประสบการณ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้มีการสร้าง Unity ผ่านการทำ Branding และ Corporate Identity (SU Library) เพื่อให้ทุกคนรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน และนำเสนอแนวคิด ระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning Ecosystem) ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 4 ส่วนสำคัญ ได้แก่ พื้นที่สร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration) พื้นที่การมีส่วนร่วม (Participation) พื้นที่แสดงออก (Performative) และพื้นที่สำหรับการเรียนรู้เชิงลึก ตัวอย่างที่ชัดเจนคือโครงการปรับปรุงหอสมุดพระราชวังสนามจันทร์ที่จะเปลี่ยนจากห้องเก็บเอกสารจดหมายเหตุให้เป็นพิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum) นอกจากนี้ยังทำโครงการห้องสมุดสีเขียว และปรับปรุงกายภาพอาคาร ให้เป็นห้องสมุดมีชีวิตผ่านกิจกรรมต่าง ๆ

การพัฒนาบุคลากร ในฐานะตัวแทนวิชาชีพ ผอ. ดาวนภา ได้กล่าวถึงบทบาทสำคัญของห้องสมุดอย่างหนึ่ง คือการสร้างเครือข่ายบรรณารักษ์ที่เข้มแข็ง ซึ่งผู้บริหารทั้งสองเห็นพ้องต้องกันว่า ทักษะสำคัญที่บรรณารักษ์ต้องมีคือ ความฉลาดรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) การเท่าทัน AI และทักษะการสื่อสารประสานงาน บรรณารักษ์ยุคใหม่ต้องปรับบทบาทเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Coaching) และนักจัดการกิจกรรมที่สามารถสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกได้

บทสรุปของการเสวนาเรื่อง “Hello Boss: Mission Complete” สะท้อนมุมมองการบริหารห้องสมุดยุคใหม่ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้บริหารสองสถาบัน เพื่อพัฒนาห้องสมุดให้ตอบสนองพฤติกรรมผู้ใช้ในบริบทที่เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ประเด็นสำคัญประกอบด้วย การยอมรับและใช้เทคโนโลยี ควบคู่กับการธำรงคุณค่าความเป็นมนุษย์ และความเท่าเทียมในการเข้าถึงความรู้ การใช้คำนิยามองค์กร (FIRST และ SUIT) เป็นกลไกขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การพัฒนาพื้นที่กายภาพสู่ความยืดหยุ่นและการสร้างอัตลักษณ์องค์กร ตลอดจนการออกแบบระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ยังเน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านความฉลาดรู้ดิจิทัล (Digital Literacy) การรู้เท่าทันปัญญาประดิษฐ์ (AI) และบทบาทการเป็นโค้ชทางการเรียนรู้ อันเป็นกลไกสำคัญในการสร้างเครือข่ายวิชาชีพและขับเคลื่อนห้องสมุดสู่ความยั่งยืนในอนาคต

Hi Technology: มุมมองและการประยุกต์ใช้ AI ในงานห้องสมุด

การบรรยายเรื่อง Hi Technology: IT Variety วิทยากรโดย อาจารย์ ดร.ฐิติ อติชาติชยากร จากหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินรายการโดย นางสาวกนกวรรณ บัวงาม บรรณารักษ์หอสมุดแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกรรมการชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษาฯ เนื้อหาเริ่มจากอาจารย์ฐิติได้นำเสนอทิศทางเทคโนโลยีอุบัติใหม่และเครื่องมือ AI ที่จะเข้ามาพลิกโฉมการทำงานของบรรณารักษ์และนักสารสนเทศ โดยเน้นว่าความฉลาดคือ ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง

ภาพที่ 3 การบรรยายเรื่อง Hi Technology วิทยากรโดย อ.ดร. ฐิติ อติชาติชยากร และผู้ดำเนินรายการ

Generative AI และแนวโน้มเทคโนโลยี ข้อมูลจาก Gartner Hype Cycle ซึ่งเป็นเครื่องมือทำนายอนาคตของนักการตลาด แสดงให้เห็นว่า ณ ปี 2026 AI กำลังเข้าสู่ยุค **AI Agent** และ **Machine Customer** ซึ่งในอนาคตเทคโนโลยีจะสื่อสารกันเองเพื่ออำนวยความสะดวกให้มนุษย์ สำหรับห้องสมุด สิ่งที่ต้องเผชิญคือการเปลี่ยนแปลงที่เร็วขึ้น จากเดิมที่เทคโนโลยีใหม่จะเกิดขึ้นทุก 10 ปี ปัจจุบันความถี่นั้นลดลงอย่างมาก บรรณารักษ์จึงต้องเร่งสร้างความคุ้นเคยกับระบบอัตโนมัติและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้น

ภาพที่ 4 เอกสารประกอบการบรรยายประเด็นแนวโน้มของเทคโนโลยีจาก Gartner Hype Cycle

เครื่องมือ AI สำหรับบรรณารักษ์ (Librarian's AI Toolkits) อาจารย์ ดร.จิตติ อติชาตชยากร ได้แบ่งหมวดหมู่เครื่องมือ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในห้องสมุดไว้ 4 ประเภทหลักๆ และยกตัวอย่าง AI ในแต่ละประเภท ดังนี้

1. **เลขาส่วนตัว (AI Assistant)** เพื่อช่วยออกไอเดียในการทำงาน หรือวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ เช่น **Gemini GEM** บรรณารักษ์สามารถสร้าง "**GEM**" หรือเลขาเฉพาะทางขึ้นมาได้ เช่น ตั้งค่าให้เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบบริการ (Service Design) หรือผู้ช่วยระดมความคิด (Brainstorm) โดยการใส่คำสั่ง (Instruction) และอัปโหลดไฟล์ข้อมูลดิบ เช่น สถิติการใช้บริการ หรือคู่มือการทำงาน เพื่อให้ AI เรียนรู้บริบทเฉพาะของห้องสมุดนั้นๆ

2. **การเขียนและการสื่อสาร (Chatbot & Writing)** เช่น

- **Claude:** โดดเด่นในการช่วยร่างจดหมายภาษาไทยที่เป็นทางการ เช่น จดหมายขอความอนุเคราะห์ หรือจดหมายโต้ตอบทางราชการ
- **ChatGPT:** ใช้ในการออกแบบแผนการสอน การอบรม การออกแบบกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ หรือแม้แต่การช่วยเขียนและตรวจสอบโค้ดโปรแกรม

- **Gemini:** มุ่งเน้นการค้นหาข้อมูลขนาดใหญ่และการวิเคราะห์ข้อผิดพลาดของโค้ดเนื่องจากเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลมหาศาลของ Google

3. การออกแบบสื่อและการสร้างสรรค์ (Design & Multimedia) เช่น

- **Canva AI & DALL-E 3:** ช่วยในการสร้างภาพประกอบโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์บริการใหม่ๆ เช่น บอร์ดเกม ห้องฉายภาพยนตร์ เป็นต้น
- **Midjourney:** สำหรับการออกแบบงานที่ต้องการความละเอียดสูงและภาพที่เสมือนจริง
- **Suno:** การแต่งเพลงประกอบกิจกรรมห้องสมุด เช่น เพลงสำหรับสัปดาห์รักการอ่านเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ใช้บริการ

4. นวัตกรรมเพื่องานวิจัยและจดหมายเหตุ เป็นงานของห้องสมุดที่มีส่วนที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา คือใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการวิจัยในมหาวิทยาลัย

- **NotebookLM:** ใช้สำหรับการทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) โดยการอัปโหลดไฟล์ PDF เพื่อให้ AI ช่วยสรุปเนื้อหา วิเคราะห์ความเชื่อมโยง และสร้างคำถาม-ตอบจากข้อมูลที่มี
- **Research Rabbit:** เครื่องมือที่ช่วยหาความสัมพันธ์ของงานวิจัยในลักษณะ **Bibliometrics** โดยแสดงผลเป็นแผนภาพวงกลม (Map) เชื่อมโยงบทความที่อ้างอิงถึงกัน ช่วยให้นักวิจัยเห็นภาพรวมของหัวข้อที่สนใจและไม่พลาดเอกสารสำคัญ
- **Grammarly:** นอกจากตรวจไวยากรณ์แล้ว ยังมีฟังก์ชัน **Humanize** ที่ช่วยปรับโทนเสียงของ AI ที่มักจะแข็งกระด้างให้มีความเป็นธรรมชาติเหมือนมนุษย์เขียนมากขึ้น
- **ABBYY FineReader PDF** ใช้สำหรับการจัดการคลังสารสนเทศดิจิทัลด้วย **OCR** สำหรับงานจดหมายเหตุและเอกสารเก่า ดร.ฐิติแนะนำว่า ABBYY FineReader PDF เป็นซอฟต์แวร์แก้ไข PDF ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี OCR ที่ใช้ AI การใช้ซึ่งเป็นซอฟต์แวร์มาตรฐานระดับสากล โปรแกรมนี้มีความสามารถในการทำ **OCR (Optical Character Recognition)** ที่แม่นยำสูง แม้จะเป็นฟอนต์เก่าหรือเอกสารที่มีความคมชัดน้อย กระบวนการนี้จะเปลี่ยนภาพสแกนให้กลายเป็น **Searchable PDF** ทำให้ข้อมูลเอกสารเก่าสืบค้นได้ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ และ AI นำข้อมูลเหล่านี้ไปวิเคราะห์ต่อยอดเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ได้ในรูปแบบคลังสารสนเทศดิจิทัลอัจฉริยะ

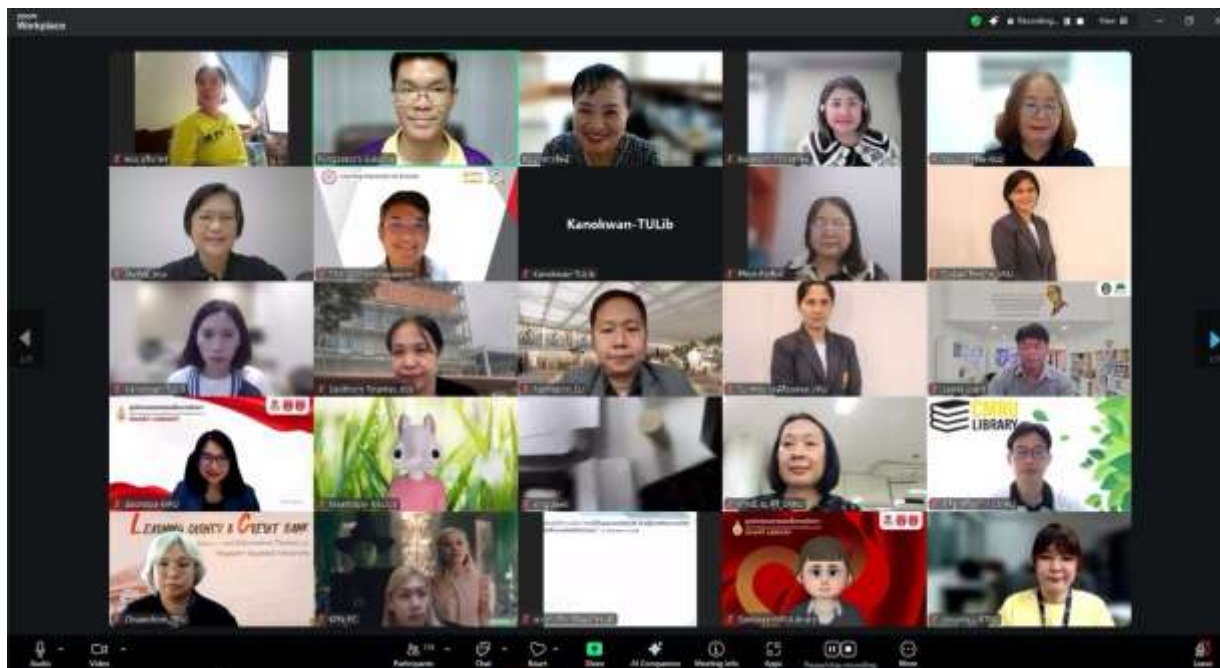
บทส่งท้าย อาจารย์ ดร.ฐิติ อติชาติชยากร กล่าวว่า “การเปลี่ยนผ่านครั้งหนึ่งบรรณารักษ์อย่างเราเคยกลัว Search Engine ใหม่ๆ ใ้ใหม่ครับ ... แต่ปรากฏว่าไม่ใช่อย่างนั้นเลยนะครับ ... วิชาชีพของเราค่อนข้างปรับตัวได้ดี ถือว่าเป็นวิชาชีพหนึ่งที่ปรับตัวได้ไวมาก ๆ ผ่านยุค Search Engine มาไม่ถึง 10 ปี เกิด Wave ที่

เรียกว่า AI ขึ้น และผมเชื่อว่าวิชาชีพเราก็จะโอบรับ AI และนำมาเป็นเครื่องมือในการที่จะสร้างศักยภาพให้เราโดดเด่นมากขึ้น กลายเป็นว่าอาชีพนักสารสนเทศ บุคลากรในห้องสมุดและวิชาชีพของบรรณารักษ์เราจะเอา AI มาคิดเทอร์โบ มาคิดเครื่องปั่นให้งานห้องสมุดของเราให้โดดเด่นมากขึ้น” และอาจารย์ยังได้นำ Quote Word ของ Stephen Hawking (นักฟิสิกส์ทฤษฎีและนักจักรวาลวิทยาชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงระดับโลก) ว่า **"Intelligence is the Ability to Adapt to Change"** คือความฉลาด คือความสามารถ ในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง และเชื่อว่าวิชาชีพทางด้านบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์และห้องสมุดมีการปรับตัวที่ค่อนข้างสูง และทุกท่านได้เตรียมพร้อมแล้วที่จะนำเอา AI มาปรับใช้กับงานห้องสมุดของท่านได้

บทสรุปของการบรรยายเรื่อง Hi Technology: IT Variety จากทัศนะของนักวิชาการชี้ให้เห็นว่า บรรณารักษ์ไม่ควรกลัวการถูกแทนที่โดย AI เหมือนกับในอดีตที่กลัว Search Engine จะมาแทนที่ แต่ควรรับเอาเทคโนโลยีเหล่านี้มาเป็น **"เครื่องยนต์ขับเคลื่อน"** (Turbo Engine) เพื่อเสริมศักยภาพวิชาชีพ บทบาทของนักสารสนเทศจะเปลี่ยนจากการเป็นเพียงผู้จัดเก็บข้อมูล มาเป็นผู้ออกแบบนวัตกรรมและการบริการที่ผสมผสาน AI เข้ากับงานห้องสมุดอย่างลงตัว เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหนือระดับในยุคดิจิทัล ความสามารถในการปรับตัวจะเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้วิชาชีพบรรณารักษ์เติบโตอย่างยั่งยืนท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง

Welcome ขบอ

นอกจากเวทีเสวนาและการบรรยายให้ความรู้ใน 2 หัวข้อข้างต้นแล้ว ในจัดการประชุมสามัญและวิชาการประจำปี 2568 ครั้งนี้ ยังมีหัวข้อ **“Welcome ขบอ”** นำเสนอโดยนางสมปอง มิสสิตะ ประธานชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา ภายใต้การดำเนินงานของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งรายละเอียดของการนำเสนอ กล่าวถึงบทบาทขององค์กรวิชาชีพ ที่สนับสนุนการดำเนินงานของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา

ภาพที่ 5 ผู้เข้าร่วมการประชุมสามัญและวิชาการ ชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดอุดมศึกษาประจำปี 2568

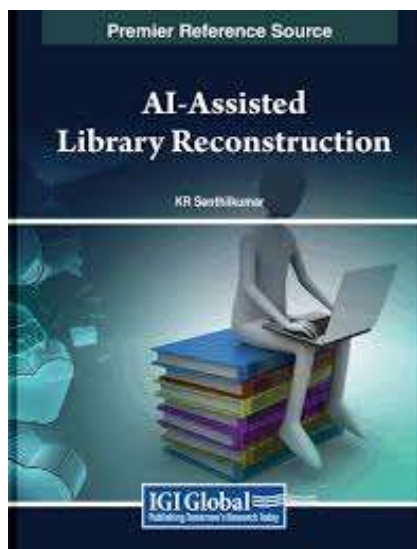
ประธาน ชมอ สรุปการดำเนินงานของชมรมฯ ในปี 2568 ผ่านการทำกิจกรรมหลายอย่าง เช่น การจัดการความรู้ผ่านเวที Behind The Library Shelf การสนับสนุนห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาให้เข้ารับการคัดเลือกห้องสมุดดีเด่น การส่งเสริมผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดให้เข้ารับการคัดเลือกการเป็นบุคคลดีเด่น เป็นต้น ซึ่งสะท้อนบทบาทเชิงยุทธศาสตร์ขององค์กรวิชาชีพ ในการเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรห้องสมุดอุดมศึกษาให้เท่าทันบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัล ประธาน ชมอ ได้เน้นย้ำความสำคัญของการพัฒนาทักษะอย่างต่อเนื่องในมิติของการยกระดับทักษะ (Upskills) การพัฒนาทักษะใหม่ (Reskills) และการสร้างทักษะใหม่ (New Skills) เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี นวัตกรรม และปัญญาประดิษฐ์ สาระสำคัญของการบรรยายมุ่งชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาวิชาชีพบรรณารักษ์ไม่อาจดำเนินไปโดยลำพังในระดับองค์กรของสถาบันแต่ละแห่ง หากต้องอาศัย “พลังเครือข่ายวิชาชีพ” เป็นกลไกสนับสนุนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมวิชาการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสร้างชุมชนแห่งการปฏิบัติ (Community of Practice) เพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการห้องสมุดอย่างเป็นระบบ จึงได้เชิญชวนบุคลากรห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมฯ เพื่อร่วมกันสร้างพื้นที่กลางทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือ การบูรณาการองค์ความรู้ และการพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพ และการก้าวข้ามความท้าทายในอนาคตร่วมกันบนฐานของความเป็นหนึ่งเดียวและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Reference

Academic Librarians Group. (2026, December 17). *"Hello Boss" "Hi Technology" and welcome to ALG* [Conference session]. The 2025 Annual General and Academic Conference.

บทวิจารณ์หนังสือ

Senthilkumar, K. R. (Ed.). (2024). AI-assisted library reconstruction. IGI Global Scientific Publishing.

ผู้เขียนบทวิจารณ์

อภามาศ ปราชญ์เป็รื่องกุล
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หนังสือนี้กล่าวถึงการรับมือและการบูรณาการเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์กับการใช้ห้องสมุดที่ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้พัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้บุคลากรของห้องสมุดต้องพัฒนาความรู้ ด้านสารสนเทศโดยร่วมมือกับนักสารสนเทศและนักวิชาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กับการจัดการ การบริการห้องสมุดให้ทันสมัยมากขึ้นโดยมีเนื้อหา 17 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดและสิ่งที่คาดหวังในห้องสมุดดิจิทัล ในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ การให้บริการ ห้องสมุดเปลี่ยนแปลงอย่างมากเนื่องจากเทคโนโลยีขยายตัวขึ้นเป็นอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงเกิดการบูรณาการ เทคโนโลยีกับห้องสมุดเป็นห้องสมุดดิจิทัลเพื่อให้บรรณารักษ์จัดเก็บข้อมูลสะดวกขึ้นและผู้ใช้บริการมีส่วนร่วมในการเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยีของผู้ใช้ด้วย โดย บรรณารักษ์มีหน้าที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อความปลอดภัยของผู้ใช้และมีมาตรการรักษา ความปลอดภัยด้านไซเบอร์รวมถึงการช่วยรักษาทรัพยากรข้อมูลโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเก็บบันทึกข้อมูล เพื่อคนรุ่นหลัง

ส่วนที่ 2 ผลกระทบของ AI ต่อบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาใน ประเทศอินเดีย ในบทนี้จะศึกษาถึงผลกระทบ การเพิ่มประสิทธิภาพในการค้นหา การบูรณาการเซทบทอ และผู้ช่วยเสมือนที่ขับเคลื่อนด้วย AI และศึกษาว่า AI สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการวิจัยขั้นสูง ตัดสินใจ อย่างรอบรู้และปรับปรุงการบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างไร รวมไปถึงบทบาทที่ เปลี่ยนไปของผู้เชี่ยวชาญทางบรรณารักษ์และสารสนเทศศาสตร์ในการนำศักยภาพด้านเทคโนโลยีดิจิทัลมา ใช้พัฒนาวิชาชีพมากขึ้น และยังทำให้บรรณารักษ์สามารถจัดการคอลเลกชันเพื่อจัดซื้อและจำหน่ายหนังสือ ให้ห้องสมุดมีทรัพยากรที่ทันสมัยอยู่เสมอ อีกทั้งสามารถอำนวยความสะดวกให้ผู้พิการได้โดยใช้แอปพลิเคชันแปลงเสียง และยังสามารถใช้ AI กับการศึกษาเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูและนักเรียนสามารถตอบได้ กันผ่านออนไลน์แบบเรียลไทม์ กระตุ้นนักเรียนให้มีส่วนร่วมในการเรียนอีกด้วย

ส่วนที่ 3 อนาคตห้องสมุดกับ AI ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI คือเทคโนโลยีที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาความสามารถให้เทียบเท่ามนุษย์โดยที่มนุษย์เป็นผู้ควบคุมซึ่งเป็นเรื่องที่ทำนายสำหรับการจัดการห้องสมุดในช่วงแรก แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีช่วยลดภาระด้านการบริหารและการเข้าถึงทรัพยากรเป็นอย่างมากเนื่องจากห้องสมุดสามารถใช้ AI ช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ให้ข้อมูลเชิงลึกเพื่อตัดสินใจและตรวจสอบแนวโน้มการใช้งานให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้บริการ อีกทั้งยังสามารถช่วยเหลือ ตอบคำถามและแนะนำผู้ให้บริการแบบเรียลไทม์ เพิ่มประสิทธิภาพในการเรียกค้นคลังข้อมูล บริการยืม-คืน โดยยึดหลักจริยธรรมการใช้เทคโนโลยีให้สอดคล้องกับค่านิยมของห้องสมุดในฐานะที่เป็นศูนย์กลางความรู้ที่ครอบคลุมและเข้าถึงได้ง่าย

ส่วนที่ 4 การเพิ่มประสิทธิภาพการค้นหาค้นหาด้วย AI บทนี้กล่าวถึง NLP หรือ การประมวลผลภาษาธรรมชาติ มีเป้าหมายเพื่อให้ระบบคอมพิวเตอร์เข้าใจและจัดการภาษาธรรมชาติในการดำเนินการกิจที่จำเป็นในสาขาวิชานั้น ๆ โดยสร้างเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมขึ้นมา ต่อมาคือ SEO หรือ การเพิ่มประสิทธิภาพเครื่องมือค้นหา เป็นเทคนิคเพื่อให้ผู้ใช้สามารถค้นหาสิ่งที่เกี่ยวข้องได้ง่ายขึ้น ดังนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะพยายามค้นหาวิธี เรียนรู้และทำความเข้าใจอัลกอริทึมเครื่องมืออื่น ๆ เพื่อให้มีความแม่นยำและตรงตามความต้องการผู้ใช่มากที่สุดโดยการที่ให้นักวิจัยเป็นผู้ฝึกฝนการเรียนรู้เหล่านี้ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ส่วนที่ 5 การปกป้องขอบข่ายดิจิทัล หัวใจสำคัญคือการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล ต้องจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดถี่ถ้วนและมีมาตรการรักษาความเป็นส่วนตัวของผู้ใช้บริการเพื่อความปลอดภัยตามหลักจริยธรรม รวมถึงเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งมีการบังคับใช้การจัดการสิทธิ์ดิจิทัล หรือ DRM เป็นตัวขับเคลื่อนและมีกฎหมายคุ้มครองข้อมูลเพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับผู้ใช้บริการ

ส่วนที่ 6 ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยในห้องสมุดดิจิทัล ความปลอดภัยของข้อมูลผู้ใช้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากคลังข้อมูลเหล่านั้นมีข้อมูลที่สำคัญและละเอียดอ่อน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาความปลอดภัยข้อมูลอย่างเข้มงวดและสร้างโปรโตคอลการเข้ารหัสให้รัดกุมเพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลเหล่านั้นถูกป้องกันอย่างดีและหากเกิดเหตุการณ์ที่ข้อมูลถูกละเมิดก็สามารถแก้ไขสถานการณ์ได้ทันทีโดยใช้กลไกการควบคุมสิทธิ์ดิจิทัล หรือ DRM เพื่อปกป้องผลประโยชน์ผู้ใช้บริการและใช้งานดิจิทัลอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส รวมถึงความปลอดภัยของ Metadata ควรกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูล และการจัดการ Metadata อย่างชัดเจน

ส่วนที่ 7 การจัดการระบบห้องสมุดอัจฉริยะโดยใช้เทคโนโลยีระบุตัวตนด้วยคลื่นความถี่วิทยุ หรือ RFID เป็นการระบุข้อมูลที่ฝังใน Tags ที่สร้างขึ้นเพื่อจัดเก็บข้อมูลและมีระบบย่อยเพื่อรับสัญญาณ ส่งสัญญาณและหน่วยประมวลผลกลาง โดยเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสามารถดูข้อมูลผ่านระบบสแกนพอร์ตเพื่อตรวจจับ ถ้าข้อมูลไม่ตรงระบบจะส่งสัญญาณเตือนทันที ในส่วนแรกจะระบุข้อมูลการประมวลผลสถิติของอุปกรณ์ ส่วนที่สองเป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งจะมี Tags ดิจิทัลที่ต่างกัน และต้องมีหมายเลขประจำตัวใหม่สำหรับการใช้งาน Function ต่าง ๆ ของอุปกรณ์ เทคโนโลยีนี้ช่วยลดข้อผิดพลาดและเพิ่มความน่าเชื่อถือโดยรวมของฐานข้อมูลห้องสมุด

ส่วนที่ 8 การบูรณาการปัญญาประดิษฐ์ในการบริหารจัดการห้องสมุด การประยุกต์ปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในห้องสมุดต้องใช้เครื่องมือและวิธีการใหม่ ๆ เพื่อบริการผู้ใช้ได้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นความสร้างสรรค์ ความพึงพอใจของผู้ใช้ เช่น ใช้ AI วิเคราะห์ข้อมูลการยืมหนังสือเพื่อให้บรรณารักษ์จัดซื้อหนังสือและแนะนำหนังสือที่น่าสนใจและการให้บริการที่เหมาะสมกับผู้ใช้บริการ จัดหมวดหมู่หนังสือ อัปเดต OPAC

ส่วนที่ 9 ตัวชี้วัดห้องสมุดสีเขียว มีองค์ประกอบในการวัดคือ การใช้ไฟฟ้าในห้องสมุด พิจารณาเรื่องอุปกรณ์และระบบไฟฟ้าต่าง ๆ ในห้องสมุด การจัดการขยะในห้องสมุด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมซึ่ง AI สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกและแม่นยำกับห้องสมุดโดยห้องสมุดควรเน้นที่การให้บริการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ

ส่วนที่ 10 การศึกษาการนำ Chatbot มาใช้เพื่อช่วยเหลืองานที่ได้รับมอบหมายของนักศึกษา มหาวิทยาลัย เป็นการวิเคราะห์ผู้เรียนถึงความชอบในการใช้ Chatbot มากกว่าหรือแบบเดิมมากกว่า ซึ่งสรุปได้ว่าการใช้ Chatbot กับการศึกษาช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกขึ้น โดยค้นหาจาก Website, Application ในมือถือซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดีคือผู้เรียนสามารถใช้ Chatbot เพื่อลดระยะเวลาในการค้นหาคำตอบ ผลเสียคือถ้าใช้มากเกินไปอาจทำให้เกิดอคติหรือความขัดแย้งกับความรู้ที่ได้จากเพื่อนร่วมชั้นหรือจากอาจารย์ได้

ส่วนที่ 11 เทคโนโลยีการศึกษาและห้องสมุดที่สนับสนุนการเรียนรู้แบบออนไลน์, ดิจิทัลด้วย ASP.NET MVC เฟรมเวิร์ค บทนี้เป็นการสาธิตวิธีสร้างแอปพลิเคชัน ASP.NET โดยใช้ MVC หรือ Model-View-Controller ในบริบทของห้องสมุดและเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่ง Model เก็บข้อมูลองค์กร นโยบายที่ควบคุมการอัปเดตทั้งหมดของธุรกิจ ข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับการเรียนรู้ออนไลน์ และผู้ใช้สามารถสืบค้นข้อมูลและอ้างอิง Model เพื่อดึงข้อมูลโดยใช้ View และ Controller เป็นตัวกลางระหว่างผู้ใช้งานกับโมเดล ถือเป็นก้าวสำคัญของการพัฒนาแพลตฟอร์มที่มีการรวมห้องสมุดที่ใช้ AI เข้ากับ ASP.NET MVC เข้าด้วยกัน

ส่วนที่ 12 เทคโนโลยีการศึกษาและห้องสมุดที่สนับสนุนการเรียนรู้ออนไลน์ ปัจจุบันการเรียนรู้ได้เปิดกว้างขึ้นเมื่อห้องสมุดมีทรัพยากรหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ ฐานข้อมูลออนไลน์เพื่อเข้าถึงการเรียนรู้ได้สะดวกมากขึ้น โดยบรรณารักษ์ทำหน้าที่ผนวกความรู้ด้านสารสนเทศกับหลักสูตรกับอาจารย์เพื่อก้าวข้ามขีดจำกัดของห้องเรียนเสมือนจริง

ส่วนที่ 13 โครงการแปลงสื่อมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นดิจิทัล บทนี้กล่าวถึงการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันมรดกทางวัฒนธรรมเริ่มเลือนหายไป ทางเดียวที่จะอนุรักษ์ไว้ได้คือการแปลงมรดกทางวัฒนธรรมให้เป็นดิจิทัลเพื่อให้คนรุ่นหลังสามารถค้นหา เข้าถึงได้ในอนาคตข้างหน้า ซึ่งทางอินเดียได้นำร่องจัดทำโครงการ “ความทรงจำของโลก” ร่วมกับ UNESCO, โครงการ “Down Memory Lane” ที่ร่วมกับหอสมุดแห่งชาติอินเดียและอีกหลายโครงการ

ส่วนที่ 14 บริการเชิงรุกของห้องสมุดประชาชนในชนบทในการลดช่องว่างทางดิจิทัลในเขตทิวทัศน์ทุรกันดาร ในบทนี้ได้กล่าวว่าห้องสมุดสาธารณะเป็นประตูสู่เสรีภาพ ความมั่นคงและความเจริญในสังคม ทำให้มีการศึกษาปัญหาห้องสมุดหลายแห่งในรัฐเกรละพบว่ายังมีปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรล้ำสมัย ภาษา บุคลากรไม่เพียงพอ ดังนั้นรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นควรส่งเสริมห้องสมุดสาธารณะเพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับแหล่งข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีให้มีความพัฒนามากขึ้น

ส่วนที่ 15 ภาพรวมทางประวัติศาสตร์ของการนำ AI มาใช้ในห้องสมุด ยุคสมัยก่อนที่จะมีเทคโนโลยีบรรณารักษ์ต้องจัดทำบรรณานุกรม ด้วยมือ ทำให้ใช้ระยะเวลาค่อนข้างมาก กระทั่งกลางศตวรรษที่ 20 ได้เข้าสู่ช่วงวิวัฒนาการของห้องสมุดอย่างต่อเนื่องโดยนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้จนถึงศตวรรษที่ 21 ซึ่งก็คือปัจจุบันนี้ทำให้การจัดการ การบริการห้องสมุดเกิดความรวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้น เช่น การจัดทำบรรณานุกรมดิจิทัล การปรับปรุงการดึงข้อมูลระเบียบจากแมนนวลเป็นดิจิทัล ทั้งนี้ต้องมีการจัดการอบรมบุคลากรทั้งบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดเพื่อให้มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีมากขึ้นและตอบรับความต้องการของผู้ใช้บริการอีกด้วย

ส่วนที่ 16 ยกระดับบริการห้องสมุดด้วยอัลกอริทึม การปรับให้เหมาะสมและการวิเคราะห์ข้อมูล ในฐานะที่ห้องสมุดเป็นศูนย์กลางของข้อมูลและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องเพิ่มประสิทธิภาพด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งทำให้เข้าใจความต้องการของผู้ใช้มากขึ้นและตัดสินใจได้อย่างชาญฉลาดควบคู่กับการใช้ชุดคำสั่งทางคณิตศาสตร์ที่ออกแบบเพื่อค้นหาคำตอบที่ดีที่สุดในการจัดสรรทรัพยากรเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและจัดการบริการห้องสมุดให้ทันสมัยโดยเน้นผู้ให้บริการเป็นหลัก

ส่วนที่ 17 บทสรุป การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบดิจิทัลของห้องสมุดวิชาการ ในสมัยก่อนห้องสมุดวิชาการเป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศ เช่น หนังสือ วิตยานิพนธ์ วัสดุต่าง ๆ วารสาร เพื่อบริการนักศึกษาและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเพื่อการวิจัย แต่ในปัจจุบันห้องสมุดมีหน้าที่อำนวยความสะดวกและให้การบริการยืมหนังสือจากห้องสมุดอื่น ๆ ผ่านระบบ DELNET จัดหาฐานข้อมูล เครื่องมือวิจัยและซอฟต์แวร์ที่มีประสิทธิภาพให้นักวิจัย บรรณารักษ์มีหน้าที่สอนทักษะด้านสารสนเทศให้กับผู้ใช้ จัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ จัดมุมสำหรับอ่านหนังสือ จัดสัมมนา โครงการปฐมนิเทศในหัวข้อวิชาการต่าง ๆ และจัดโปรแกรมสำหรับผู้เชี่ยวชาญด้านสารสนเทศเพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะใหม่ ๆ

หนังสือ AI-Assisted Library Reconstruction เป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับบรรณารักษ์และผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้ปัญญาประดิษฐ์เพื่อจัดการบริการห้องสมุด จริยธรรม ความเป็นมาของการนำ AI มาใช้ในห้องสมุดรวมถึงความเป็นมาของห้องสมุดวิชาการในสมัยก่อนยุคดิจิทัลจนถึงยุคดิจิทัล การยกระดับห้องสมุดด้วยอัลกอริทึม ซึ่งจะทำให้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสามารถบูรณาการห้องสมุดกับปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเชี่ยวชาญและเกิดการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลอีกด้วย

วารสารห้องสมุด (T.L.A. Bulletin)
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ (Thai Library Association)

1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0 2734 9022-3 โทรสาร 0 2734 9021

เว็บไซต์ <https://tla.or.th>